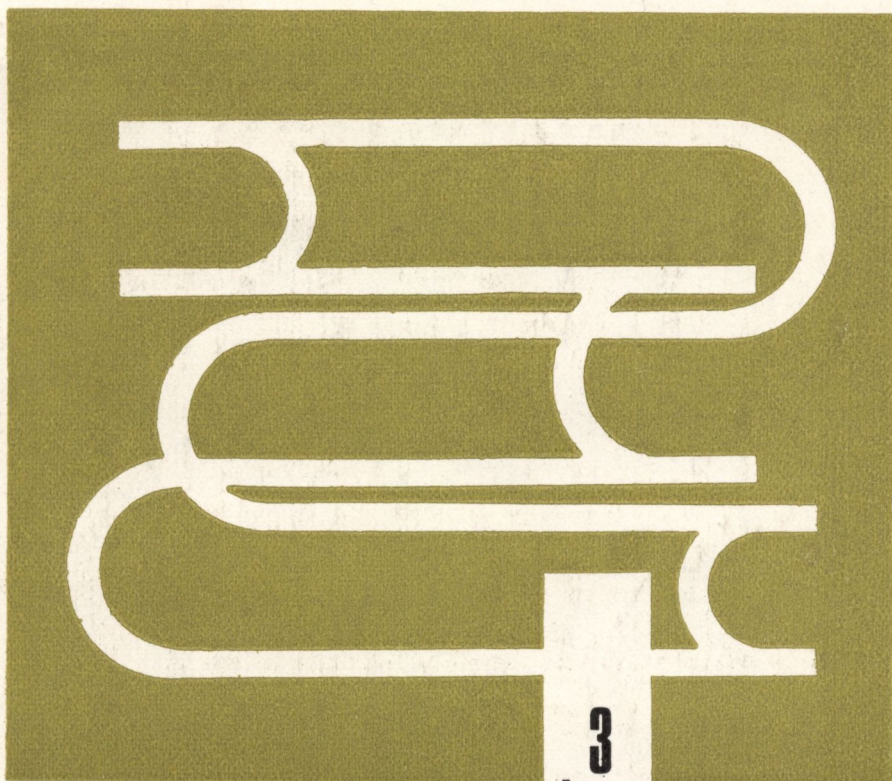

P 400 (2)

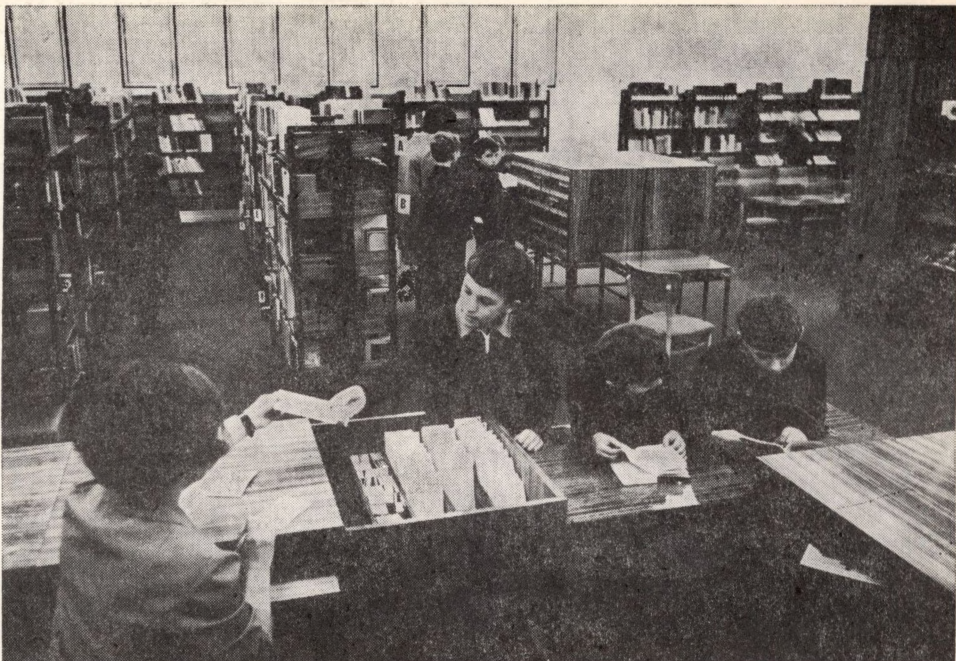
KÖNYVTÁROS

3
MÁRCIUS

1973

Kölcsönözhető

A Szombathelyi Megyei Könyvtár gyermekrésze (MTI Fotó — Kovács Sándor felvétele). Alsó képünkön: Szabálytalan irodalomóra a gyermekkönyvtárban Vas megyei népmesék címmel (Garas Kálmán felvétele). Cikkünket lásd a 136. oldalon

TARTALOM

N. RÁCZ ARANKA: Irányelveink hatása a gyermekek és az ifjúság könyvtári ellátására 123

FÜGEDI PÉTERNÉ: Az új címleírási szabványtervezet megjelenése elé 127

KISFALUDI SÁNDOR: Szakirodalmi és könyvtárhasználati ismeretek oktatása a pedagógusképző intézetekben 131

A „Petőfi-emlékkönyvtár” pályázat sikere (G. Gy.) 134

KOVÁCS MÁRIA: A Szombathelyi Megyei Könyvtár gyermekszolgáltatásainak fejlődése 136

Kitüntetések 139

BOZÓKY ÉVA: A közvélemény új útjai 140

SIMAY NORBERT: Szakszervezeti könyvtár gyáron kívül 142

PALL GÉZA: A Tiszalöki Körzeti Könyvtár (Kiváló könyvtárak) 144

VAJDA ERIK: Információ és/vagy tájékoztatás? (A lapokban olvastuk) 146

MÁTYÁS ISTVÁN: Ipari tanulók a könyvtárban (A lapokban olvastuk) 148

Iskola és könyvtár (Varga Sándor) 150

Pótlások a lexikonokhoz az 1972. évről (Gyuris György) 151

Hírek a Magyar Könyvtárosok Egyesületének munkájáról 154

A könyvtárak életéből (Tanka János) 155

KUNTÁR LAJOS: „Falukönyvtárak” szervezése Vas megyében (A könyvtárak történetéből) 156

Hírek 160

TÁJÉKOZTATÓ

VIDA SÁNDOR: A cél: a szocializmus 161

BALÁZS BÉLA: Magyar nyelvű könyvkiadás Csehszlovákiában 165

KÉKI BÉLA: Lengyel Lajos és Szántó Tibor könyvtervezői munkássága két kiállítás tükrében 168

PACSAI LÁSZLÓ: Egy ankétsorozat tanulságai 170

KÖNCZÖL IMRE: „A fiaim ne legyenek maradi cigányok” 173

KÖNYVEKRŐL

Könyvek a könyvről (Csorba Csaba) 177

KÉZIKÖNYVTÁR

Magyar értelmező kézisótár (Pálvölgyi Endre) 179

VARGA BÉLA: Társadalom és művelődés (Bozóky Éva) 180

BIBLIOGRÁFIÁK

VITÁLYOS LÁSZLÓ — OROSZ LÁSZLÓ: Ady-bibliográfia 1896—1970 (<i>Bényei Miklós</i>) 181
Agrárszocialista mozgalmak Pest megyében (<i>F. M.</i>) 182
JANKA GYULA: Miniatur könyvek bibliográfiája 1945—1970 (<i>V. M.</i>) 183
KÖNYVTÁRI KIADVÁNYOK 184

A borító hátlapján Imets László fametszete: **Kőrösi Csoma Sándor**

Из содержания

Aranka N. Rác: Результаты директив Министерства культуры, имеющих целью улучшение библиотечного обслуживания детей и молодежи (123);

Peterne Fügedi: К опубликованию нового венгерского стандарта библиографического описания (127);

Sándor Kisfaludi: Преподавание знаний по исследованию специальной литературы и использованию библиотек в венгерских педагогических институтах (131);

Mária Kovács: Работа детской библиотеки в рамках библиотеки комитата Ваш (136);

Béla Balázs: Издание книг на венгерском языке в Чехословакии (165);

Béla Kéki: Выставка двух выдающихся проектировщиков книг — Лайоша Лендел и Тибора Санто (168).

From the contents

Mrs. N. Aranka Rácz: Results of Ministry of Culture guidelines on improving library service for children and youth (123);

Mrs. Péter Fügedi: Preface to the new Hungarian draft Cataloguing Rules (127);

Sándor Kisfaludi: Teaching of literature search and library use in Hungarian teacher's schools (131);

Mária Kovács: Work in the children's library of the new Vas county library (136);

Béla Balázs: Publishing of Hungarian books in Czechoslovakia (165);

Béla Kéki: Exhibition from the works of two prominent Hungarian typographers: Lajos Lengyel and Tibor Szántó (168).

Aus dem Inhalt

Frau Aranka N. Rácz: Welche Ergebnisse brachten die Richtlinien des Ministeriums für Bildungswesen für die Verbesserung der Kinderbibliotheks-Versorgung (123);

Frau P. Fügedi: Zum Erscheinen des neuen ungarischen Normenentwurfes der alphabetischen Katalogisierung (Titelaufnahme) (127);

Sándor Kisfaludi: Der Unterricht von Kenntnissen der fachliterarischen Forschung und Bibliotheksbenutzung in den ungarischen Pädagogischen Hochschulen (131);

Mária Kovács: Die Tätigkeit der neuen Kinderbibliothek im Komitat Vas (136);

Béla Balázs: Publikation ungarischer Bücher in der Tschechoslowakei (165);

Béla Kéki: Die Ausstellung von zwei hervorragenden ungarischen Buchgestaltern — Lajos Lengyel und Tibor Szántó (168).

Cikkeink szerzői

Balázs Béla, a pozsonyi Új Szó munkatársa; *Bényei Miklós*, a Debreceni Megyei Könyvtár munkatársa; *Bozóky Éva*, a Könyvtáros rovatvezetője; *Csorba Csaba*, a Budapesti Történeti Múzeum munkatársa; *Fügedi Péterné*, az Országos Széchényi Könyvtár osztályvezetője; *Gyuris György*, a szegedi Somogyi Könyvtár munkatársa; *Kéki Béla* művelődéstörténeti szakíró; *Kisfaludi Sándor*, az Országos Pedagógiai Könyvtár osztályvezetője; *Kovács Mária*, a Szombathelyi Megyei Könyvtár munkatársa; *Könczöl Imre*, a Várpalotai Városi Könyvtár igazgatója; *Kuntár Lajos*, az iskolai könyvtárak Vas megyei szakfelügyelője; *Mátyás István*, a Népszava munkatársa; *Pacsai László*, a Szekszárdi Megyei Könyvtár igazgatóhelyettese; *Páll Géza*, a Kelet-Magyarország (Nyiregyháza) rovatvezetője; *Pálvölgyi Endre*, az Országos Széchényi Könyvtár osztályvezetője; *N. Rácz Aranka*, a Művelődésügyi Minisztérium munkatársa; *Simay Norbert*, a Könyvtáros munkatársa; *Vajda Erik* igazgatóhelyettes, Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ; *Vida Sándor*, a Párttörténeti Intézet munkatársa.

KÖNYVTÁROS

A MŰVELŐDÉSÜGYI
MINISZTERIUM
LAPJA

INDEX: 25 449

Szerkesztő Bizottság: Elek Sándorné, Gerő Gyula, Gönczi Imre, Györi Erzsébet, Karácsonyi Jánosné, Kéki Béla, Kellner Béla, Kisfaludi Sándor, Kiss István, Kiss Jenő, Kondor Istvánné, Kovács Dezső, Papp István, Sallai István, Szőke Tiborné. **Szerkesztő:** Páldy Róbert. **Szerkesztőség:** Budapest XI., Bartók Béla út 32. Telefon: 451-758, 664-805. Postai cím: 1111 Budapest, Bartók Béla út 32.

Kiadja a Lapkiadó Vállalat, Felelős kiadó: Sala Sándor. **Kiadóhivatal:** Budapest VII., Lenin körút 9—11. Telefon: 221-293.

Terjeszti a Magyar Posta. Elfizethető bármely postahivatalnál, a kézbesítőknél, a Posta hírlapüzleteiben és a Posta Központi Hírlap Irodánál (KHI, Budapest V., József nádor tér 1.) közvetlenül vagy postautalványon, valamint átutalással a KHI 215—96 162 pénzforgalmi jelzőszámra. **Előfizetési díj** 1/2 évre 36 forint. **Egy szám ára** 6 forint.

73.100 Egyetemi Nyomda, Budapest. Felelős vezető: Janka Gyula igazgató

Irányelveink hatása a gyermekek és az ifjúság könyvtári ellátására

Elmúlt egy éve, hogy megjelentek a Művelődésügyi Minisztérium irányelvei a 18 éven aluli ifjúság könyvtári ellátásának javítására. Könyvtárügyünk történetében ez az első olyan hivatalos dokumentum, amely egységben szemléli a gyermekek és az ifjúság könyvtári ellátásának problémáját és egyforma hangsúllyal foglalkozik az iskolai könyvtárakkal és a közművelődési könyvtárak gyermek- és ifjúsági szolgálatának kérdéseivel.

Az „Irányelvek” országszerte megmozgatták, különféle megfontolásokra készítettek az oktatás- és a könyvtárügy vezetőit és dolgozóit. A nézetek tisztázása, a szemléletformálás szempontjából igen hasznosak voltak az ország különböző tájain szervezett tanácskozások: pl. a Szabolcs, Vas, Baranyai megyei gyermekkönyvhetek, az Ifjú olvasók hónapja Borsod megyében, vagy a Balatoni beszélgetések idei tanácskozásai stb., és a szervezett továbbképző tanfolyamok.

Sok helyen már eddig is jelentős eredményei születtek a gyermekek könyvtári ellátásáról kialakult új szemléletnek.

Az iskolai könyvtárak vonatkozásában például a korábbi mértéknél jobban gyarapodott az iskolai könyvtárak állománya, egyes megyei tanácsok (Csongrád, Hajdú, Borsod) külön anyagi támogatást biztosítottak az iskoláknak, illetve a közművelődési könyvtáraknak, hogy javítsák az általános iskolai tanulók könyvtári ellátását. Nőtt a főfoglalkozású iskolai könyvtárosok száma, helyenként órakedvezményt vezettek be. Sok iskolában javult a könyvtár elhelyezése. Majdnem minden megyében működik iskolai könyvtári szakfelügyelő — legtöbbször a pedagógiai továbbképzési kabinethez kapcsolódva. Kiemelkedő eredményeket ért el az iskolai könyvtárak korszerűsítésében Borsod megye, ahol az elmúlt másfél évben 20 korszerű iskolai könyvtárat hoztak létre a Megyei Tanács művelődésügyi osztályának támogatásával, a közművelődési könyvtárak és az iskolák jó együttműködésével. Előremutató kezdeményezése Hajdú megyének, hogy a Továbbképzési kabinet pedagógiai könyvtára alközpontként gondozza az iskolai könyvtárakat. Szabolcs megyében területileg arányosan elosztott báziskönyvtárak kifejlesztésével kívánják az iskolai könyvtárak korszerű példáit és a módszertani gondozás központjait megferemteni. A megye sajátos viszonyaihoz illeszkedik a Baranya megyei Tanács művelődésügyi osztályának az a terve, hogy a kisközsegek gyermeklakóinak könyvtári ellátását mozgó könyvtári rendszerrel oldja meg.

Kevesebb eredményről számolhatunk be a közművelődési könyvtárak gyermekszolgálatának fejlesztésével kapcsolatban, bár több helyen mutatkozik törekvés a gyermekkönyvtár jobb elhelyezésére. A közművelődési könyvtárak gyermekszolgálatára is bővült a közösen fenntartott iskolai gyermekkönyvtárak számának növekedésével. Érzékelhető azonban, hogy az „Irányelvek”-nek az iskolai könyvtárakra vonatkozó javaslatai hatottak mélyebben. Nem lenne azonban helyes, ha a közművelődési könyvtárak meglevő, és még nem is teljesen kiépült gyermekkönyvtári szolgálata háttérbe szorulna.

Szemléleti problémák

Az elmúlt évet azzal jellemezhetjük, hogy a konkrét eredmények ellenére inkább a szemléletformálás, mint a cselekvés éve volt. E szemléletformálásra továbbra is szükség van, annak ellenére, hogy az elmúlt egy-két évben pedagógusok és könyvtárosok körében egyaránt igen jelentős szemléleti változásoknak voltunk tanúi. A szakmai közvélemény mindkét oldalon összehasonlíthatatlanul többet, korszerűbben és lényegretörőbben foglalkozik a gyermekek olvasásának, könyvtári ellátásának kérdésével, mint korábban. Az „Irányelvek” mellett hozzájárultak ehhez más tényezők is: a sajtó és a hírközlő eszközök propaganda-tevékenysége és — jelentőségében első helyen — az MSZMP határozata az oktatásügy korszerűsítéséről. Mégis úgy tűnik, hogy a vitákban és a cselekvésben gyakran különböző szemléletből eredő álláspontok ütköznek.

Nem egységes például az iskolai könyvtár feladatainak értelmezése. Nem mindenki tekinti az iskolai könyvtárat még ma sem munkaeszköznek, amelynek fő célja az oktató-nevelő munka és a tanulás kiszolgálása. Sok esetben okoz gondot a nevelőknek, igazgatóknak, a szakfelügyeleti és az igazgatási szervek dolgozóinak a korszerű iskolai könyvtár tevékenységének beillesztése az oktató-nevelő munka napi gyakorlatába. Az önálló ismeretszerzés mint nevelési célkitűzés és az iskolai könyvtár fogalma még ritkán kapcsolódik össze. Gyakran érvényesülnek az iskolai könyvtár feladataival és az ezeknek megfelelő működési feltételek megteremtésével kapcsolatban egy régebbi szemlélet maradványai, amely az iskolai könyvtárat a „szabad idő hasznos eltöltését” szolgáló kölcsönkönyvtárnak tekinti. Mindez sok tényezővel magyarázható: a hazai iskolai könyvtári gyakorlat elmaradottságával, az oktatástól való különválásával, messzebb menve, magukkal az oktatási módszerekkel is. De mindez nem menti fel az érdekelteket a problémák újból való, az oktatásügy mai kérdéseivel összekapcsolt átgondolása alól.

Az iskolai könyvtárak feladatainak megfogalmazását megkönnyíti a múlt évi párhátározat az oktatásügy korszerűsítéséről, amely ismételten visszatér a tanulói aktivitás, az önálló ismeretszerzés készségének fejlesztésére, és a korszerű oktatás feltételei között említi az iskolai könyvtárakat is.

Az iskolai könyvtár igénybevétele az oktatás folyamatában pedagógiai, ezen belül didaktikai és metodikai kérdés. Ennek részletes kidolgozása és alkalmazása az oktatásügy vezető elméleti és irányító szerveinek részvétele nélkül alig remélhető. A nevelői szemléletformálásnak azonban ez elsődrendű tényezője, amelytől végső soron a gyakorlati intézkedések is függenek. Az iskolai könyvtár olyan lesz, amilyen a oktatás formálja.

A szemléleti problémák azonban nemcsak a nevelők, hanem a könyvtárosok körében is jelentkeznek. Az iskolai könyvtárak fejlesztésének gondolata némi bizonytalanságot okoz a gyermekek könyvtári szolgálatát illetően a közművelődési könyvtárakban. A könyvtárosok egy része előtt nem világos, hogy meddig terjed a közművelődési könyvtár kötelezettsége, és hol kezdődik az iskoláé. Mentségükre szolgáljon, hogy a korszerű iskolai könyvtár fogalma most van terjedőben, az iskola is mostanában fogalmazza meg igényeit a saját könyvtárával szemben.

Az iskolai könyvtár fogalmának és céljának tisztázása és egyértelművé válása kétségtelenül megkönnyíti a könyvtárak számára is, hogy saját feladataikat pontosabban fogalmazhassák meg. Igaz, hogy ez nagyon sürgős és alapvetően fontos feladat, mert minden fejlesztésnek ez az alapja. Ez óv meg a szakmai sovínizmustól éppen úgy, mint a vállalt, de félig teljesített feladatok nyomasztó tudatától.

A szemléleti problémák egyes fenntartó tanácsok részéről is felmerülnek. Az „Irányelvek” a társadalmi szükségletből kiindulva és szem előtt tartva az oktatás várhatóan növekvő könyv- és könyvtárigényét, a közművelődési könyvtárak korábban kifejlődött és eredményesen működő gyermekkönyvtári szolgálata mellett az iskolai könyvtárak fejlesztését is előírja. Hogy ez nem párhuzamos fejlesztés, kitűnik abból is, hogy a gyermeklakosságnak egyhatoda sem jut jelenleg gyermekkönyvtári szolgálathoz. (A kistépelölések gyermeklakói talán soha nem is fognak, legfeljebb akkor, ha egyszer megvalósulna a kistépelöléseket rendszeresen látogató mozgó gyermekkönyvtári szolgálat. De ez jelenleg igen távolinak tűnik.)

A fenntartó tanácsok tehát szembekerültek az elmaradott, szegény iskolai könyvtárak korszerűsítésének, kiépítésének feladatával. A feladat nagysága — különösen, ha a rendelkezésre álló anyagi lehetőségekhez mérjük — gyakran arra készíteti a fenntartókat, hogy csak egyik irányban támogassák a fejlesztést. Így, mivel ez a nagyobb feladat, sokszor csak az iskolai könyvtárak fejlesztésére gondolnak. Más oldalról azonban az sem kívánatos, hogy a meglévő gyermekkönyvtárak csak vegetálni legyenek képesek elegendő új könyv, szakképzett könyvtáros hiányában, zsúfoltan, szűkös nyitvatartási idővel. Az „Irányelvek” az iskolai könyvtárak fejlesztése mellett utalnak arra is, hogy ki kell építeni a még hiányzó gyermekkönyvtárakat, főképpen a városokban és a nagyobb (8000 lakos feletti) településeken.

Együtt kell tehát megoldani a két irányú fejlesztést, ahogy az „Irányelvek” is javasolják. Segíteni fognak ebben a készülő fejlesztési tervek, amelyekben településsenként kell végiggondolni, hogy a fejlesztés milyen formában történjék. Meg kell határozni, hogy mely településeken kell gyermekrészlegeket szervezni a közművelődési könyvtárban, és hol kell egységes könyvtári ellátást biztosítani a gyermekeknek az iskola és a közművelődési könyvtár útján közösen. A cél az, hogy minden általános iskolai tanulói könyvtári szolgáltatáshoz jusson, mégpedig olyanhoz, amely segíti a tanulásban is. A nagyobb településeken pedig legyenek gyermekkönyvtárak is, amelyek szélesebb körű szolgáltatások nyújtására is képesek.

A teendők megfogalmazását talán kissé nehezíti az is, hogy az egész feladatkör a minisztériumi irányítás egyik új, de egyre inkább alkalmazott formájában — irány-

elvként — nyert megfogalmazást, és ez sok tanácsi szakigazgatási szervben kelti azt az érzést, hogy a minisztérium talán nem is tartja annyira fontosnak az ügyet, mert ha igen, bizonyosan jogszabályban rögzítette volna. Tekintettel a feladatok megyénkénti, településenkénti különbözőségére, a minisztérium valóban a tanácsokra bízta, hogy lehetőségeiket ismerve, legjobb belátásuk, szakmai lelkiismeretük szerint határozzák meg, hogy mikor, milyen ütemben tervezik megvalósítani az Irányelvekben megfogalmazott feladatokat. *De ezek a feladatok megvannak, éspedig az Irányelvekben megfogalmazott értelmezésben.*

Az iskola és a közművelődési könyvtár együttműködése

Az „Irányelvek” a gyermekek két forrású könyvtári ellátása mellett igen nyomatékosan írják elő a kettő együttműködését. Az együttműködésnek sokféle változata lehetséges, a szakmai-oktatás közös megszervezésétől a módszertani és ellátó (kiegészítő) szolgáltatásokon keresztül a közösen fenntartott könyvtárakig. Az Irányelveknek ez a nagy jelentőségű, korszerű és lehetőségeinkre szabott megoldása idezi elő a legtöbb problémát. Egyszerűnek tetszik a fejlesztés — ha van rá fedezet — mindaddig, amíg csak egyik fél szempontját kell figyelembe venni, de azonnal számíthatan nehézség merül fel, ha egyeztetni kell az érdekeket, sőt a másik fél érdekeit is szem előtt kell tartani. Különösen érvényesek ezek a megfigyelések a közösen fenntartott iskolai-gyermekkönyvtárakra.

Miről van itt szó? Már az Irányelvekben történt utalás arra, hogy a gyermekkönyvellátás kettős forrásának elvi elismerése mellett nem szükséges, hogy minden településen, a legkisebbeken is, mindkettő meglegyen. A kis létszámú és részben osztott iskolák könyvvvel való ellátását az „Irányelvek” eleve a falusi közművelődési könyvtári ellátás hatáskörébe utalták, legalábbis átmenetileg, amíg az iskolai könyvtári rendszer kifejlődik és a körzeti iskolák egyben könyvtári vonatkozásban is a tagiskolák ellátó központjai lehetnek; vagy más, például mozgókönyvtári ellátás (bibliobusz) oldja meg a kis- és szórványtelepülések gyermeklakóinak könyvellátását.

A könyvtári szolgálat szervezeti összevonásának azonban további lehetőségei is vannak, az ún. közös fenntartású iskolai és gyermekkönyvtárak formájában. E könyvtárak számára az Irányelvek a „B”-típusú közművelődési könyvtár gyermekrészlegének megfelelő működési feltételeket írják elő, tehát e forma nem valami „sanvvarú szükségmegoldás”. Sokan lelkesen üdvözlik ezt a lehetőséget, és az iskolai könyvtárügy gondjainak megoldását látják benne. Kétségtelenül sok eredményt hozhat. Számos iskolában teremthető meg így a korszerű iskolai könyvtár, összekapcsolva azt a terület gyermekkönyvtári ellátásának javításával. De a közös fenntartás nem lehet általános megoldás, már csak azért sem, mert a közművelődési könyvtárak sincsenek abban a helyzetben, hogy minden iskolát ellássonak viszonylag is kielégítő könyvanyaggal, hogy egyebekről ne is beszéljek. (A további gyarapítás problémája, az iskolai könyvtárosok kérdése, az elhelyezés stb.) Nehezíti a megoldást sok helyen az is, hogy az iskolák is helyhiánnyal küzdenek.

Mindezek ellenére több, jól sikerült példára tudunk hivatkozni, különösen olyan iskolákban, ahol a közös könyvtár fenntartását és rendeltetésszerű működését mindkét fél fontosnak tartja, és mindent megtesz, hogy a kísérlet sikerüljön. Mert vannak a közös fenntartásnak rossz példái is!

A közös fenntartású könyvtári forma korlátozott alkalmazási lehetőségét bizonyítja az is, hogy például a hálózati központok („A” és „B”-típusú könyvtárak) nem mondhatnak le saját gyermekkönyvtárukról, nem helyezhetik ezt el egy-egy iskolában közösen fenntartott iskolai gyermekkönyvtárként. (Van ugyan ilyen megoldás, amely talán így is jobb körülményeket teremtett a megelőzőnél, például olyan esetben, amikor

Metszet a Tapolcai Városi-Járási Könyvtár gyermekrészlegének megnyitására készült meghívóról. M. Kiss József munkája

sem az iskolának, nem volt könyvtára, sem a közművelődési könyvtárnak nem volt gyermekrészlege. Ez azonban remélhetőleg csak átmeneti megoldás lesz.) A közös fenntartású iskolai és gyermekkönyvtár a kisebb települések, városrészek, esetleg új lakótelepek ellátási formája lehet, amely a kitűzött célokat szükségszerűen kompromisszumokkal és sok esetben korlátozottan valósíthatja meg.

E típus alkalmazásától azokban a községekben várhatunk eredményeket, ahol egyetlen iskola (igazgatóság) és egyetlen könyvtár működik. (Ezek főleg a kisebb községek.) Ilyen esetekben a helyi körülmények döntenek el, hogy a közös könyvtár hol kapjon helyet: az iskolában vagy a községi könyvtár mellett. Akár itt, akár ott, mindenképpen eleget kell tenni az iskolai könyvtár oktatást segítő feladataiból fakadó követelményeknek, és ki kell elégíteni az olvasási igényeket tanítási időn túl, a tanítási szünetekben is, például nyáron.

Csak a célok és a feladatok világos felismerése, a *gyermekek érdekeinek szem előtt tartása* segíti a fenntartókat abban, hogy megtalálják az adott körülmények között a leghelyesebb és a legcélravezetőbb megoldást, és ez óvja meg a partnereket: az iskolát és a könyvtárat is a szakmai szűklátókörűségtől, a hatásköri vitáktól. Az „Irányelvek” ide vonatkozó szövegéből, amely a szerződéses kötelezettség vállalására utal, kimaradt egy figyelmeztetés. Hadd írjam ide nem hivatalosan: a szerződésben vállalt kötelezettségeket mindkét félnek maradék nélkül teljesítenie kell, de a vállaltnál többel járulni hozzá a könyvtár eredményes munkájához mindkét félnek jogában áll!

Az Irányelvek hatása a távlati fejlesztési tervekre

A távlati tervezés minden átgondolt fejlesztés nélkülözhetetlen része. Ilyen fejlesztést kívánnak elősegíteni a tanácsi közművelődési könyvtárügy fejlesztését körvonalazó szakmai irányelvek (I. Művelődésügyi Közlöny, 1972. 11. sz.) és a gyermekek és az ifjúság könyvtári ellátásának javítását szorgalmazó irányelvek is (Művelődésügyi Közlöny 1971. 24. sz.), amelyekről az előbbieken szóltunk. Ide sorolható az „Alapelvek és követelmények a szakszervezeti könyvtárak távlati tervezéséhez” című dokumentum is. (SZOT Elnökségi Tájékoztató, 1971. 2. sz.) Ezúttal csak az előbbi kettő hatását vizsgáljuk. Úgy tűnik, hogy a két minisztériumi irányelv megvalósítása nem jelentkezik egységben a tervezés során, sőt egy-két megye kivételével a gyermek-, az ifjúsági és iskolai könyvtári „Irányelvek” hatása a közművelődési könyvtárak távlati tervezésén alig érződik.

A világosan megfogalmazott, kölcsönös utalások ellenére elsikkadt az a felismerés, hogy itt összefüggő feladatokról van szó. Nem az iskolai könyvtárak fejlesztésének tervezését kell hiányolnunk e tervekben, hanem a közművelődési könyvtárakban a gyermekek és az ifjúság könyvtári ellátásának megtervezését. Ezt nem teszi feleslegessé az iskolai könyvtárak feltételezett fejlesztése. Közismert tény, hogy a városok gyermekkönyvtári ellátása még nem épült ki, a legtöbb vidéki városban legfeljebb egy gyermekkönyvtár működik a felnőtteknek és a gyermekeknek közösen kölcsönző fiókokon kívül. Gyermekkönyvtáraink zsúfoltsága, személyzethiánya is közismert tény. Nem is szólva a gyermekek kezében elhasználandó könyvállományról, a falusi könyvtárak agyonkoptatott gyermekkönyveiről stb. Fejlesztetni való tehát van bőven a közművelődési könyvtárakban is.

A gyermekkönyvtári szolgáltatnál még elhanyagoltabb terület a távlati fejlesztési tervekben az ifjúsági szolgálat. Vajon így mikor lesz ifjúsági szolgálat a közművelődési könyvtárakban?!

Nem lehet egyetérteni azzal, hogy a távlati fejlesztési tervek csak „globálisan” fogalmazzák meg a feladatokat, nincsenek tekintettel a részfeladatokra. Ha valóban fejlődést akarnak elérni a könyvtárak és a fenntartók a gyermekek, illetve az ifjúság könyvtári szolgálatának javításában, akkor lehetetlen, hogy a „globális” terveken belül külön is meg ne fogalmazzák a fejlesztési feladatokat.

A 18 éven aluliak könyvtári ellátásával foglalkozó irányelvek azonban ennél tovább mennek: javasolják az iskolai könyvtárak és a közművelődési könyvtárak gyermek- és ifjúsági szolgálatára vonatkozó fejlesztési tervek összehangolását, az e két forrásból eredő szolgálat fejlesztésének közös megtervezését. Erre lehetőséget ad a tanácsok felépítése, mivel ugyanazon szakigazgatási szervhez tartozik mindkét intézmény: az iskola is, a könyvtár is. Ha vannak nehézségek, valószínűleg áthidalhatóak, amint ezt néhány sikeres kezdeményezés máris bizonyítja.

A Művelődésügyi Minisztérium március 31-i határidőre kérte és várja e távlati fejlesztési tervek elkészítését megyénként és a fővárosban is. A tervek készítése során szinte községenként, városokként, városrészenként kell végiggondolni a megoldás módját és megállapítani a fejlesztés mértékét és irányát. Alkalmom lehet ez még vitás kérdések tisztázására is. E terveknek a tanácsi közművelődési könyvtárakat érintő

része természetesen benne kell hogy legyen a közművelődési könyvtárak, az iskolai könyvtárakat érintő része pedig az iskolák távlati fejlesztési terveiben. A megvalósulás csak így biztosítható.

*

Az Irányelvek hatását figyelve a különféle kezdeményezések és intézkedések tanulságait kíséreltem meg levonni az elmondottakban. Erre készítették az elvszerű megoldások mellett a helyenként át nem gondolt, egyoldalú intézkedések is. Mindezek alapján úgy tűnik, hogy bár a gyermekek könyvtári ellátásának megjavítása kétségtelenül jelentős anyagi eszközöket is követel, egyelőre a szemléleti kérdések okoznak több problémát. Azért is foglalkoztam ezekkel.

N. R á c z A r a n k a

Az új címleirási szabványtervezet megjelenése elé...

Több, mint két évtizede, 1952-ben jelent meg az MSZ 3424 *Könyvtári címleirási szabályok* c. szabvány. A katalogizálás szabványosítása fontos előrelépés volt a magyar könyvtárügy történetében. Legfontosabb eredményei közt kell megemlíteni, hogy a könyveken kívül a periodikumok, a zeneművek, a térképek, az aprónyomtatványok, a szabadalmak, a szabványok, a fotomechanikus eljárással előállított reprodukciók leírását is szabályozta. Fő célja volt, hogy a leírt kiadványok azonosíthatók, s a katalógusban a keresett könyvek gyorsan megtalálhatók legyenek, és szabályai ezt a feladatot jól szolgálták. A „kritikus” kérdésekben a címleirási szabályozás nemzetközi irányzatával összhangban intézkedett: a címek besorolása tekintetében a mechanikus elv alkalmazása mellett döntött, a szerzőség fogalmát pedig kiterjesztette a testületekre is.

A magyar könyvtárügy egységének elvét szem előtt tartva a szabvány mind a tudományos, mind a közművelődési könyvtárak gyakorlatát egységesen szabályozta. A központi szolgáltatások (nemzeti bibliográfiai kiadványok, nyomtatott katalóguscédulák stb.) címleirási gyakorlatát az MSZ 3424 intézkedései határozták meg. A szabványból, illetve a szabvány alapján készített tankönyvből (*Horváth Magda: A címleírás alapjai*) sajátította el a szükséges szakismereteket a mai katalogizálók többsége. Végül az MSZ 3424 erősen befolyásolta a további hazai könyvtári és dokumentációs szabványok tartalmát is. (Itt elsősorban az MSZ 3497 „Bibliográfiai hivatkozás”, az MSZ 3398 „Szakirodalmi... tájékoztató kiadványok”, valamint az MSZ 3963 „Időszaki kiadványok jegyzékeinek, illetve bibliográfiáinak szabályai” c. szabványok és az MSZ 3424 intézkedései közötti megfelelésekre, összhangra gondolunk.)

Új igények

A katalogizálási ismeretek első szabványszintű megközelítése után azonban egyre inkább *szükségessé vált az alaposabb, tüzetesebb szabályozás.* (Az 1960-as új kiadás a könyvekre vonatkozóan a szöveget lényegében érintetlenül hagyta, csupán a példákat frissítette fel.) A részletesebb szabályozást indokolta, hogy változott a könyvtári anyag jellege, s az újonnan jelentkező kiadványfajták (pl. filmforgatókönyvek) feldolgozásához a meglévő szabályok már nem adtak kellő útmutatást. A nemzetközi kulturális kapcsolatok kiszélesedése, s ennek egyik eredményeképp a hazai fordítói tevékenység megélnékülése, ugyanakkor a külföldi gyarapodás gyors iramú növekedése és bővülése már nemcsak azt jelentette, hogy egyre több európai és észak-amerikai szerző könyve sorakozik a könyvtárak polcain, hanem azt is, hogy az arab világ, Ázsia és Latin-Amerika szerzői is egyre sűrűbben jelentek meg a katalógusokban, és a katalógus megkívánta helyes névalak megállapítása egyre gyakrabban jelentett problémákat a címleírók számára. A szabályozás kiegészítésének igénye mellett egyre fontosabbakká váltak a szabályok lényegét érintő változások.

Megváltoztak a leíró katalógussal szemben támasztott követelmények: az azonosítási feladatok mellett egyre hangsúlyosabbá vált a *betűrendes katalógus tájékoztató funkciója.* Már nemcsak arra a kérdésre kellett választ adni, hogy egy szerzője vagy címe szerint ismert könyv megvan-e a könyvtár állományában, és hogy e könyvnek melyek az általános jellemzői, hanem a katalógusnak tájékoztatnia kellett a szerzői életműről, sőt a könyv meglévő kiadásairól is.

Az utolsó évek fejlődésének új mozzanata a számítógépes technika alkalmazása a könyvtári, ezen belül a címleirási és a bibliográfiai munkában — nálunk egyelőre kísérleti jelleggel. *A katalogizálási adatok számítógépes tárolása, rendezése és vissza-*

kereshetősége, a géppel készülő bibliográfiák és katalógusok által nyújtott lehetőségek a címleírási szabályok új átgondolására, a gépi követelmények figyelembevételére készítették a könyvtárosokat. A hagyományos munka „tűréseivel”, a gondolkodó ember állandó korrekciós készségével a számítógépes technika nem számolhatott, alkalmazása a leírások egyöntetűségét jobban biztosító, a megoldások esetlegességeit a lehető legkisebbre csökkentő szabályokat kívánt meg. A mind mennyiségében, mind tempójában rohamosan növekvő nemzetközi információcsere egyre sürgetőbbé tette a *címleírások kölcsönös felhasználhatóságának biztosítását*. Tehát az országos (vagy esetleg nyelvterületi) keretek közt megvalósított egységes katalogizálási gyakorlat igényét a nemzetközi egységesítés kívánalma váltotta fel.

Törekvések a nemzetközi egységesítésre

A Könyvtáros Egyesületek Nemzetközi Szövetsége, az IFLA az utolsó két év-tizedben jelentős eredményeket ért el a katalogizálás nemzetközi egységesítésében. A Szövetség 1954. évi zágrábi ülésén foglalkozott először a problémával, és első lépésként munkabizottságot hívott létre a címrendszo megválasztásának és a testületi szerző alkalmazásának összehasonlító vizsgálatára. E bizottság jelentésein kívül több referátum, számos előkészítő megbeszélés, összesen két évi munka után került sor a *párizsi nemzetközi katalogizálási konferencia* összehívására 1961-ben. A nagy érdeklődésre jellemző, hogy 53 ország és 12 nemzetközi szervezet képviseltette magát, és az üléseken a szavazati joggal felruházott hivatalos küldötteken kívül csaknem száz megfigyelő vett részt. A konferencián elfogadott szabályok a katalogizálás leglényegesebb kérdéseinek tisztázására törekedtek. Így meghatározták a leíró katalógus alap-funkcióit, a katalóguslapok különféle fajtáit (főlap, melléklet, utaló, másképp: fő-tétel, melléktétel, utalótétel) és ezek szerepét. Döntöttek a címleírás legfontosabb elemének, a címfejnek (illetve a rendszónak) megválasztásáról, valamint a címfej formai kérdéseire vonatkozó legfontosabb szabályokról. (A konferencia által elfogadott szabályok magyar fordításban a *Könyvtári Figyelő* 1962. évi 1. füzetében jelentek meg, a konferencia teljes anyaga angol nyelven hozzáférhető a Könyvtártudományi és Módszertani Központ szakkönyvtárában.)

A konferencia munkájának folytatásaként három fontos segédlet, adattár jelent meg az IFLA gondozásában. 1964-ben jegyzék készült az *államnevek* címleírási adatként használatos formájáról (International list of approved forms for catalogue entries for the names of states). Az összeállítás egységes betűrendben közli az államok közeleketi nevének eredeti nyelvű alakját (több hivatalos nyelv esetén a megfelelő nyelv formák mindegyikét), valamint az eredeti nyelvű névforma angol, francia, spanyol és német megfelelőit is (a tervezett orosz nyelvű névalakot az ideiglenes kiadás nem tartalmazza). Az egyes országokra vonatkozó adatokat az eredeti nyelvű hivatalos államnén és (franciául) az ország hivatalos nyelvénél megnevezése egészíti ki. Államszövetségek esetében ezek közös adatai után felsorolja a tagállamok, terri-tóriumok adatait is.

Ugyanebben az évben jelent meg az *anonim klasszikusok* egységesített címlak-járól készített összeállítás is (International list of uniform headings for anonymous classics). A jegyzék a nyelvek betűrendjében közli a megfelelő irodalom klasszikus anonim alkotásainak egységesített (eredeti nyelvű) címét. Utalók készültek a mű címváltozatairól és azokról az állítólagos szerzőkről, akiknek szerzőségét a kutatások nem igazolták. Végül hivatkozások kötik össze az egymással tartalmilag összefüggő műveket. 1967-ben összeállítás jelent meg az egyes országokban (ezen belül az egyes népcsoportok körében) használatos egyéni névtípusokról (vezetéknév, kettősnév, névelőzékes név, asszonynev stb.) és az adott ország kialakult szokásai szerint megválasztandó rendszőről, valamint a címfejnek a rendszót követő további elemeiről (Names of persons: national usages for entry in catalogue).

A párizsi katalogizálási konferencia munkájához kapcsolódóan, ugyancsak az IFLA szervezésében, került sor 1969-ben *Koppenhágában* a katalogizálási szakértők nemzetközi értekezletére (IMCE). Míg Párizsban a címfej kérdéseinek tisztázása, Koppenhágában a címleírás szövegének egységes szabályozása volt a főcél. A bibliog-ráfiai leírás egységes szabályzata (International standard bibliographic description, röviden: ISBD) legfontosabb eredményei az alábbiakban foglalhatók össze:

— Csoportosítja a címleírás szövegének adatait (ilyen adatscsoport pl. a kiadás jelzése és a kiadás szellemi közreműködőinek feltüntetése).

— Szigorúan meghatározza mind az egyes adatscsoportok, mind pedig az adatscsoportokon belüli adatlemek sorrendjét.

— Néhány lényegtelen adat elhagyásától eltekintve a címlap lehető legteljesebb tükrözésére törekszik.

— Igaz, hogy az ISBD a címfej kérdéseivel nem foglalkozik, de címleírásai a

címfej nélkül is teljes értékűek, mert a szerzői adatokat a cím után mindig feltünteti (akár szerepel az adat a címfejen, akár nem).

— Az adatforrásokat rangsorolja: egyrészt megkülönböztet elsőrendű (címlap), másodrendű (a könyv járuléka), harmadrendű (a könyv maga) és negyedrendű (könyvön kívüli) forrásokat, másrészt minden címleírasi adatsoportha vonatkozóan megállapítja az adott adatsoport főforrását (főforrásait). Egyfelől kimondja, hogy elsőrendű helyett másodrendű, másodrendű helyett harmadrendű stb. adatforrás csak akkor használható, ha a magasabb rendű adatforrás alapján a szükséges adat nem állapítható meg. Másfelől úgy rendelkezik, hogy ha egy adatot nem a megfelelő főforrás alapján közlünk, e tényt szögletes zárójel használatával jeleznünk kell. Vagyis az ISBD esetében — eddigi gyakorlatunktól eltérően — a szögletes zárójel használata az adat főforrása helyetti bármelyik más adatforrás (pl. címek esetében a címlapverző) használatát jelenti.

— Az adatelemek közt megkülönbözteti a járulékos adatokat (pl. a nyomda nevének és székhelyének közlése az impresszumban), s e járulékos adatokat mindig ke-rek zárójelben közli.

— Részletesen, logikusan kidolgozta a leírás központosását. Az interpunkciók új, szokatlan, vagy éppenséggel groteszkül ható használata ellenére a rendszer kétség-telen előnye, hogy így a jelek nemcsak tagolják, hanem értelmezik is a közölt ada-tokat.

Vagyis: mivel a címleírás szövege teljes értékű — minden adatot tartalmaz —, a címleírasi szabályokból fakadó címfejmegválasztási különbségek a leírás pusztá át-fejlesztéssel áthidalhatók. Részben az adatok kötött sorrendje („helyértéke”), részben pedig a meghatározott jelentéssel felruházott központoszás (szimbólumhasználat) a címleírasi adatokat az adott nyelv ismerete nélkül is érthetővé, adaptálhatóvá teszi (bizonyos korlátozások között). Mindez a címleírások kölcsönös felhasználhatóságát, sőt a leírások gépi feldolgozását is jelentékenyen megkönnyíti. Az IFLA a szabályza-tot nemzetközi szabványjavaslatként küldte meg az ISO-nak (International Organi-zation Standardization — Nemzetközi Szabványügyi Szervezet). Az ISBD-hez máris több ország csatlakozott, így például e szabályzat szerint készülnek az angol nemzeti bibliográfia címleírásai. Számos ország azonban fenntartásokkal élt és módosítási javaslatokat küldött be az IFLA katalogizálási bizottságához, ezeknek feldolgozása folyamatban van.

Az 1961-es nemzetközi katalogizálási konferenciát követő években az IFLA ismé-telten foglalkozott a párizsi szabályok bírálatával és alkalmazási problémáival is. 1964-ben az IFLA római konferenciáján határozatot fogadtak el a *szabályok magya-rázatos kiadásának* szükségességéről. 1966-ban elkészült a magyarázatos kiadás ideig-lenes szövege, ezt véleményezésre szétküldték az érdekelt szakembereknek, intézmé-nyeknek. A beérkezett észrevételek alapján a már említett kopenhágai értekezlet döntött a végleges kiadásról. A magyarázatos kiadás változatlanul, eredeti formában közli a Párizsban elfogadott szabályok szövegét, de a szabályzat egyes pontjaihoz fű-zött magyarázatokban felhívja a figyelmet az adott szabály esetleges gyengeségeire, következetlenségeire is. Végül a magyarázatok kiterjednek az 1961 után kidolgozott vagy módosított és a párizsi szabályok felhasználására törekvő nemzeti szabályzatok megoldásainak összehasonlítható elemzésére. (A magyarázatos szöveg végleges kiadá-sát az IFLA 1971-ben Londonban jelentette meg, szerkesztője *Eva Verona* volt.)

A hazai munkálatok

Az IFLA keretében létrehozott nemzetközi szabályzatokon, megállapodásokon kívül az új magyar szabványtervezet kidolgozásához értékes forrás volt a *fontosabb nemzeti szabályzatok* közvetlen tanulmányozása is. Az UNESCO és a FID megbízá-sából a Magyar FID Bizottság összefoglaló helyzetképet készített a könyvtári és a dokumentációs munka szabványosításáról, ennek során feldolgozta nemcsak a nem-zetközi, hanem a hozzáférhető nemzeti szabványokat is. Ezen belül, a katalogizálásra vonatkozó részek nemcsak a címleírasi szabványokról, hanem a szabványokat helyet-tesítő nemzeti szabályzatokról is tájékoztatnak. (Az International standardization of library and documentation techniques sokszorosított formában, 1972-ben Párizsban jelent meg.)

A hazai szakirodalomban a nemzetközi egységesítés előkészületeivel két tanul-mány foglalkozott (*Domanovszky Ákos* é a Magyar Könyvszemle 1960. évi 3. számá-ban, *N. Rácz Arankáé* pedig *Az Országos Széchényi Könyvtár évkönyvének* 1958. évi kötetében jelent meg). Az elvi kérdéseket mindenekelőtt *Domanovszky Ákos* tanul-mányszerzőnek tekinthető, minden lényeges kérdésben állást foglaló írásai tisztáz-ták. (A Budapesti Egyetemi Könyvtár kiadványai c. sorozat 9. köteteként, 1959-ben jelent meg „A könyvtári címleírás irányelvei és a testületi szerző”. Az Egyetemi Könyvtár évkönyveinek 2., 3. és 5. kötetében látott napvilágot „A leíró katalógus

alapfeladatai”, „A leíró katalogizálás tárgyai” és „A címleírási szabályok egyszerűsítéséről” c. tanulmány.) Az elvi kérdések körül sűrűsödő vitákról, a szabályzatok előmunkálatairól, illetve kritikájáról rendszeres tájékoztatást nyújtottak a „Könyvtári és Dokumentációs Szakirodalom” referátumai.

A magyar címleírási szabvány revíziójára Magyar Szabványügyi Hivatal 1967-ben bizottságot szervezett. A bizottság munkájában részt vett: *Barta Gábor* (Magyar Szabványügyi Hivatal), *Bereczky Lászlóné* (KMK), *Bodnár Györgyné* (MTA Könyvtár), *Fügedi Péterné* (OSZK, a bizottság titkára), *Goriupp Alisz* (OSZK, az MSZ 3424 szerkesztője), *Hermann Zsuzsa* (Budapesti Egyetemi Könyvtár), *Horváth Magda* (KMK), *Klinda Mária* (FSZEK), *Mártyán Gyula* (OMgKDK), *Nagy Károlyné* (OSZK), *Sebestyén Géza* (OSZK, a bizottság elnöke), *Simon Imréné* (OMKDK).

Az MSZ 3424 módosítására problémakörönként írásbeli javaslatok készültek. Az egyes szabályokra vonatkozó viták előtt a bizottság az alábbi általános érvényű határozatokban állapodott meg:

1. A címleírás, illetve a leíró katalógus alapfeladatait illetően a párizsi konferencián elfogadott ajánlások az irányadók.

2. A címleírási szabályok revízióját a nemzetközi egységesítési törekvésekkel összhangban kell megoldani. A szabályok kialakításához figyelembe kell venni mind a nemzetközi, mind pedig a nemzetközi hatású nemzeti szabályzatokat is.

3. A nemzetközi előírásokhoz való alkalmazkodás mellett kötelességünk a *hazai címleírási gyakorlat egységének* biztosítása is. Tehát az MSZ 3424-ben már érvényesített elvnek megfelelően mind a tudományos, mind a közművelődési könyvtárak gyakorlatát egységesen kell szabályozni, megőrizve a legjobb hazai hagyományokat.

4. A szabályzatban érvényesíteni kell a számítógépes technika alkalmazásának szempontjait is.

5. Az új szabvány voltaképpen *szabványsorozat* legyen és a különféle dokumentumtípusok szabályozásáról külön-külön szabványlapokon gondoskodjék.

6. Az egyes dokumentumtípusok sajátos címleírási problémái mellett kívánatos a katalogizálás különböző szintjeinek (teljes, egyszerűsített, csoportos, elemző leírás) szabályozása is.

A konkrét javaslatok megvitatásával csaknem két évig foglalkozott a bizottság, ezt követően került sor a megállapodások megszövegezésére, a példák kiválasztására, a rész-szabályok egyeztetésére, vagyis a szerkesztési munkákra. A szövegezés munkáját nemcsak az anyag mérete és bonyolultsága nehezítette, hanem az a körülmény is, hogy párhuzamosan folyamatban voltak a párizsi konferenciát követő és az előbbieken ismertetett újabb nemzetközi szabályozási munkák is, ezek eredményeit pedig általában csak késéssel voltak hozzáférhetőek. Így például a címleírás szabályozó ISBD csak 1971-ben jelent meg és csak 1972 tavaszán kaptuk kézhez.

Az új tervezet

A végre elkészült és most megjelenő tervezet a bevezető utasításokon kívül elsőként a főtétel címfejének megválasztására vonatkozó problémákkal foglalkozik. Az ezt követő fejezetek a három címfej-lehetőség (egyéni szerző, testületi szerző és cím) formai kérdéseit tárgyalják. Külön-külön fejezet ismerteti a címleírás szövegének és a sorozati leírásnak szabályait. Bár a tervezet tárgya a *könyvek teljes leírására vonatkozó szabályok megállapítása*, egy rövid fejezet összefoglalja az elemző leírás legfontosabb tudnivalóit is. Jóllehet a szabályok és a példák a tervezet egészében mindig jelzik a készítendő mellékleteket is, külön fejezet foglalja össze a mellékletelekről, az utalókról szóló intézkedéseket. A tartalmi részt a meghatározások jegyzéke, a címleírásokban használatos *szóróvidítések hatnyelvű jegyzéke*, valamint a vonatkozó szabványok és a felhasznált szakirodalom felsorolása teszi teljessé.

A tervezet terjedelme meghaladja a kétszáz oldalt. Meggyőződésünk, hogy a végleges szövegben e szabálytömeget nagymértékben csökkenteni, rövidíteni kell, de megegyezett a szerkesztők véleménye abban is, hogy a *tömörítés* csak a részletek ismeretében oldható meg jól. A bizottság munkájába technikai okok miatt nem lehetett bevonni a nem budapesti könyvtárakban dolgozó címleírókat, de az előkészítés során feldolgozott teljes anyag közreadása némileg csökkenti azt a hátrányt, hogy emiatt a bizottság „csonka” volt. (Az egyes szabályokkal kapcsolatos problémák ismertetésére visszatérünk.)

Fügedi Péterné

Helyreigazítás. A *Könyvtáros* januári száma közölte *Hubay Lászlónak* „Az iskolai és a közművelődési könyvtár kapcsolata” c. cikkét. Ez a cikk előadásként hangzott el, s a szerző és a szerkesztőség közötti sajnálatos félreértés következtében kimaradt annak közlése, hogy írója a cikk első felében, az elvi kérdések tárgyalásánál *N. Rácz Arankának* a *Könyvtáros* 1970. évi 5. számában megjelent alapvetését használta fel.

Szakirodalmi és könyvtárhasználati ismeretek oktatása a pedagógusképző intézetekben

Nyilvánvaló, hogy a pedagógusjelölteknek nemcsak azért van szükségük széles körű tájékozódási — szakirodalmi és könyvtárhasználati — ismeretekre, hogy felsőfokú tanulmányaikat korszerűbben, eredményesebben folytathassák, hanem azért is, hogy majdan ilyen felfogásban, ehhez igazodó módszerekkel taníthassanak. A leendő orvosnak, mérnöknek, közgazdásznak „a maga hasznára” kell megismernie az önálló tájékozódás forrásait, és elsajátítania ennek módszereit, a pedagógusjelöltnak pedig arra is fel kell készülnie, hogy mindezt iskolai munkája során *tanítványai*val is megismertesse, elsajátíttassa.

Ebből a megfontolásból a tanító- és tanárképzés legújabb tantervében már helyet kaptak a „szakirodalmi és könyvtárhasználati ismeretek”: az 1971/72-es tanévtől kezdve a didaktika oktatása keretében 6 órát fordítanak erre a célra, amihez a képzés egész idejére elosztva gyakorlatok kapcsolódnak.

A tanterv

A tanterv az alábbiakban jelöli meg a stúdium feladatát: „Tájékoztató a képzés szakterületéhez tartozó tudományágak legfontosabb forrásairól, a jelentős hazai tudományos és szakkönyvtárak szolgáltatásairól; a könyvtárak használati módjának, a szakirodalom kutatási módszereinek, eszközeinek megismertetése.”

A tananyag témái: „A könyv — könyvtár — korszerű nevelés. A szakirodalmi tájékozódás. A könyv szerepe az oktatási folyamatban. A szakirodalmi tájékozódás folyamata és lehetőségei. A kutatómunka technikai kérdései. A bibliográfiai tájékoztatás jellege és formái, funkciója. A bibliográfiák fajtái. A dokumentáció fogalma, szakirodalmi dokumentáció. Egyéb források: lexikonok, enciklopédiák, szótárak, adattárak, kézikönyvek stb. Folyóiratközlemények és a folyóiratok repertóriumai, indexek. Könyvtári hálózatunk, a legjelentősebb magyar könyvtárak. Iskolai könyvtárak.”

A 6 elméleti órához jegyzetpótló anyag készült, melynek végleges formája a nevelésmódszertani tankönyv egy fejezeteként jelenik meg. A jegyzet nem követte

Olvasóhelyek a Nyíregyházi Tanárképző Főiskola könyvtárának szabadpolcos terében
(Gerő Gyula felvétele)

mindenütt a fenti beosztást; az anyagrészeket másképpen csoportosította, egyeseket összevont, másokat kiemelt. Hogy csak egy példát említsünk: így került egymás mellé az elejére „a könyv — könyvtár — korszerű nevelés” és az „iskolai könyvtárak”.

Két alapvető probléma már az első pillanatban jelentkezett: 1. Olyasmint is fel kellett venni a tanítandó ismeretanyagba, aminek elsajátíttatása tulajdonképpen nem felsőoktatási feladat. (Ezért például a pedagógiai szakbibliográfiák tárgyalásakor a bibliográfiának mint műfajnak ismertetése is szóba került.) 2. Teljesen jogos volt az egyik intézetnek az a megjegyzése, hogy ezeket az ismereteket nem a didaktika önálló részeként kellene oktatni, hanem *e szemléletnek át kellene hatnia az egész didaktika oktatását*. (A mai körülmények között mégis ez a megoldás célszerű, mert egyrészt ezzel is hangsúlyozzuk fontosságát, másrészt a didaktika oktatása ilyenre ma még nincs felkészülve.)

Az első tapasztalatok

Az első évről összegyűjtött vélemények a stúdium felfogásában elég sok helyen bizonyos — és nem lényegtelen — félreértést tükröznek, amiben nyilván része van a tanterv feladatmeghatározásának is. Mindenütt örömmel üdvözölték, mert — úgy mond — igen nagy segítséget jelent a hallgatók felsőoktatási tanulmányainak folytatásához, s ezen a módon szervezett lehetőség nyílik arra, hogy felkészítsék őket pl. a szakdolgozatok megírására. „Mi már évek óta csináljuk” — mondták az egyik képzőben, utalva arra, hogy felismerték: a középiskolából hozott ismeretek szegényesek ahhoz, hogy a hallgatók a felsőfokú tanulmányok szintjéhez, igényeihez méltó munkát végezzenek, s ezért eddig is kerestek valamilyen megoldást a *szellemi munka technikájának* (irodalomkutatás stb.) megismertetésére. Erre most, úgy érezték, „legális” lehetőség nyílt. Ezen az alapon hallottunk olyan véleményt, hogy a stúdiumot az óvónőképzőben is be kellene vezetni.

Ez a felfogás világosan mutatja, hogy a feladatnak csak egyik részét ismerték fel: a hallgatók pedagógiai és szakmai műveltségének elmélyítését, a szakirodalmi jártasság fejlesztését. Bizonyos, hogy ez sem elhanyagolható cél, de csak az egyik, s meddő volna a vita arról, hogy a kettő közül melyik a fontosabb. Mert — megint nem folytatva az esetleges vitát — legalább ennyire fontos cél, hogy a hallgatók megismerjék a könyvtárhasználatban rejlő (a mai, általánosnak mondható szemlélet szerint valóban sokszor csak rejtve levő) pedagógiai, didaktikai lehetőségeket, melyek kihasználása nélkül aligha lehet megvalósítani az önálló ismeretszerzés készségének kialakítását. Ez pedig *ma az iskola központi nevelési-oktatási feladata*, ezért közoktatásunk korszerűsítésének alapkérdése.

Azok, akik úgy vélték, hogy az iskolai könyvtárak szerepének ismertetése rossz helyen van a stúdium elején, s ismertetésüknek a magyar könyvtári rendszer tárgyalásában volna a helye, még mindig nem látják, hogy pedagógiai oldalról közelítve a kérdéshez, az iskolai könyvtár nem egy könyvtár a többi között, hanem *a korszerű oktatás egyik legfontosabb eszköze*, s hogy a pedagógusjelöltekben éppen azt a szemléletet akarjuk kialakítani, mely a korszerű cél érdekében használja ezt az eszközt. Ott látták helyesen a stúdium feladatát, ahol pl. az elméleti órákat összekötötték a gyakorló iskolák tanítási óráinak ilyen szempontú megfigyelésével, vagy ahol pl. a tematikával kapcsolatos feladatok közé ifjúsági ismeretterjesztő könyvek ismertetését is beiktatták.

Annai bizonyos, hogy itt tulajdonképpen két irányú képzésről van szó — a hallgatók felkészítése *saját tanulmányaik* magasabb szintű folytatására és a pedagógusjelöltek felkészítése *majdani munkájuk* korszerűbb végzésére —, a baj csak az, hogy a jelek szerint általában — bár nem mindenütt! — nagyobb hangsúlyt kapott az első.

Ezzel magyarázható, hogy sok helyütt (kimondva vagy kimondatlanul) a stúdiumot kevésbé érezték pedagógiainak, s ezért azt a bizonyos 6 órát kb. az intézetek felében a könyvtárosra bízta. Jó is volt ez a megoldás ott, ahol a könyvtáros nemcsak felsőfokú könyvtárosi végzettséggel rendelkezik, hanem pedagógiai képzése és tanítási gyakorlata is van. Félrecsúszott azonban a dolog ott, ahol a könyvtárosnak nincs pedagógiai képzettsége. Maga sem ismervén a didaktikát, aligha tarthatta az órákat olyan módon, hogy az iskolai könyvtárak működésében rejlő didaktikai lehetőségeket képes legyen felismertetni. Erre, érthető okokból, helyenként nem mertek, másutt nem is akartak vállalkozni. Ezzel függ össze, hogy ugyanígy hiányolták a részletesebb könyvtári ismereteket (pl. a katalógizálást). Elfelejtették, hogy nem könyvtárosokat, még csak nem is iskolai könyvtárosokat akarunk ilyen módon képezni.

Egyelőre kevés nyomát találjuk annak, hogy a probléma *a szakdidaktikában is* helyet kapott volna, márpedig az általános didaktikai alapelvek gyakorlati meg-

valósítására ott kellene sort keríteni. Ugyanazok az alapelvek — a tantárgyak természetétől függően — másképpen valósulnak meg egyik vagy másik tárgy tanításában. Elismerjük, hogy ebben a kívánságban ma még esetleg türelmetlenség tükröződik, hiszen *először a szemléletben*, a didaktikai alapvetésben kell lényeges változást elérnünk ahhoz, hogy a tantárgyi módszertan se tekintse mellékesnek, hogyan szolgálhatja a tantárgy tanítása az önálló ismeretszerzés készségének kifejlesztését. Ez azonban már a *pedagógusképzés tartalmi továbbfejlesztésének* ügye, melyet a bevezetett stúdium csak még nyilvánvalóbbá tett.

Több helyen nyilatkoztak úgy, hogy a programhoz készült jegyzet az eszményi állapotokat vette alapul s ez azzal a veszéllyel jár, hogy a hallgató mást hall tanulmányai idején, s más helyzetet, gyakorlatot talál majd az iskolában, ahová kerül. Ez valóban így van, de úgy gondoljuk, nem az a helyes út, hogy emiatt a tananyagot kell változtatnunk. Természetes, hogy az elméleti alapvetésnél arról kell beszélni, ami mai ismereteink szerint a legjobb. Más kérdés, hogy közben állandóan *utalni kellene a mai iskolai valóságra*. Erre egyébként, úgy hisszük, a pedagógusképzés egész területén gondolni kellene. A gyakorló iskolában — elvileg — mintaszerű iskolai munka, tanítás folyik, s e tekintetben ugyanaz a helyzet, mint amit a könyvtárral kapcsolatban említették: a kezdő pedagógus nyilván általában rosszabb helyzetet talál első iskolájában. Könyvtári vonatkozásban azonban még nagyobb a baj, mert, sajnos, a gyakorló iskolák könyvtárai nem mindenütt mondhatók mintaszerűnek. Talán nem túlzás, ha azt a fejlődést, ami ezekben a könyvtárakban a legutóbbi időszakban megindult, legalábbis részben e stúdium erjesztő hatásával magyarázzuk.

Felmerültek jogos igények, melyek azonban semmiképpen sem fértek bele az amúgyis szűkre szabott 6 órába. Eppen azokban az intézetekben, ahol helyesen látják a dolgokat, szóvá tették, miért nem esik szó részletesen az anyagban pl. a *napközi otthonokkal* vagy az ifjúsági mozgalommal kapcsolatos könyvtári tevékenységről. Ez is akkor oldódik meg, ha a didaktika oktatását átható új szemlélet uralkodóvá lesz, mert akkor ezek az elvek természetesen jelentkeznek az iskolai élet minden területén.

Érdekes és jellemző volt az a vélemény is, mely szerint a jegyzet szűkszavú, anyaga vékony. Két okból is említették ezt. Egyrészt azzal kapcsolatban, hogy bővebb könyvtárosi képzést tartanának helyesnek („térjünk ki a könyv történetére, a kiadványfajtákra...”), másrészt azért, hogy a hallgatók jobban tanulható szöveget kapjanak kézbe („bővebb részletezés nem ártana...”). Az elsőre már válaszoltunk azzal, hogy nem könyvtárosokat akarunk képezni. A másodikra azt kell mondanunk, hogy a jegyzet nagyon tudatosan készült így: maga is példa akart lenni arra, hogy a *tankönyv csak a tanulás vezérfonala*, tanulni nem szövegét kell. Így kapnak értelmet az előadások, a gyakorlatok és annak az irodalomnak a tanulmányozása, melyet a fejezetek végén megjelöltünk.

Következtetések

Annak ellenére, hogy a tapasztalatok között — ennek az írásnak a terjedelme miatt — csak a vitatott vagy vitatható kérdéseket emlegettük, határozottan azt kell mondanunk, hogy a stúdium bevezetése nagyon lényeges tette a pedagógusképzés korszerűsítésének. Ha már az első évben elértünk annyit, hogy ráirányíthattuk a figyelmet erre a kérdésre, azt hisszük, első célunkat elértük. Bizonyosak vagyunk benne, hogy mindez nem marad hatástalan, s például a szakmódszertanok levonják majd a következtetéseket, s megindul a *tantárgyakra szabott didaktikai módszerek*, eljárások kidolgozása, melyeknek középpontjában a könyvtárhasználat áll.

Az viszont máris eredmény, hogy a hallgatóknak a kutató munkára való felkészítését kézzel foghatóan segíti ennek a stúdiumnak a beiktatása a pedagógusképzők tantervébe. S ez nem kevés...

Nem gondoljuk, hogy a mostani megoldás végleges formát jelent. Már csak azért sem, mert remélhető, hogy hamarosan a középiskolákból kikerülő fiatalok a mainál gazdagabb tájékozódási ismeretekkel jutnak a felsőoktatásba, s akkor ott még magasabb szintű oktatásban részesülhetnek.

Nagyon fontosnak tartjuk az *okosan szervezett gyakorlatok* kiegészítő szerepét, ami kitágíthatja a 6 óra szűk kereteit. S itt nem kizárólag a könyvtárban elsajátított tájékozódási ismeretek bővülésére gondolunk, hanem arra, hogyan hasznosíthatják a tanultakat a gyakorló iskolában végzett munkájukban.

Ez utóbbi gondolatot már csak azért is hangsúlyozni szeretnénk, mert az egész stúdium értelmét, hasznát, eredményét igazán azon lehet majd lemérni, mennyire érvényesül a fiatal diplomások gyakorlati munkájában az a *friss szemlélet*, melynek kialakítása e tananyag oktatásának legfőbb célja.

Kisfaludi Sándor

A „Petőfi-emlékkönyvtár” pályázat sikere

Az elmúlt év végén meghirdetett Petőfi-emlékkönyvtári pályázat a várakozásnál is eredményesebb volt: a remélt 20—25 helyett 63 könyvtár fenntartója jelentette be, hogy a Petőfi-jubileum alkalmával a költő emlékéhez méltó könyvtár létesítésével, illetve a meglévő kibővítésével, a működési feltételek megjavításával, állandó emlékkiállítás rendezésével kíván megfelelő, szilárd keretet teremteni a Petőfi-örökség gondozásához, a Petőfi-hagyományok ápolásához. A felajánlások, amelyek közül sok tanúskodik szinte megható áldozatvállalásról, tartós eredményeket ígérnek, egy-egy területen a könyvtárügy szemmel látható fellendülésével kecsesgetnek.

A könyvtárosok közül még sokan emlékeznek a „100 falu — 100 könyvtár” akcióra. Ennek az úttörő vállalkozásnak elsősorban a falusi könyvtárügy látta hasznát több színvonalas intézmény létrehozásával. A „Petőfi-emlékkönyvtár” pályázat anynyival tovább lépett a „100 falu...”-akciónál, hogy a városokra is kiterjesztette hatókörét. Legszebb eredményei éppen ezen a területen várhatók. Nyilvánvaló ugyanis, hogy az olvasótábor legnagyobb tartalékai a városi új lakótelepeken, a munkáskerületekben s a külterületeken találhatók. Több helyen bizonyos területek ellátatlanságát szüntetik meg a pályázat keretében létesítendő könyvtárak. Néhány példa: a könyvhét után olvashattuk *Boldizsár Ivánnak Győrről* szóló írását, amelyben az „Ady Endréről elnevezett fehér folt” jelzővel utalt az egyik lakótelep művelődési helyzetére. Elégé ismertek Petőfi kapcsolatai a győri „Hazánk” c. lappal. Most az új, csaknem 150 m² alapterületű könyvtárral, a városi hálózat első nagyobb intézményével Győr egyszerre két nagy költő: Ady és Petőfi emléke előtt is tisztelig. *Kaposvár* északnyugati városrészeinek kulturális ellátatlanságáról korábban a *Könyvtáros* írt: itt a jól kiépített városi hálózat hiányzó láncszemének pótlása adhat újabb lendületet az egész város egyébként kitűnő könyvtárügyének. *Debrecenben* egykor keserves napokat töltött a költő: talán jelképesnek tekinthető, hogy a város mai lakói a jubileumi évben felépítendő legnagyobb alapterületű — kb. 250 m²-es — városi fiókkönyvtárakat róla kívánják elnevezni. A *miskolci* városi könyvtárhálózat egyik érdekessége, hogy mindegyik fiókját valaha a várossal kapcsolatban levő költőről-íróról nevezték el. Petőfi járt a városban, de nevét eddig nem viselte könyvtár. Most a *diósgyőri* művelődési házban levő könyvtár a Petőfi-pályázat keretében önálló elhelyezést kap: épületátalakítás révén a korábban 70 m²-es könyvtár több mint négyszer nagyobbá válik. (Ebben a miskolci könyvtárügyi „léptékváltás” újabb jelet is megfigyelhetjük: a városi hálózatban tervszerűen folyik az apró fiókok „átváltása” 200 m²-esnél nagyobb alapterületű egységekre.) Lassan *Budapesten* is nagyobbak lesznek a könyvtári alapterületek: a *Soroksáron* évek óta épülő Szabó Ervin Könyvtár 420 m²-es új otthonát szintén a Petőfi-év keretében, mint emlékkönyvtári létesítményt kívánják felavatni.

A megyei, a városi-járási könyvtárak kisebb fiókkönyvtárai között is van néhány pályázó: *Törökszentmiklóson* iskolában létesítenek fiókkönyvtárt, *Salgótarjánban* a Salgó bányatelepen, *Bicskén* pedig egy új községközpontban. Nógrád megye mai székvárosának Petőfi-vonatkozása eléggé ismert, kevesen tudják azonban, hogy a Bicskéhez tartozó Csabdi temetőjében nyugszik a költő ifjúkori szerelme, Tóth Róza.

A falusi pályázók közül *Somogy* és *Békés* megye jár az élen a legértékesebb nevezésekkel: Lapunk hírt adott róla (ld. *Kellner Béla* cikkét a *Könyvtáros* 1972. 9. számának 543—545. oldalán), hogy tervbe vették az első üdülőhelyi hírlapolvasó és könyvtár felépítését *Balatonlellén*. A nagyon várt (200 m² alapterületű) intézmény felépítésére 1 350 000 Ft-ot fordítanak. Somogy megye másik tervezett falusi „Petőfi-emlékkönyvtár”-a *Kuntelepen* épül — 132 m² alapterületen —, központi községi könyvtárként. *Ez a megye azért is megérdemel minden dicséretet, mert a központi támogatás iránti kérését tiszteletreméltó felajánlással támasztotta alá: az országos felhívás nyomán saját alapot létesített, és Berzencén, valamint Balatonmárián központi segítség nélkül ebből kíván emlékkönyvtárt létesíteni, illetve felszerelni.*

Békésben néhány nehéz helyzetben levő könyvtár működési körülményei fogynak lényegesen megjavulni. A vészteni könyvtár egy új épület emeletén kap 215 m² alapterületet, a felépítendő *mezőhegyesi* könyvtár alapterülete kb. 150 m² lesz. *Füzesgyarmaton* az eddigi 67 m²-t 190-re bővítik, a Békésben kisközségnek számító *Tarhoson* pedig 45-ről 90 m²-re nő az alapterület. Az eddig is sok áldozatot hozó *Mezőberény* tanácsa (ld. „Miért kiváló a mezőberényi könyvtár” c. írásunkat a lap 1972. 7. számában) ismét bővít könyvtárának alapterületét: most Petőfi-emlékszóbat rendez be. A *Könyvtáros* tavaly feltűnést keltő cikkeiben mutatta be a több fokozatban felépíthető, célszerűen bővíthető alapterületű könyvtárak típusterveit (1972. 9. sz. 533—538. és 10. sz. 611—614. oldal). *Zala* megyét azért kell külön is kiemelniük, mivel

Gelsén a Petőfi-emlékkönyvtári mozgalom keretében elsőként építteti fel a „többlépcsős” könyvtárépítkezés egyik mintaépületét. — Veszprém megye csak két községet nevezett, de mindkét pályázat példásan megalapozott: *Szigligeten* 28-ról 84, *Tésén* 12-ről 89 négyzetméterre nő a könyvtár alapterülete.

Kiemeljük még a Komárom megyei Kisbért (163 m²), a Baranya megyei Dunaszekcsőt (150 m²-t eredményező átalakítás) — Baranyából ezen kívül még négy kis könyvtár nevezett —, Bács-Kiskun megye a kunszentmiklósi bővítéssel (65-ről 120 m²-re) és az egyébként jó körülmények között működő Dunavecse új Petőfi-emlékszobájával pályázik. Heves megyében *Verpeléten* (itt 160 m²-re növekszik az alapterület) Sarudon, Maklárón és Egerfarmoson kívül *Hatvan* is jelentkezett: a régóta „féloldalas” városi könyvtárügy egyensúlyát remélhetőleg helyrebillenti a rosszul el látott újhatvani városrészben tervezett könyvtár bővítés, s ezzel elmozdul a holtpontról ez a régóta megoldatlan ügy. Szabolcs-Szatmárban a *Fehérgyarmati* Járásí Könyvtár ünnepség keretében március 15-én kívánja felvenni Petőfi nevét és a megyei könyvtárral közösen megjelenteti *Molnár József*: Petőfi Szatmárban c. munkáját.

Csongrád megyében a lapunkban gyakran szereplő *Ásotthalom* 170 m²-es bővítése a legjelentékenyebb a négy falusi nevezés között, s némi reményt ígér a fájdalmasan rossz *szegedi* gyermek- és ifjúsági könyvtári helyzet megjavítására a Magyar Tanácskörtársaság u. 3. sz. épületben kialakítandó ifjúsági könyvtár. *Borsod-Abaúj-Zemplén*ből öt, *Nógrádból* hat község van a pályázók között — néhányuk új épülettel. A *Pest* megyei *Aszód* Petőfi-vonatkozásairól nem is kell szólni, itt a községi könyvtár 134 m² alapterülete 174 m²-re nő. A megye másik jelentkező községe *Tök*; itt a híres termelőszövetkezet segítségével kívánnak megfelelő otthont teremteni a könyvtárnak.

A fenti seregszemplében több Petőfi-emlékhelyet soroltunk fel. Rajtuk kívül még a nevezők között van *Sárszentlőrinc* (Tolna), *Mezőszilas* és *Cece* (Fejér), *Nagyar* és *Tunyogmatolcs* (Szabolcs-Szatmár), *Aggtelek*, *Borsodivánka* (Borsod-Abaúj-Zemplén), *Ludányhalászi*, *Somoskő* (Nógrád). Feltűnhet, hogy több ismert emlékhely, például a szülőváros és a Vas megyei Ostffyasszonyfa nincs a névsorban. Ennek az az oka, hogy több helyen már a pályázat meghirdetése előtt elhatározták a helyi hagyományoknak megfelelő intézményi keretek megteremtését, s saját erőből, illetve megyei támogatással valósítják meg terveiket.

Áttekintve a pályázat adatait, leszögezhetjük: Az ország könyvtárügye méltó formában tiszteleg a költő emlékének. A vállalt megemlékezéseken, az állománnyal és a propagandával kapcsolatos felajánlásokon (állandó kiállítások) kívül a könyvtárak javuló működési körülményei is szavatolják a tartós eredményeket. A fenntartók vállalásainak értékére jellemző, hogy a *könyvtárak alapterületének növekedése eléri az ország legnagyobb közművelődési könyvtárának, a Miskolci Megyei Könyvtárnak alapterületét* (4600 m²), az állománygyarapodási keretek várható bővülése kb. egy megyei könyvtár évi gyarapodási összegének felét teszi ki, az újság- és folyóiratok számának növekedéséből három hírlapolvasót lehetne létesíteni, a nyitvatartási idő kiterjesztése több mint öt megyei könyvtár teljes nyitvatartási idejének felel meg! Azt hisszük, hogy sikerült egy lépést tenni előre a „Szakmai irányelvek a tanácsi közművelődési könyvtárak távlati fejlesztéséhez” c. dokumentum megvalósításának útján. A szerény pályázatból mozgalom lett, amely a központi támogatás könyvtár- és művelődéspolitikai jelentőségét is látványosan igazolta.

Az emlékkönyvtár-mozgalom nem várt sikere azonban gondjainkat is növelte. Hogyan lehet összhangba hozni a jutalmazásban, támogatásban az elsődleges országos, szakmai érdekeket azzal az erkölcsi kényszerrel, amely arra szorítja az elbírálókat, hogy a pályázatok mögött rejlő helyi áldozatokat, érzelmi tényezőket, a sokszor megható, erőn felüli vállalásokat fokozottabban vegyék figyelembe, mégha ettől csak csekélyebb hatókörbővülést, könyvtári működési hasznot várnak is — például a kis klubkönyvtárak esetében?! Olyan kérdés ez, amelyre a megnyugtató választ csak az országos Petőfi-emlékkönyvtári alap felemelése adhatja meg. Mivel a rendelkezésre álló összeg — épp a mozgalom sikere következtében — kevésnek bizonyult, remélhetőleg sor kerül felemelésére, hisz a szétaprózott támogatás gyengíti a művelődéspolitikai hatékonyságot, a kényszerű, túlzott súlypontképzés viszont méltatlanul sújthatja a legkisebb, mostohább sorsú településeket.

G. Gy.

Petőfi a norvég könyvtárakban

A *Tiszatáj* Petőfi számában arról számol be az Oslóban élő Sulyok Vince, hogy szerkesztésében, kiváló költők fordításában megjelent az első norvég nyelvű válogatás Petőfi verseiből. A szép kiállítású kötetből a Norvég Kulturális Tanács ezer példányt megvásárolt a norvég könyvtárak számára. Így Petőfi születésének 150. évfordulóján már nem volt számottevő norvég könyvtár Petőfi-kötet nélkül.

A Szombathelyi Megyei Könyvtár gyermekszolgáltatásainak fejlődése

Az 1952-ben megalakult Szombathelyi Megyei Könyvtár a gyermekek könyvtári ellátásának megszervezését is egyik főfeladatának tekintette. Ezért hozta létre — a többi megyei könyvtárhoz hasonlóan — 1953-ban gyermekrészlegét a 14 éven aluli olvasók számára. A részleg állománya akkor mindössze 819 kötet volt.

1958-ban, részben az olvasólétszám állandó emelkedése miatt, részben a városi úttörőház kérésére, a gyermekrészleg az úttörőházba költözött. Ez mindenképpen szerencsés intézkedés volt, hisz a gyermekekkel való közvetlen kapcsolat eredményeként az olvasók száma ugrásszerűen emelkedett. 1961-ben újabb költözködés következett; az úttörőház s vele együtt a gyermekkönyvtár is a város szélén levő Bagolyvárba került. Ekkor még csak egy kis helyiségben működött, majd 1962-ben jobb elhelyezést és bútorzatot kapott, s átterhetett a szabadpolc-rendszerre. Itt 1963. január 1-én már 809 beiratkozott gyermekolvasó 5715 kötet könyvből válogathatott. A könyvtár, melynek alapterülete 75 m² volt, bár 12 olvasónak tudott egyszerre ülőhelyet adni, külön olvasóteremmel nem rendelkezett. Gondot okozott az is, hogy a gyermekrészleg a nagy létszámú iskoláktól és a városközponttól távol működött, s különösen a téli időszakban szinte megközelíthetetlen volt. Emiatt a könyvtár vezetősége már 1963-ban szerette volna a városközpontban elhelyezni, de a visszaköltözésre csak 1970-ben, az új székház felavatása után kerülhetett sor.

Az új épületben a gyermekkönyvtár alapterülete 203 m², s külön olvasóterük van a 6—10, és külön a 10—14 éves olvasóknak. A katalógus központi helyre került, mindkét olvasótérből és a szabadpolcos térből egyaránt megközelíthető.

Ez az átköltözés egyebek között azzal járt, hogy a város nagyobb létszámú iskoláinak tanulói a gyermekkönyvtárt könnyebben megközelíthetik. A nyitvatartási idő is kedvezően változott meg: míg az úttörőházban heti 20 órában kölcsönöztünk, és szerda délután 14 és 17 óra között tartottuk a foglalkozásokat, itt a kölcsönzési idő heti 43 óra, a foglalkozásokat pedig vasárnap délelőtt 9 és 13 óra között tartjuk.

Az olvasók számának alakulása

A könyvtár elhelyezésének és tárgyi feltételeinek ilyen kedvező megváltozása következtében nem meglepő, hogy a beiratkozott olvasók száma több mint háromszorosára nőtt.

Érdekes megfigyelni, hogyan alakult a gyermekolvasók száma a város általános iskolás korú gyermekeinek számához viszonyítva.

1. táblázat

Év	Az általános iskolai tanulók	A gyermekolvasók	Az általános iskolai tanulók százalékában
	száma		
1970	6113	693	11,3
1971	6434	2151	33,4
1972	6611	2480	37,4

1970-hez viszonyítva 1971-ben az olvasók száma háromszorosára nőtt. Az elmúlt évben az olvasólétszám tekintetében bizonyos fokú visszaesésre számítottunk, hisz feltételezhető volt, hogy az új intézmény varázsa kezdetben olyan kíváncsi gyermekeket is vonz, akik néhány látogatás után már nem maradnak a könyvtár olvasói. Orvendetes azonban, hogy a várt visszaesés helyett az olvasólétszám további emelkedését tapasztaltuk. Az ismertetett adatok alapján megfigyelhető, hogy a könyvtári olvasók száma nagyobb arányban nőtt, mint az általános iskolai tanulóké. (Meg kell jegyeznünk, hogy ez az adat nem veszi figyelembe az I. számú gyermekkönyvtári fiók működését, ezzel a későbbiekben külön foglalkozunk.)

Az utóbbi három év gyermekolvasóinak kor szerinti megoszlását második táblázatunk mutatja.

E szerint 1971-ben lassan ugyan, de emelkedett a 10 éven aluli gyermekolvasók száma. Ez azért fontos, mert ismeretes, hogy az olvasóvá nevelést már kisgyermek korban kell elkezdni. A múlt évben jelentékeny visszaesés volt tapasztalható a 10 éven aluli olvasók számában. Sajnos, ennek okát még nem ismerjük, lehet, hogy a

Év	0—10 éves	A gyermekolvasók százalékában	10—14 éves	A gyermekolvasók százalékában	Összesen
1970	205	29,6	488	70,4	693
1971	831	38,6	1320	61,4	2151
1972	665	27,4	1815	72,6	2480

demográfiai eltolódás szükségszerű következménye. Megkíséreltünk ugyan év közben is javítani ezen az aránytalanságon (pl. a 10 éven aluli gyermekek körében szervezett csoportos látogatásokkal), de kevés sikerrel.

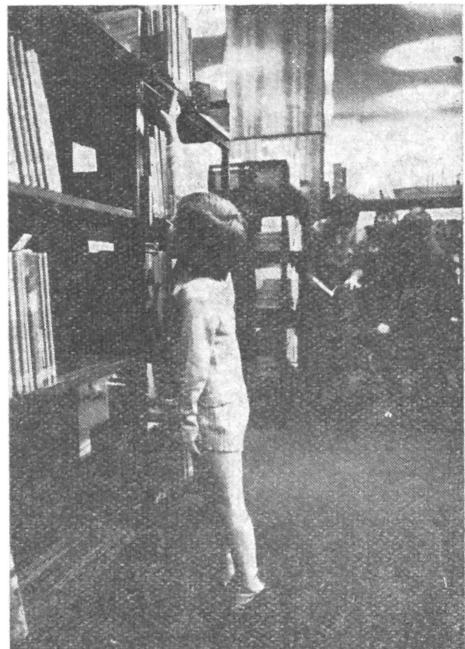
A gyermekolvasók nem szerinti megoszlását vizsgálva azt tapasztaljuk, hogy 1970 óta fokozatosan csökken a fiúk aránya a lányokéhoz viszonyítva. Törekedni fogunk ennek az aránytalanságnak megszüntetésére. Míg 1970-ben a gyermekolvasók 55,7 százaléka fiú volt, arányuk 1972-re 46,1 százalékra esett vissza, miközben az összes gyermekolvasók száma, mint fentebb már közöltük, 693-ról 2480-ra nőtt.

Az állomány nagysága, elhelyezése

Arra törekszünk, hogy a gyermekolvasókat megtanítsuk a könyvek ismeretére és szeretetére. E cél megvalósítása csak kellő nagyságú, jól válogatott állománnyal lehetséges. Jelenleg 17 179 kötet könyvünk van, az állomány tagolása két szempont szerint történik:

Természetesen különválasztjuk az ismeretterjesztő (szak-) irodalmat és a szép-irodalmat. Figyelembe véve a gyermekek életkori sajátosságait, mint említettem, külön olvasóteret rendeztünk be a 10—14 éves gyermekeknek, és külön olvasóteremben (mesesarok) ismerkedhetnek a betűk világával a 10 évesnél fiatalabb olvasók. A két olvasóteret a katalógusszekrény választja el a 10—14 évesek részére elhelyezett szép- és szakirodalomtól.

A mesesarokban a gyermekek téma szerinti bontásban találják a képeskönyveket, gyermekvers-köteteket és meséskönyveket is. A különféle témákat színcsíkkal jelöljük, mely nemcsak a könyv gerincén, hanem a katalógusban is megtalál-

A gyermekrészleg életéből. Bal oldali képünk gyermekfoglalkozást ábrázol (MTI Fotó — Kovács Sándor felvételei)

ható, a katalóguscédula jobb felső sarkára ragasztva. A szakrendi betűjelen kívül ez a színcsik igazítja el a gyermekeket, hogy a keresett, téma szerint meghatározott könyvet a kölcsönzőtér melyik részében találják. Ugyancsak itt helyeztük el a 6—10 évesek részére összeállított ismeretterjesztő irodalmat is.

A 10—14 évesek olvasóterében 42 féle magyar és idegennyelvű napilap és folyóirat, valamint csaknem 1000 kötetes kézikönyvtár található.

A 10—14 évesek számára kölcsönözhető szak- és szépirodalom a kölcsönzőpult, illetve a katalógusszekrény előtt helyezkedik el. Az ismeretterjesztő irodalmat az ETO szakrendje szerint csoportosítottuk, a szépirodalomban — a mesesarokhoz hasonlóan — szintén téma szerinti bontást alkalmazunk, s ezt színcsikokkal jelöljük. Míg azonban a mesesarokban a témakörök szerint csoportosított könyveket külön polcokon helyezük el, a 10—14 évesek kölcsönzőterében a különféle témájú könyveket, a felnőtt könyvtárak szépirodalmához hasonlóan, betűrendben tartjuk, s csak a könyv gerincén elhelyezett színcsik mutatja a téma szerinti bontást. Ez az elhelyezési rend előkészíti a gyermekeket arra, hogy majd könnyebben eligazodjanak a felnőtték könyvtárában, de a témák megjelölése méginkább megkönnyíti nekik a keresést. Az ifjúsági szépirodalomból mindössze egy téma könyvanyagát választottuk külön — ez a „Válogatás a felnőttek irodalmából” —, ügyelvén arra, hogy a gyermekek mindig olyan könyveket vegyenek kézbe, melyek megfelelnek életkori sajátosságaiknak.

Foglalkozás az olvasókkal

A megváltozott körülmények és az olvasótábor állandó növekedése más jellegű munkát követel, mint amelyet a régi könyvtárban végeztünk.

A megnövekedett olvasólétszám miatt sokkal kevesebb időt tudunk fordítani az olvasókkal való egyéni foglalkozásra. Pedig tudjuk, hogy minden gyermek külön egyéniség, mindegyiknek gyermekkorában alakul, formálódik személyisége, s nem mindegy, hogy ez idő alatt törődik-e vele környezete, s ha igen, hogyan. Fellelges utalnom arra is, hogy milyen nagy szerepük van a gyermekkori olvasmányoknak a gyermekek jellemének alakulásában. Ezért kell egyénileg is foglalkoznunk olvasóinkkal, mert ezt semmiféle csoportos munka sem pótolhatja.

Ugyanakkor szeretnénk megtanítani olvasóinkat az önálló ismeretszerzés módjaira is. Erre alkalmasak a csoportos foglalkozások, sőt az osztályok, rajok, órsók könyvtárlátogatásai is. Különösen fontosak ezek az óvodáskorú, illetve a 6—8 éves gyermekek esetében, akiknek maradandó közös, és ezen túl egyéni élményt is nyújtanak. A múlt évben hívtunk először óvodás gyermekeket könyvtárlátogatásra. Természetesen az óvónővel előre megbeszéltük a foglalkozás menetét. Igyekeztünk játékos módszerekkel bemutatni a könyvtárat a gyermekeknek, akik végül rajzban számoltak be arról, mi tetszett nekik legjobban a könyvtárban. Így 91 óvodás olvasónk volt, akik valószínűleg ezeknek a foglalkozásoknak hatására iratkoztak be könyvtárunkba. Azóta rendszeresen részt vesznek a különféle rendezvényeken is.

A csoportos látogatásnak 8 éves korban, az általános iskola harmadik osztályában van nagy jelentősége. Ugyanis szinte ez az egyetlen alkalom, amikor a gyermekek szervezett formában (iskolai óra keretében) keresik fel a könyvtárat. Előfordul ugyan, hogy egy-egy pedagógus előbb is él ezzel a lehetőséggel, de ez nem általános. Ezért fontos elérni, hogy a gyermekek jó benyomásokkal távozzanak a látogatásról. A könyvtár bemutatását általában játékos foglalkozásokkal szoktuk színesíteni, mert így biztosabb, hogy a gyermekek visszatérnek hozzánk. (1971-ben pl. majdnem 100 különböző korú gyermekcsoport látogatta meg könyvtárunkat, hogy megismerkedjék az új könyvtáráépülettel s az új gyermekkönyvtárral.)

Rendszeresen szervezünk kézikönyvtár- és katalógushasználati játékokat is, melyeket vetélkedők formájában rendezünk meg. Ezzel a módszerrel is azt szeretnénk elérni, hogy minél több gyermek ismerkedhessen meg a könyvtárhasználat szabályaival. (Ezek a foglalkozásokon gyakran részt vesznek olyan gyermekek is, akik még nem könyvtári olvasók.)

Könyvtárunkban zenei részleg működik, melyet a gyermekolvasók is gyakran felkeresnek. Nemcsak könnyűzenét, hanem komolyzenét is szívesen hallgatnak. Ezért tartunk alkalmanként zenei foglalkozásokat a zenei könyvtáros vezetésével, aki szakmai tanácsokkal is szívesen segíti munkánkat. Közösen is tartottunk már foglalkozásokat. Ezek összetettek voltak: a gyermekolvasók egyszerre ismerkedhettek meg több művészeti ág (irodalom, zene, képzőművészet stb.) egy-egy korszakának jeles alkotásaival.

Ezek mellett sor került olyan rendezvények megtartására is, amelyeket a Vas megyei úttörőelnökséggel, vagy iskolákkal közösen szervezünk, s melyeken meghívott előadók működnek közre. Ide sorolhatók az író—olvasó találkozók is, *Aszódi*

Evával, Gazdag Erzsébettel, Hárs Lászlóval, hogy csak néhányat említsek, vagy a múlt évben megrendezett gyermekkönyvhét, amelynek keretében Szombathelyen és Vas megyében csaknem 20 rendezvényt szerveztünk.

Feltétlenül szólunk kell a könyvtárban megtartott iskolai órákról is. A közelben levő iskolák pedagógusai gyakran felkeresnek ilyen kérésekkel bennünket, szívesen használva a könyvtár audio-vizuális berendezéseit (lemezjátszó, magnetofon, diavetítő) is. Volt már magyarirodalom-, történelem-, sőt fizika- és számtanóra, ezeken mindig ismertettük az anyagrészhöz kapcsolódó szakirodalmat is.

Két alkalommal tartottunk szülői értekezletet, melynek témája egyszer könyvtárhasználati játék volt. Ezen a meghívott szülők gyermekeit kértük meg, vegyenek részt a vetélkedőn.

Az 1972/73. tanévben tíz napközis csoport vesz részt könyvtári foglalkozáson, másodiktól hetedik osztályosig, havi egy alkalommal. Ezek a foglalkozások, a pedagógusokkal folytatott megbeszélések eredményeként, előre összeállított munkaterv szerint folynak. Jelenleg három könyvbarát szakkör működik könyvtárunkban, ezek közül egyet pedagógus, kettőt pedig könyvtárosok vezetnek, szintén előre meghatározott tematika alapján.

Az 1. számú gyermekkönyvtári fiók működése

1970-ben azzal az elhatározással költöztünk el a Bagolyvárból, hogy az otthagyott helyiségben a régi bútorzat megtartásával, de új könyvanyaggal, fiókkönyvtárat nyitunk. Ez 1971 márciusában meg is kezdte működését, heti 12 óra nyitvatartással. Az év végére már 1780 kötetes állománya volt, a környék gyermekolvasói azonban, nem törődve a nagyobb távolsággal, inkább az új könyvtárat látogatták, ennek következtében az év végéig mindössze 78-an iratkoztak be a fiókkönyvtárba. Végül is a fiókot olyan területre kellett áthelyezni, ahol megoldatlan volt a gyermekek könyvtári ellátása. A könyvtár tehát az egyik peremkerület általános iskolájába került, ahol a pincében kapott egy 60 m² alapterületű helyiséget. Itt működik azóta is, most már 2300 kötetes állománnyal. Az iskolával történt megállapodás alapján a könyvtár közös fenntartású. 1972 áprilisában kezdte meg működését, heti 12 óra nyitvatartással, és év végén az iskola 387 tanulója közül 222-en már a könyvtár beiratkozott olvasói voltak. A pedagógusok szívesen tartanak napközis, raj-, őrsi foglalkozásokat is a könyvtárban. A fiók állománya is a gyermekkönyvtáréhoz hasonló csoportosítású, az olvasók könnyen eligazodnak benne, nem kell új könyvtári rendet megszokniuk.

Kovács Mária

Kitüntetések

A Népköztársaság Elnöki Tanácsa eredményes munkássága elismeréseként, nyugállományba vonulása alkalmából *dr. Domanovszky Akost*, az Eötvös Loránd Tudományegyetem könyvtárának igazgatóhelyettesét a MUNKÁ ÉRDEMREND arany fokozata; eredményes munkájuk elismeréséül *dr. Láng Imrét*, a Művelődésügyi Minisztérium osztályvezető-helyettesét a MUNKÁ ÉRDEMREND ezüst fokozata; *Vanek Lászlónét*, a KPVD SZ Központi Könyvtárának vezetőjét a MUNKÁ ÉRDEMREND bronz fokozata kitüntetésben részesítette.

A művelődésügyi miniszter nyugállományba vonulása alkalmából, eredményes munkássága elismeréséül *Fancsali Petronellát*, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár tudományos munkatársát DICSÉRETBE N részesítette.

Imets László fametszete

A közvéleményformálás új útjai

Zirc Péter lapunk januári számában a „közvetlen emberi milió magatartásának alakításáról”, mint egyik igen fontos könyvtári feladatról szolt. A korszerű könyvtárnak valóban meg kell találnia a közvéleményformálás új eszközeit, módszereit, vagyis a hagyományos értelemben vett propagandánál sokkal leleményesebb és hatásosabb tevékenységre kell törekednie. Fejlettebb országok szakirodalmában „public relations”-nak nevezik ezt, s mi — némi fordítói szabadsággal — „kapcsolatszerzés” névvel illetjük az erőfeszítést, melyen „a nyilvános bizalom megnyerésére irányuló tervszerű tevékenységet” értjük, s amely a reklámpszichológia tudományos eredményeit sem nélkülözheti.

A Zirc Péter által kívánt és sürgetett kísérletezés már helyenként folyik. Például a Szolnoki Megyei Könyvtár gyermekrészele is ezen az úton jár.

Gyermekrajzpályázat

Egyik vállalkozásával, a nemzetközi könyvév alkalmából rendezett rajzpályázatával a könyvtár több mint 200 gyermeket késztetett munkára, s nemcsak a városban, de vidéken is. A gondosan előkészített pályázattal kapcsolatban a könyvtárosok ügyeltek arra, hogy a gyermekek fantáziája teljesen szabadon érvényesülhessen, tehát ne befolyásolják őket már előbb látott minták. Mivel a gyermekkönyvek általában illusztráltak, olyan irodalomra volt szükség, mely sem könyvben, sem lapban még nem jelent meg. A megoldás fölött töprengve jutott Pápayné Kemenczey Judit a gondolatra, mely merőben új szint hozott a helyi sajtóba is: a gyermekirodalom beáramlását a lapba, s ezzel fontosságának tudomásulvételét, elismerését. Megállapodott a Móra kiadóval, s tőle későbbi megjelenetésre szánt verseket, meséket kapott, melyeket a Szolnok Megyei Néplap hétről hétre közölt. Ezeket kellett a gyermekeknek illusztrálniok.

A pályázók hozzászoktak, hogy az eddig kézbe sem vett lapot forgassák, olvassák, hogy a találó illusztrálás érdekében megfigyeljék a különböző típusú, műfajú gyermekirodalmi művek formai jellegzetességeit is.

A kétszáz gyermektől beérkezett 1000 pályamunka bizonyítja, hogy ezt valóban megtették. Ugyanaz a gyermek küldött ceruzarajzot, vízfestéssel vagy pasztellkrétával, esetleg tussal készült illusztrációt is. A pályamunkák kiállításra kerültek, melyet Kovács Miklós, a Móra kiadó igazgatója nyitott meg, összekötve az ünnepélyes alkalmat a könyvjutalmak átadásával. A pályázókat szülők, nagyszülők, pedagógusok kísérték — a falvakból, tanyákról valóságos zarándoklat indult a „kapcsolatszerzést” ilymódon is munkáló könyvtárba — és így emlékezetes élményben volt ott részük olyan embereknek is, akik oda esetleg félve, vagy egyáltalán nem nyitottak volna be. A versenyző gyermekek között akadtak tanjai kisiskolába járók is, és külön érdekessége a versenynek, hogy fölfedeztek egy kiemelkedő tehetségnek látszó 10 éves kislányt (az első díjas Papp Jánost), akire bajosan figyeltek volna föl másként, hiszen súlyos asztmája miatt magántanuló, és szülei falusi házából, saját könyveinek világából alig mozdul ki.

A gazdag anyagot olvasáslélektani kutatások végett pszichológusok is tanulmányozták. Egy szembetűnő jellegzetességet a bírálók nyomban fölfedeztek: az állatábrázolások sokaságát, ami bizonyítja, hogy a korosztály képzeletét az állattörténetek ragadták meg legjobban.

Játék a könyvtárban

A könyvtárosok fáradozása nyomán a pedagógusok szakmai munkaközösségei eleven kapcsolatba kerültek a könyvtárral, hasonlóképpen sikerült megnyerni a hivatalos intézmények és szervezetek támogatását is. A nagy hatósugarú pedagógusösszefogás eredményeképpen jöttek — és jönnek — össze a városi iskolák tanulói a *Játék a könyvtárban* címmel rendezett foglalkozásokra, melyeken matematikai fejlesztő és kézügyességet fejlesztő tevékenységek egyaránt teret kapnak. Van úgynevezett *művelődéstörténeti* sorozat is, ennek komplex (a humán tárgyakat együtt felölelő, s az azokhoz ajánlott könyveket közösen propagáló) foglalkozásaira is együtt járnak a különböző iskolák érdeklődő tanulói és érintett szaktanárai. A könyvtár igyekszik pótolni a hiányzó iskolai könyvtárakat is, ezért egy-egy olyan óra megtartására, melyhez a kézikönyvtár jól felhasználható, gyakran kerül itt sor. (Pl. történelemóra művészeti albumok szemléltetésével.) Az érdeklődést felkeltő, irányító foglalkozások eredményeképpen a tanulók sokféle ismeretterjesztő munkát olvasnak. A könyvtárosok viszont azt panaszolják, hogy éppen a magyar irodalomhoz kérnek keveset. — Átестek a túlsó végletbe — mondják, de itt a nagy lelkesedésből

születő túlzás kaphat hangot —, mert a gyermekek szépirodalmat olvasnak, csak írói életrajzokat, irodalmi lexikont kevesebbet, mint barkácsoló-tanácsadót —, ez az adott életkorban érthető is. Bár jó, ha a jelenségre felfigyelnek, és sikeres propagandával helyreállítják a helyes arányokat.

A könyvtárosok már a jövőendő kisiskolások, a későbbi olvasók előkészítését tervezik. Óvodába nem járó 4—6 éveseket szeretnék hetenként egyszer mesedélutánra a könyvtárba hívni, amikor is a kicsinyek mesét, bábjátékot kapnának, a kísérő szülők, nagyszülők viszont egyidejűleg módszertani mintát: hogyan foglalkozzanak otthon a gyerekekkel, hogy azok ne maradjanak le annyira óvodás társaik mögött.

Szeretnék elképzelésüket megvalósítani, bár a terv még vitatott: a korosztály nem tartozik a gyermekkönyvtár közvetlen tevékenységi körébe, maga a feladat sem, ám „kapcsolatszerzés” ez is: részint a szülőket a könyvtárhoz kötő propaganda, részint a gyermekeket is idejekorán odaszoktató vonzerő, hiszen föltételezhető, hogy aki 4—6 éves korában hetenként megfordult a könyvtárban, az a betűk megismerése után sem lesz hűtlen hozzá. Maga a kitűzött cél, a didaktikai előkészítés, szinte csak ráadás az előbbiek mellett.

Gyermekszínház helyett

A szolnoki gyermekkönyvtárosok hivatásszeretéből fakadó mozgékonyágát, ügyességét mi sem jellemzi jobban, mint az, hogy ahol a társadalom életében kulturális vákuumot éreznek, oda tústént be akarnak nyomulni. Nem mintha mindig arra gondolnának, hogy éppen itt a „kapcsolatszerzés” alkalma, hanem mert hiányt, szükségét látva segíteni óhajtanak.

Szolnokon nincs gyermekszínház, s a gyermekelőadás is ritka. Nemzedékek nőnek fel még ma is anélkül, hogy színházi előadást láttak volna. Márpedig könyvés színházi kultúra a legtöbb embernél összefonódik, legalábbis annyira, hogy a rendszeres színházlátogató majdnem mindig olvasó is, bár a könyvbarát nem mindig színházlátogató. (Igaz, ebben többnyire a körülmények gátolják.) Mindenesetre tény, hogy a színpadon megszólaló jó irodalom közelebb visz a könyvhöz — és minél korábban, annál jobb.

A könyvtárosok tehát megszerveztek eddig két, óriási sikerű előadást. Hogy miért csak kettőt? Mert sokba kerül. A színház 6000 Ft-on alul nem adja oda a termet. Nem gondol arra, hogy a gyermekek körében jövőendő közönségével teremthet kapcsolatot. A könyvtárosok ilyenkor „kolduló szerzetté” alakulnak, s végigjárják a fenntartó szerveket és összes elképzelhető pártfogóikat az összeg előteremtése végett. (Bár kéregetni akkor is keserves, ha szent célra megy!)

A régebben rendezett — *Weöres Sándor* gyermekverseit a nézők bekapcsolásával népszerűsítő — műsor országos hírre tett szert és valóságos iskolát teremtett, ma már sok gyermekkönyvtárban „játszanak Weörest” szolnoki módszerrel. Szolnokon pedig *Weöres-kötet* soha sem nyugszik a polcon, a költő minden műve „melegváltásban” cserél gazdát.

Legutóbb, decemberben magyar népköltészeti összeállítás hangzott el, mégpedig azokból a népi játékokból, dalokból, mondókákból, kiolvasókból, csúfolókból, melyek az idők során a gyermekek játékaiba, szokásaiba kerültek, s melyekből az egyszerűség kedvéért „gyermekfolklor” névvel foglalt össze a rendező és összeállító: *P. Kemenczey Judit*. A roppant hatásos összeállítás a Kodály-gyűjtés alapján készült, sajnos, ebből népszerű tömegkiadás mai napig sincs. A műsor mindenképp előkészítette a talajt a versérvék, -értés, befogadóképesség számára. Hiszen minden kisgyermek szereti a verset (érdekes jelenség, hogy a primitív népek is, olyannyira, hogy csak azt tekintik művészetnek, a prózát nem) — a szolnoki kísérletek éppen azt bizonyítják, hogy ezt az ösztönös versérvéket át lehet menteni a serdülő-, majd a felnőttkorba, csak más módszerrel, mint ahogy iskolai oktatásunk teszi.

A színházi előadások folytatására is készek a tervek: *Berek Kati*, *Sólyom Katalin* és a *Kaláka együttes* már elvállalt egy-egy délelőtti. Kérdés, megvalósítható lesz-e a szándék. Futja-e rá valahol, valamilyen keretből? A szereplők honoráriumát fizeti a megyei könyvtár. Az azonban elenyésző összeg a terem bérleti díjához képest. (Dehát valahol talán csak van egy közös gazdája könyvtárnak, színháznak?!)

*

A kapcsolatszerzés módjai sokfélék, lehetőségei jórészt kihasználatlanok. A szolnoki gyermekkönyvtárosok elindultak a modern könyvtári munka új útjain, és eredményeik bizonyítják, hogy érdemes az állványoktól határolt téren túlkintenni. Jó lenne, ha újszerű kísérleteikhez továbbra is támogatást kapnának. Meg figyelmet és követőket is. Úttörők a szó minden értelmében.

Bozóky Éva

Szakszervezeti könyvtár gyáron kívül

A százéves budapesti *Láng Gépgyár* szakszervezeti könyvtárát 1970 januárjában az üzem új, korszerű művelődési házában helyezték el. Ezzel a könyvtár kikerült a gyárból, a művelődési intézmény ugyanis az üzemek kívül, két utcával odébb működik. Az olvasók véleményét az új helyzetről az alábbi két adat illusztrálja: 1969-ben a gyárban működő könyvtárnak 933 olvasója volt, valamennyien ottani dolgozók. A kiköltözés után ez az olvasótábor a felére olvadt, mindössze 506-an maradtak. (Új helyén a könyvtár lakóterületi feladatokat is vállalt, s az első időben 400 olvasót vonzott a környék lakosságából. Számuk megközelítette az üzemiekét).

Az olvasók elmaradásának oka kezdettől nyilvánvaló volt, *nem vállalták a megnövekedett távolságot*, s a többszörösére nőtt időt, amit az átköltözés óta a könyvtárlátogatásra fordítaniuk kellett volna. S bizonyára nem kényelemszeretetről, hanem azért, mivel a Láng gyár dolgozói közt is sok a bejáró, akit köt a menetrend. Ráadásul „a munkapad mellett” immár nem volt könyvtár, holott ez feltétele a még nem olvasók megnyerésének, de a kezdő olvasók megtartásának is.

Mindezt aggódo hangú cikkben feltárta az üzemi újság is 1971 elején, amikor az átköltözés következményei már nyilvánvalókká váltak. Az elveszett olvasók visszaszerzésére a lap javasolta, hogy létesítsenek a gyárban letéti könyvtárt, hogy legyen „szem előtt” is könyv, a könyvtárosok pedig fokozzák a szocialista brigádok körében az olvasás népszerűsítését.

Azóta újabb két esztendő telt el, a könyvtár már három éve működik új helyén, ennyi idő elegendő ahhoz, hogy megnézzük, hogy alakult további sorsa, sikerült-e legyőzni a kezdeti nehézségeket.

Érdeemes felkeresni

Ha valaki el akar jutni a könyvtárba, átkel a forgalmas Váci úton, majd befordul a második keresztutcába, a Láng Művelődési Központ modern épületéig. Ennek földszintjén találja a könyvtárt. Körülbelül 6—7 percig tartó, 250 méternyi utat tett meg.

Erdemes volt?

Feltétlenül. Aki a könyvtárba belép, tágas, szépen festett, korszerűen (nem „be-lógó” fénycsövekkel) megvilágított teremben találja magát, ahol a szabvány méretű könyvállványokon tájékozódást könnyítő feliratokkal várják az olvasókat a könyvek. Az állványok között műbőrrel kárpitozott ülőszármolyok, s a terem sarkában jól elkülönítve a kézikönyvtár, odébb a gyermekrésztleg. (Azért időztünk a szenzációsnak ma már egyáltalán nem tekinthető korszerű könyvtárbelső leírásával, mert mint megtudtuk, a régi helyen minderről szó sem volt.)

Az 1972-es év statisztikájában 15 900 kötetes könyvvállomány szerepel, s ez tartalmában is kielégíti az igényeket.

Néhány szobával odébb, ugyancsak a földszinten *hírlapolvasó* is működik, ahová 113 féle napilap és folyóirat jár. (A két intézmény összeköltöztetését tervezik.)

A tájékozódást betűrendes és szakkatalógus segíti, s ebben az évben kerül nyomdába a könyvtár *füzetkatalógusa*, amit majd hazavihetnek az olvasók böngészésre.

Mi az a több, jobb, amit a könyvtár a régivel szemben új helyén nyújt olvasóinak?

Mint már utaltunk rá, a gyárbeli helyiség kisebb volt, berendezését házilag „barkácsolták”. A mostaninak 104 négyzetméter az alapterülete, amihez hozzájön még a hírlapolvasó 50 négyzetmétere. Korszerűbb könyvtári elhelyezésről, vonzó környezetről tehát csak az átköltözés óta lehet beszélni.

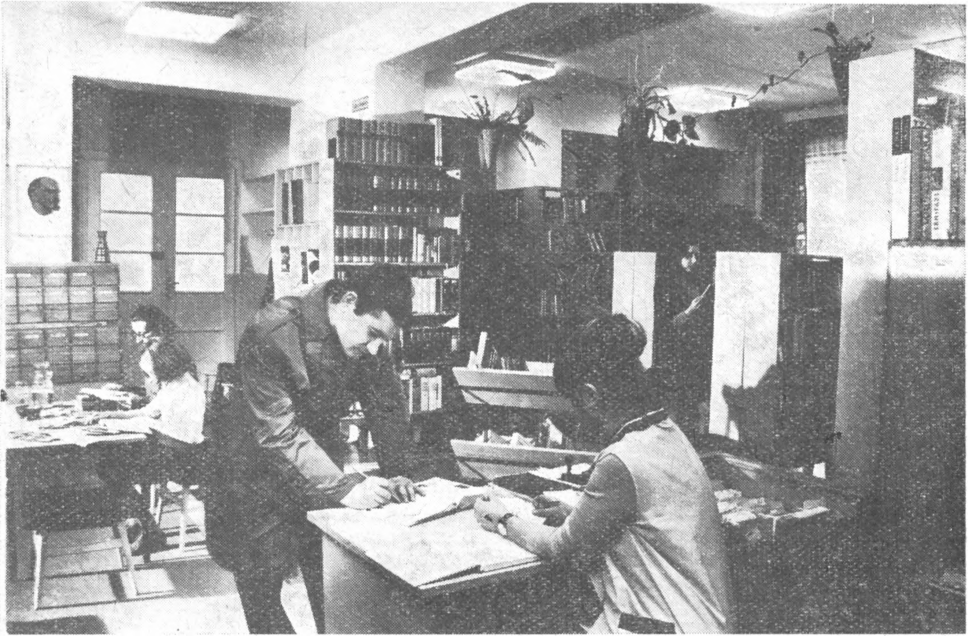
Méltányolják-e ezt a többletet a gyári olvasók?

Növekvő olvasótábor — új olvasói szokások

A könyvtárnak 1972-ben 1317 beiratkozott olvasója volt. Közülük 533 környékbeli lakos, főleg diák, a gyári dolgozókat 784-en képviselték az olvasótáborban. S ez a szám 278-cal nagyobb a két év előttinél. Azt is mondhatjuk, hogy a kezdeti állapothoz képest 50 százalékkal nőtt azok száma, akik vállalják az utat az üzemből a könyvtárig. De tény, hogy még mindig jóval kevesebben vannak, mint akkor, amikor a könyvtár a gyárban működött. Még mindig hiányzik másfél-száz üzemi olvasó.

A kérdés most már az: várható-e, hogy az elkövetkező időben tovább nő a gyári olvasótábor.

Erre vonatkozóan két biztató jelenségre kell felhívni a figyelmet. Az egyik, hogy *más olvasói szokások vannak kialakulóban*, mint azelőtt a gyári könyvtárban. Ott az olvasóknak csak arra volt néhány percük, hogy sebtében kikölcsonözzenek

Részlet az új könyvtárból (Genda János felvétele)

valamit, ami éppen a kezük ügyébe akadt, hiszen többnyire az ebédidőből csípték le a könyvtárba járást. Arra, hogy alaposabban körülnezzenek, vagy hogy a könyvtárral megtárgyalják az olvasnivalót, nem maradt idejük. Ezzel szemben az, aki manapság vállalja, hogy munkába menet, vagy utána elballagjon a könyvtárba, már nem nézi türelmetlenül az óráját, hiszen *előre megtervezett programként* keresi fel a könyvtárt. S az ilyen olvasó már nem igen hagyja abba végleg az olvasást, csak mert olykor-olykor nem neki való könyvet választott. Es arra is számítani lehet, hogy ezek az olvasók lelkesebb és eredményesebb propagandistái lesznek az olvasásnak, a könyvtárnak társaik körében. Ez a tény pedig már biztatás az olvasótábor jövőbeni bővülésére.

A másik öröndetes jel, hogy szép számmal akadnak már olyan olvasók, akik az átköltözés után elmaradtak, nem vállalták a könyvtárba gyaloglást, s mostanra mégis *visszatértek*.

Változatlanul hátrány azonban, hogy a még nem olvasó rétegek a gyárban „nem botlanak bele” a könyvtárba. Róluk végleg le kell mondani?

— 1974-ben megvalósul a könyvtár kezdetől elhatározott terve, *fiókkönyvtárt létesítünk az üzemben* — tájékoztatott a művelődési központ igazgatója. Elmondotta, hogy elsősorban a helyiséghiány és a gyár gazdasági nehézségei miatt nem hozhatják ezt az időpontot előbbre. De addig is a szakszervezeti bizottság minden lehető módon segíti az olvasómozgalmat, a könyvtárt. Ennek beszédes bizonyítéka, hogy míg 1969-ben a könyvtár 60 ezer forintos költségvetéssel gazdálkodhatott, 1972-re ez az összeg 150 ezer forintra nőtt. S a könyvtárosok számát is igyekeznek növelni. Jelenleg három főfoglalkozású és (a hírlapolvasóban) egy félműszakos tevékenykedik a könyvtárban.

Természetesen addig is, míg a gyári fiókkönyvtárt megnyithatják, a könyvtár igyekszik létezéséről állandóan és minél hatásosabban hírt adni a dolgozóknak. Ezt szolgálják a könyvtári rendezvények (a múlt évben 11 volt), az állandó könyvkiallítás a gyár előcsarnokában, s főleg igyekszik *minél több szocialista brigádot* bevonni az olvasásba. Tartja a kapcsolatot a KISZ-szel is.

Ez a beszámoló megnyugtatóbban végződött, mint amilyenek indult. Semmiképpen sem akarunk azonban általa arra buzdítani, hogy a munkahelyi könyvtári szolgálat intézményét, a szakszervezeti könyvtárt távolítsák el a munkahely közeléből. Az elmondottak azt bizonyítják, hogy a korszerű könyvtár képest vonzást gyakorolni az emberekre még nagyobb távolságból is. De azért ne törekedjünk ennek a távolságnak a növelésére...

Simay Norbert

A Tiszalöki Körzeti Könyvtár

„Kiváló üzem”, „Élüzem” — ezekhez hasonló rang a „Kiváló könyvtár” cím, amelyet *Szabolcs-Szatmár megyében* a Tiszalöki Körzeti Könyvtár nyert el. Egy kiváló vagy élüzemben minőségi munka, korszerű gyártmányok, magas fokú munkaszervezés és még számos átlagon felüli mutató alapján ítélük oda a címet. Egy könyvtárnál, természetesen mások a követelmények. De itt is a minőség a mérce.

Ipari község

Tiszalökön kedvező feltételek alakultak ki a színvonalas, a lakosság mind nagyobb rétegeit érintő könyvtári munkának. Az idén lesz húsz éve, hogy megnyitották a közművelődési könyvtárat. A jelenlegi épület elkészülése után pedig a *megye legkorszerűbb könyvtárát* találhatjuk meg Tiszalökön, ahol az évek során a lakosság foglalkoztatottsági viszonyai is sokat változtak. Nagyfokú átrétegződést eredményezett az iparosítás. A lakosságnak kevesebb, mint 20 százaléka él a mezőgazdaságból. A nagyközség jellemzője még, hogy csekély az ingázók száma.

Ilyen népeségi, gazdasági, társadalmi talajon kellett a korábban járási, jelenleg pedig körzeti könyvtárnak megtalálnia az utat az olvasók százaihoz. Az évek során szorgos munkával, a jó könyvtári, olvasótermi adottságokat tökéletesen kihasználva, az olvasók ezreivel ismertették meg a magyar és a világirodalom legjobb alkotásait. A könyvtári tájékoztató és propaganda munkában az egyik legfontosabb feladatuknak tartották és tartják a mai magyar irodalom népszerűsítését. Különös figyelmet fordítanak a szovjet és a népi demokratikus országok irodalmának megismertetésére is, amit az MSZBT olvasómozgalom során elért megyei első helyezésük is bizonyít. S a „Kell a jó könyv” pályázaton, melyet a Magyar—Szovjet Baráti Társaság hirdetett meg, százötven olvasójuk vett részt.

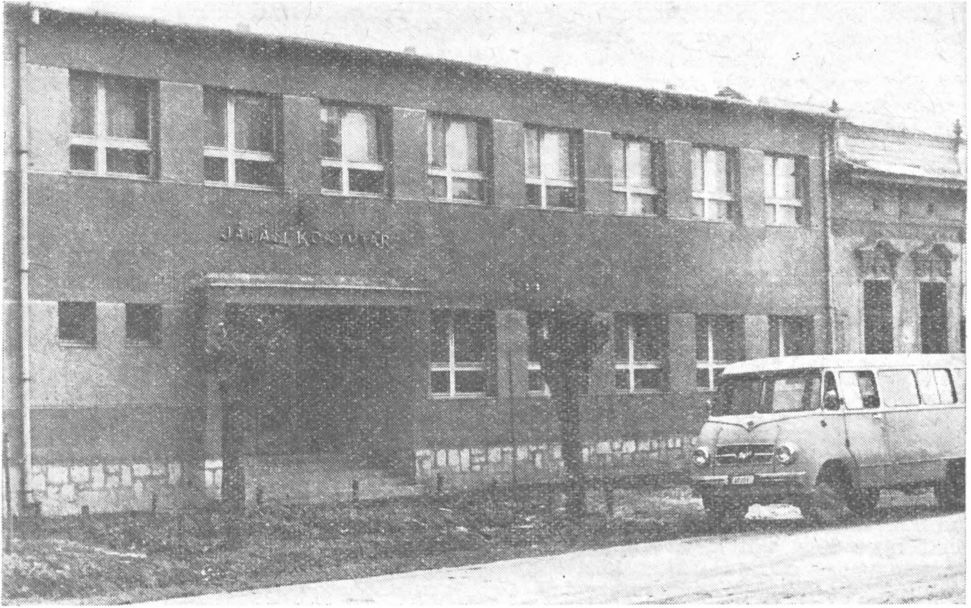
A plafon körül

A könyvtárnak mintegy 30 ezer kötete van, az olvasók száma meghaladta az 1600-at — a nagyközség lélekszáma 6 ezer —, az egy év alatt kiköcsönzött kötetek száma 66 ezer, a rendezvények száma 79. Az olvasók száma a lakosságéhoz viszonyítva elérte a 26 százalékot. Egy olvasó egy év alatt átlagosan 43 kötetet könyvet kölcsönöz. Ezek a mutatók évről évre *egyenletesen emelkednek*, s messze meghaladják a megyei és az országos szintet. Az egy lakosra jutó évi könyvbeszerzési keretük 10 forint 30 fillér, amely háromszorosa a megyei átlagnak.

A 25 évesnél idősebb olvasók között — számuk 382 — szép számmal találunk fizikai dolgozókat, 306 fizikai munkás olvassa rendszeresen a hazai és a világirodalom alkotásait és tájékozódik a 130 féle újság és folyóirat között. A fizikai dolgozók közül 105 a mezőgazdaságban tevékenykedik. A középiskolás olvasók száma 275, az általános iskolásoké pedig 622. Ez százalékban kifejezve: a gimnáziumi tanulók 81, az általános iskolások 92 százalékát foglalja magába. Ezek a számok azért fontosak, mert Tiszalökön jól felszerelt, főfoglalkozású könyvtárossal működő, *erős iskolai könyvtár* is van. A fiatalok mégis eljárnak a körzeti könyvtárba, mert ott nemcsak több könyv között válogathatnak, hanem különféle rendezvényeken is részt vesznek. Rendszeresen tart a könyvtár a KISZ korosztályú fiataloknak klubfoglalkozásokat. Jó a kapcsolat a községi társadalmi és tömegszervezetekkel. Valamennyi rendezvényüket a művelődési házzal és az iskolákkal közösen bonyolítják le. Nagy figyelmet szentelnek a szocialista brigádoknak, segítik ajánló bibliográfiával, vetélkedőkkel, olvasási ajánlójegyzék készítésével a kulturális vállalások megvalósítását.

Fejtörők, ajánlások

Irodalmi fejtörőket is tartanak a könyvtárban, főként az iskolás fiataloknak, a győztesek könyvjutalomban részesülnek. A könyvtár gyermekrésztlegében az alsó tagozatos tanulóknak mesedélutánokat, diafilmvetítést, irodalmi vetélkedőket rendeznek. A tavalyi gyermekkönyvhónap során bemutató foglalkozáson látták vendégül a gyerekeket. A legjobban szereplőket jutalomból elvitték Nyíregyházára a debreceni *Csokonai Színház* Hókirálynő című mesejáték-előadására. Gyakran kerül sor a könyvtárban irodalmi és osztályfőnöki órákra, amelyeken a hónap olvasói megtanulják a legelemibb könyvtári ismereteket is, hogy később jól használhassák a különféle lexikonokat, szótárakat, adattárakat, kézikönyveket...

Az 1962-ben felépült könyvtár homlokzati képe

De a könyvtár nemcsak a falakon belül igyekszik megkedveltetni az olvasást, a könyvet. Rendszeresen ismétlődnek a művelődési ház ifjúsági klubjában tartott klub-foglalkozásaik. A honismereti szakkör gyűjtőmunkáját szemléltető képekkel, könyvekkel, diafilmekkel segítik. A mezőgazdasági könyvhónap alkalmával fejtörőket rendeztek, a győzteseket szakkönyvekkel jutalmazták.

Kitartó munka eredménye, hogy az olvasók átlagéletkora megfiatalodott, a 14—26 év közöttiek száma 364-ről 574-re emelkedett. Így az olvasók 39,4 százaléka 14 éven aluliakból, 36,4 százaléka a KISZ korosztályúakból, míg a többi a 26 éven felüliekből áll.

A tiszalöki könyvtár elért addig, hogy a mennyiség helyett a minőség alakítása köti le a könyvtár dolgozóinak figyelmét. A jelenleginél több könyv már el sem fér az épületben. A további vásárlásoknál arra törekszenek, hogy olyan műveket szerezzenek be, amelyeknek első kiadásai már elavultak. Elsősorban áll ez a mezőgazdasági művekre. A könyvek beszerzésénél messzemenően figyelembe veszik az olvasói igényeket, a község, az üzemek termelési profilját. A törzsnyagon kívül kiemelten kezelik a marxizmus-leninizmus esti egyetem, az általános és középiskolák kötelező és ajánlott olvasmányszükségletét. *Több példányban szerzik be a kézikönyveket, lexikonokat.*

Versenyben két évig

Rendszeresek a könyvtár rendezésében az előadóművészek estjei, neves fővárosi művészek fellépésével is barátokat próbálnak szerezni az olvasásnak. Az őszi megyei könyvhetek során nagyszabású irodalmi esten látták vendégül a helyi művelődési házban *Sinkovits Imrét* és *Gombos Katit*. Az est szervezésében a Magyar Írók Szövetsége, a rádió és a tv is segített.

Nem feledkeznek meg a körzeti tennivalókról sem; Tiszalökön kívül még 16 községben 32 könyvtári egység módszertani irányítása tartozik a könyvtárhoz. 1971-ben két új könyvtárat nyitottak a körzetben, *Timáron* és *Tiszabercelen*. Elsősorban az elhelyezési viszonyokat igyekeznek javítani, hogy mind kevesebb helyen legyen a könyvtár az iskolafolyosón egy lelakatolt szekrényben. A helyi és a tiszalöki könyvtári vezetők fáradozása nem eredménytelen. Legutóbb *Rakamazon* újult meg a könyvtár, 9 ezerről 15 ezerre emelték a könyvtári támogatás évi összegét. *Szabolcs* községben is megfelelő helyiségről gondoskodnak a könyvtár számára. Bár a körzeti könyvtár fenntartása a Tiszalöki Járási Tanácstól a Tiszalöki Nagyközségi Tanácshoz került át, ez semmiféle zökkenőt, *viSSzaesést nem okozott* a könyvtár életében. Sőt, a

fejlődés továbbra is kimutatható. *Meg akarják védeni a kiváló címet.* Ehhez még további kitartó munkára van szükség.

A pályázati időszakban sok új olvasó került közelebb a könyvek világához. Mindehhez a könyvtár valamennyi munkatársának sok köze van, és várhatóan az lesz a következőkben is.

Páll Géza

a lapokban olvastuk

Információ és/vagy tájékoztatás?

Megjegyzések és javaslatok Kövendi Dénes gondolataihoz

A Tudományos és Műszaki Tájékoztatás terminológiai rovatának minden munkatársa őszinte örömmel fogadta, hogy — nem „összebeszélve”, de nyilván nem is véletlenül — éppen abban az időben, amikor terminológiai rovatunk első cikkeit nyomdába adtuk, a *Könyvtáros* is terminológiai célzatú cikket közölt Kövendi Dénes tollából. *(Az információ és a tájékoztatás. Terminológiánk kialakításához. 1972. szept.)* Kiváltképpen örömnkre szolgált, hogy ez a cikk olyan problémát tűzött tollhegyre, amely saját terveinkben is az elsők között szerepelt, terminológiánk sürgősen tisztázandó kérdései között.

Előjáróban meg kell jegyeznünk, hogy Kövendi Dénes megállapításainak túlnyomó többségével teljesen egyetértünk. A TMT szerkesztése során is — többkevesebb következetességgel — igyekeztünk hasznosítani magyar nyelvünk kifejezőkészségét és gazdagságát, *megkülönböztetve az információt, illetve a tájékoztatás szavak jelentését.*

Amikor az alábbiakban mégis vitába szállunk a hivatkozott cikk néhány tézisével, akkor ezt elsősorban azért tesszük, hogy egyértelmű és mindenkit kielégítő megoldást találjunk a tájékoztatás- és a könyvtárügy e talán leggyakrabban használt kifejezéseinek értelmezésére, illetve fogalmainak kifejezésére, azok minden lehetséges összefüggésében.

Célszerűnek látszik, ha gondolatmenetünket az „információ” és a „tájékoztatás” kifejezések Kövendi által adott értelmezésének azokkal a részeivel kezdjük, ahol maradéktalanul egyetértünk a szerzővel. Ezek a következők:

a) Egyetértünk azzal, hogy az „információ” kifejezés *elsődleges jelentése (legáltalában a mi szakterületünkön) a megfogalmazott, sőt többnyire rögzített ismeret, adat, hír, tehát az információ az az „objektum”, amit a tájékoztatás közvetít.*

b) Abban sincs vita közöttünk, hogy a „tájékoztatás” kifejezés *folyamatot, tevékenységet jelent, amelynek során (bő-*

vebb értelemben) *az ismereteket információkká alakítják* és a megfelelő formában közlik, sőt éppenséggel közreadják. E tevékenység szűkebb, dokumentációs, illetve könyvtári értelmezésében a tájékoztatási tevékenység során gyűjtik, feldolgozzák, rendszerezik, tárolják, keresik és szolgáltatják (közreadják) az információkat.

Vajon egyetérthetünk-e azonban a fentiek alapján Kövendi Dénesnek azzal a kétségtelenül vonzóan egyszerű javaslatával, hogy ezek után nevezzük információnak „azt, amit közlünk” és tájékoztatásnak azt a folyamatot, „amelynek során az információkat közöljük”, végül pedig tájékoztatási rendszernek azt a rendszert, amely e folyamat céljaira szolgál? Erre csak akkor válaszolhatunk, ha közelebb-ről megvizsgáljuk ezeket a folyamatokat, illetve rendszereket.

A nemzetközi és a magyar szakirodalom egyaránt sokszor foglalkozott már a szóban forgó folyamatokkal, illetve rendszerekkel. Úgy véljük, a vita többé-kevésbé nyugvópontra jutott, és elméletben is, gyakorlatban is a legtöbb érdekeltegyetért azzal a felfogással, amely szerint az információk közvetítésére szolgáló folyamatok kommunikációs folyamatok, és ezek az „adótól” (a mi esetünkben többnyire szerzőtől, még pontosabban e szerző ismereteinek megfogalmazásától) a „vevőig” (a mi esetünkben az információk felhasználójáig, gyakran az olvasóig, még pontosabban az információknak általuk történő felhasználásáig, hasznosításáig) terjednek. E folyamat pedig nyilvánvalóan kétoldalú, *nem csak tájékoztatásból, hanem tájékozódásból is áll.* Az informatika tárgyról lezajlott viták során többen emeltünk szót éppen az ellen a veszélyes leszűkítés ellen, amely egyfelől a könyvtári és a dokumentációs folyamatoknál „kezdi” a vizsgálatot, nem törődve az információ keletkezésével, különösképpen pedig az ellen, hogy e szemlélet elhanyagolja a folyamat igen lényeges másik oldalát, a felhasználást,

hasznosítást, tehát a tájékozódást. Természetes, hogy a megfelelő rendszerek sem tájékoztatásra, hanem tájékoztatásra és tájékozódásra szolgálnak, tehát nem nevezhetők tájékoztatási rendszereknek.

Az igazság az, hogy némileg saját szakmánk, saját munkaterületünk bővületébe esünk, amikor a tájékoztatástól nem látjuk a tájékozódást, és amikor úgy véljük, hogy a tájékoztatás önmagában funkciója lehet valamely teljes rendszernek. A számítógépes és más rendszer szervezői, az üzemszervezők és ügyvitelszervezők, a szervezéstudományi szakirodalom művelői, szerzői, és még sok más olyan ember, aki *információs rendszerekkel* foglalkozik, korántsem csak azért állna értetlenül a mi „tájékoztatási rendszer” és „tájékoztatási folyamat” szakkifejezéseinkkel szemben, mert jobban szereti a ködös vagy tolvajnyelvi kifejezéseket (bár kétségtelen, hogy gyakran ez is előfordult), hanem elsősorban azért, mert számukra legalább olyan természetes az információs rendszer *tájékozódási rendszerként* való elfogadása, mint amilyen természetes számunkra a tájékoztatás vélt elsődlegessége.

Meg kell tehát találnunk az egységes szakkifejezést azon folyamatok és rendszerek megjelölésére, amelyek egyaránt magukba foglalják a tájékoztatást és a tájékozódást. E tekintetben pedig nem tudunk mást javasolni, mint az *információs folyamat*, illetve *információs rendszer* kifejezések használatát. Tisztában vagyunk azzal, hogy e terminológiával részben feladjuk ezt az előnyt, amit az „információ” kifejezés Kövendi Dénes által is javasolt „megtisztítása” jelentene, éppen magyar nyelvünk lehetőségeinek hasznosításával. Mégis, mivel a „tájékoztatási és tájékozódási folyamat” vagy a „tájékoztatási és tájékozódási rendszer” kifejezések feleslegesen bonyolultak lennének, továbbá mivel az előbbiekben javasolt kifejezések — mi tagadás — polgárjogot nyertek, végül pedig mivel az „információ” szó ma már magyar nyelvünkön is mindenképpen többértelmű, ezt a meg-

oldást javasoljuk, természetesen csak a jelzett értelemben és anélkül, hogy elvetnők a Kövendi Dénes által is javasolt és általunk is gyakorolt megkülönböztetést. Egyben magunk is határozottan állást foglalunk az „információsrendszer” kifejezés és más hasonló nyilvánvaló bortságok ellen, bármilyen gyakran használnák is e kifejezéseket a gyakorlatban, tehát csak jelzőként lenne használatos javaslatunk értelmében a folyamatok vagy rendszerek megjelölésére.

Összefoglalva: javaslatunk lényege a következő:

a) A rögzített, közölt, közreadott ismeretet, adatot, hírt nevezzük *információnak*.

b) Az ismeretek rögzítésére és közlésére hivatott elsődleges vagy közvetítő folyamatokat nevezzük *tájékoztatási folyamatoknak*, az e folyamatok megvalósítására irányuló tevékenységet *tájékoztatási tevékenységnek* vagy egyszerűen *tájékoztatásnak* (ezért tehát tájékoztatási és nem információs intézményekben dolgozunk).

c) A tájékoztatási és tájékozódási folyamatokat egyaránt magába foglaló folyamatot nevezzük *információs folyamatnak*, azt a rendszert pedig, amelynek funkciója e folyamat végrehajtása, *információs rendszernek*.

Reméljük, hogy e javaslatainkkal — melyek nem elsősorban vitatják, hanem inkább *kiegészítik Kövendi Dénes terminológiai munkáját* — az olvasók többsége egyetért és nem lesz akadálya annak, hogy oktatási, szerkesztési, dokumentációs és egyéb terminológia-formáló tevékenységünkben valóban egyértelműen használjuk e kifejezéseket, illetve fejezzük ki a megfelelő fogalmakat, ami vég eredményben egész szakterületünkön is egységes szóhasználatot eredményezne.

Vajda Erik

(Tudományos és Műszaki Tájékoztatás)

A MEZŐGAZDASÁGI KÖNYVHÓNAP országos megnyitója az idén Kaposvárott volt. A könyvhónap Somogy megyei eseményeire tetszetős meghívókat bocsátott közre a Kaposvári Megyei Könyvtár. A meghívók gazdag programról tanúskodnak. A mezőgazdaság különböző területeiről szóló falusi előadásokon kívül a megyei könyvtárban a Mezőgazdasági Kiadó szakkönyvkiállítását rendezett, és előadásokra is sor került, ezek témája: a világ mezőgazdaságának új útjai, a mezőgazdasági üzemszervezés változásai, a talajvédelem és az öntözés, a zöldségtermesztés, a kutya. Külön ki kell emelni a megye főhivatású és részfoglalkozású könyvtárosai részére tartott tájékoztatót, amely a megye élelmiszergazdaságának helyzetéről szólt, a megyei könyvtár igazgatója pedig a könyvtárosoknak és a népművelőknek a mezőgazdasági kultúra fejlesztésében játszott szerepéről beszélt.

Ipari tanulók a könyvtárban

Az elmúlt tanévben Budapesten a Ganz-MÁVAG Művelődési Központ művelődési szerződést kötött a 7-es és a 11-es szakmunkásképző intézettel. Ennek keretében az első osztályos ipari tanulók osztályfőnöki óráit több alkalommal a művelődési központhoz tartozó könyvtárban tartották. Mint *Egresi István* könyvtáros mondta: a könyvtárhasználat formáját, a könyvtár lehetőségeit, módszereit, szolgáltatásait igyekeztek ezeken az órákon megismertetni a diákokkal, számítva arra, hogy így közülük többen rendszeres látogatóikká és kölcsönzőkké válnak majd. Elvitték tehát a tanárok az ipari tanulókat tanítási időben a könyvtárba, a könyvekkel megrakott polcok közé, a könyvtárosok pedig bemutatták nekik „birodalmukat”. Az eredmény: a 7-es szakmunkásképző intézet 400 odavitt tanulója közül 100 beiratkozott a könyvtárba, ebből a százból most az új tanévben is tag maradt 54. A 11-esből meglátogatta a könyvtárt 109 diák, beiratkozott, 53, jelenleg is tag 20.

A mostani tanévben végigcsinálták ugyanezt az új első osztályosokkal, s a közülük beiratkozottakkal együtt a két intézetből összesen 159 rendszeresen kölcsönző tagja van pillanatnyilag az üzemi könyvtárnak. Megfigyelték azt is, hogy akik a múlt tanévben lettek a könyvtár tagjai, azok rendszeresen látogatni kezdték a művelődési központ író-olvasó találkozóit, filmekkel illusztrált irodalmi előadásait is. Mindezek ellenére helytelen lenne e néhány adatból általános érvényű igazságokra következtetni. Egyrészt mert nagyon kis csoportra vonatkoznak, másrészt mert nem mutatják a hatást, az eredményt, a további fejlődést azoknál, akik tagjai lettek a könyvtárnak. Nehéz is ezt számokkal kimutatni. A példa csupán arra jó, hogy lássuk: így is kedvet lehet csinálni a könyvtárba járáshoz. Ahelyett, hogy a módszert, a formát elemeznénk tovább, nézzük az ipari tanulókat, akiknek érdekében mindez történt.

A 11-es szakmunkásképző intézet öt diákjával; *Póka Ferenc*cel, *Papp Ernő*vel, *Szabó Bélával*, *Bedics Gyulával* és *Jámbor Csabával* ültem le beszélgetni. Hároman a múlt tanévben, ketten a jelenlegiben lettek egy-egy osztályfőnöki óra után a könyvtár tagjai. A mechanikai műszerésznek készülő *Papp Ernő* elmondta, hogy most, szeptember 4-én jött át először társaival együtt a könyvtárba, s még aznap be is iratkozott. Pesterzsébeten lakik, s az ottani vasas művelődési központ könyvtárának is tagja. Hét végén oda jár, mert a lakásához az van közelebb, egyéb napokon, tanítás után viszont

a Ganz-MÁVAG-ba, mert ez esik útba. Legtöbbször útleírásokat visz haza. *Miért éppen ezeket kedvelte meg?* Rákérdezéssel kiderült, hogy van egy 17 éves bátyja, szintén két könyvtár tagja, s kezdetben az ő általa kölcsönzött útleírásokat olvasta. Akkor szerette meg őket. *Papp Ernő* esete szerintem újabb példa annak a régi felismerésnek az igazolására, hogy a környezetnek, a családi körülményeknek erős hatásuk lehet az egyéni művelődésben.

Póka Ferenc gépszereelőnek készül, Törökbalintról jár be naponta Pestre, reggel fél hat és hat óra között kel. Általában délután kettő és három között ér haza. Mint mondta, főleg a vonaton olvas, meg néha vasárnap. Az állatokról szóló könyvek a kedvencei. Odahaza körülbelül félezer könyve van a családnak, az édesanya gyűjti őket, aki a Ganz-MÁVAG-ban darus. *Hogyan választja ki az olvasmányait?* — kérdeztem *Póka Ferenc*től. Elmondta, hogy nem író szerint választ, hanem beleolvas a könyvbe, s ha érdekesnek találja, végigolvassa. *Mennyit olvasott el az otthon levő félezernyi könyvből?* Körülbelül 35—40-et.

Így mondták el mind az öten, mióta olvasnak, mi érdekli őket. Megkérdeztem, mit olvastak legutóbb. *Póka Ferenc Jókai Anna A labda* című könyvét említette. Ez volt az első könyv, amit az írónőtől olvasott, véletlenül került a kezébe, de érdekli most már a többi is, amit *Jókai Anna* írt. *Szabó Béla Hunyadi József* nevét említette, *Jámbor Csaba* — mint elmondta — most hozott vissza két könyvet a könyvtárba. Az egyik *A halálraítélt megszökött*, a másik *A bűvös és* című fantasztikus regény. Ketten az öt közül hallgattak. *Ki olvasott még valamit a közelmúltban mai magyar íróktól?* — kérdeztem tőlük. Az említett *Jókai Annán* és *Hunyadi Józsefen* kívül más név nem hangzott el. Néhány másodpercig csendben ültünk egymással szemben. *Az iskolában ilyesmiről nincs szó?* — kérdeztem tovább. Elsőben még nincs — mondták. Hát kiről hallottak elsőben? *József Attilát* említették. Aztán mégis eszébe jutott egyiküknek egy novella, amit még elsőben olvastak az iskolában. *Emberavatás*, ez a címe. Pontosan elmondták, miről szól, de az öt közül egyikük sem tudta megmondani, ki írta. Csodálkoztam, hiszen beszélgetésünk kezdetén említették, hogy nemrég részt vettek egy író-olvasó találkozón, amelyen *Sánta Ferenc* volt a vendég. Az *Emberavatás* írója.

Megkérdeztem, *olvas-e valamelyikük irodalmi folyóiratokat? Volt-e ilyenekről*

szó, amikor osztályfőnöki órán eljöttek a könyvtárba? Igen, említették a könyvtár bemutatásánál, hogy nyolcvan féle folyóirat is van, lehet őket olvasni. De egyikük sem olvas ilyen folyóiratokat. Milyen újságokat olvasnak? Említették a Tükör, az Ország-Világ az Élet és Tudomány és a Népszava című lapokat. Kérdeztem: mire emlékeznek például a Tükör vagy az Ország-Világ utóbbi számaiból? A folytatásos bűnügyi regényeket tudták csak konkrétan említeni.

Mind az öt ipari tanuló otthonában van televízió. A Deltát, a Parabolát, az esti filmeket szokták nézni. Megemlítettem a Nyitott könyv című műsort. Iserik, nézik, tetszett nekik az utóbbiak közül például a Csurka-műsor. Előfordult-e már hogy a műsorban látottak hatására olvastak el egy könyvet? Nem, de még egyikükönél sem fordult elő. És más műsorok hatására? Erre már sok példát soroltak, egyikük bevallotta: az Egri csillagokat is az után olvasta el, hogy látta a filmet, ugyanis amikor az általános iskolában kötelező volt, „kihagyta”. Az öt diák közül három hallgat rendszeresen rádiót, egy a Szabó családot és tánczenét, egy csak tánczenét, a harmadik az egyik közelmúltban sugárzott rádiójátékot is említette, de nem tudta a címét sem, és azt sem, hogy ki írta. Viszont nagyjából sikerült elmondania a tartalmát.

Ismét a könyvtárra kérdeztem rá. Vitek-e már ki onnan az iskolában tanultakkal kapcsolatos könyveket? Olyat még nem, de szorgalmi feladathoz írtak már ki adatokat a könyvtárban. Keplerről szóló adatokat. Megkérték-e már valamilyen segítségre a könyvtárosokat? Igen, éppen Keplerről kapcsolatban kértek; mutassák meg hol, mely könyvekben van róla szó. Másra még nem.

„Nem kizárólag a művelődési otthonok az ifjúság művelődését irányító, ahhoz lehetőséget nyújtó intézmények. Ott vannak például a könyvtárak is” — olvas-

tam a közelmúltban egy cikkben. Számos közművelődéssel foglalkozó cikkből, tanulmányból idézhetnék még, amelyekben ilyen vagy olyan művelődési feladatok megoldásának módját latolgatva ugyancsak a könyvtárak jutnak a szerzők eszébe. Persze ez nem véletlen, hiszen tudjuk, hogy a könyv még sokáig az ismeretszerzés, az önművelés egyik nagyon fontos — ha nem a legfontosabb — eszköze marad. Egyre több felmérés készül, különböző társadalmi rétegek, korosztályok olvasási szokásait vizsgálják a szakemberek. Az adatok aztán mutatják az elért eredményeket, de a hiányosságokat is. Megtudható belőlük például, hogy a 14 évesek közül még 600 ezren látogatják hazánkban rendszeresen a könyvtárakat, a 15—19 évesek közül már csak 340 ezren, s ez a szám az évek előrehaladtával egyre csökken. Mire elérünk a 25—29 éves korosztály adataihoz, láthatjuk, hogy közülük mindössze 97 ezren állandó kölcsönzői a könyvtáraknak.

Az önkényesen kiragadott statisztikai adatok egy kissé persze mindig egyoldalúak, a fentiek azonban mégis jeleznek bizonyos, örvendetesnek sajnos nem mondható tendenciát. A felmérésekből kiolvasható tennivalókat a különféle művelődési szerveknek, valamint a könyvtáraknak és az iskoláknak együttesen kell elvégezniük. Többet kell tenni az olvasás megszerettetéséért még a diákkorban. Általában az ilyen kijelentések után szokták feltenni a kérdést: hogyan? A kérdés jogos. A fentieket azért mondtam el, mert ez is egyik válasz lehet a sok közül. A Ganz-MÁVAG-osok egy olyan formát próbáltak, amelyben együtt van, közösen tesz valamit az ember, az iskola, a könyvtár és a művelődési központ.

M á t y á s I s t v á n

(Elhangzott a Kossuth Rádióban 1972. november 19-én, 15 óra 50 perckor.)

Hoos Elvira ex librise

Egy városi-járási könyvtár a szakmunkástanulókért

Könyvtárunk, a Törökszentmiklósi Városi-Járási Könyvtár 1970 őszén együttműködési szerződést kötött a városban levő 604. sz. Iparitanuló Intézettel a szakmunkástanulók könyvtári ellátásának megjavítására.

Ennek nyomán az intézetben 1970 őszén letéti könyvtárat létesítettünk, melynek 600 kötetes állományát a tanított szakmák szakkönyveiből és szépirodalmi művekből állítottuk össze, s könyvanyagát félevenként cseréljük. A kölcsönzést az iskola egyik pedagógusa végzi tiszteletdíjas könyvtárosként.

A letéti könyvtár működési adatai a következőképp alakultak: 1970-ben 211 olvasó 246 látogatás során 370, 1971-ben 240 olvasó 1056 látogatás alkalmával 2080, 1972-ben pedig 333 olvasó 1174 látogatáskor 2177 könyvet kölcsönzött.

Mind az intézet, mind pedig könyvtárunk tudatában van annak, hogy e kis letéti könyvtár a gyakori frissítés ellenére sem pótolhatja egy gazdag választékú, kézikönyvekkel is felszerelt könyvtár szolgáltatásait. Ezért minden évben megszervezzük a szakmunkástanuló osztályok könyvtárlátogatásait. Ilyenkor a tanulók a városi-járási könyvtár felnőtt-részlegében tájékoztatást kapnak a kölcsönzésről, a katalógus, a kézikönyvek használatáról stb. A könyvtárlátogatások évenkénti számadatai: 1970-ben 6 osztályból 175, 1971-ben 5 osztályból 135, 1972-ben pedig 15 osztályból 442 tanuló jött el hozzánk.

Könyvtárunk az intézet pedagógusainak olvasás- és könyvtárnépszerűsítő tevékenységét minden évben igyekezett jelképesen elismerni: 1970-ben minden pedagógust, aki osztályt hozott el könyvtárunkba, egy-egy könyvvel ajándékoztunk meg. 1971-ben azt a pedagógust, aki az intézeti osztályok könyvtárlátogatásait megszervezte, 300 Ft-os könyvutalvánnyal ajándékoztuk meg, az intézeti könyvtár pedig 500 Ft-os könyvjutalmat kapott.

Az 1972-es évben a könyvtárlátogatásokat a korábbiaktól eltérően szerveztük meg. Az MSZMP KB állami oktatásról hozott határozata szellemében az állandó önképzésre való nevelést helyeztük előtérbe. Ennek érdekében az intézet igazgatója hozzájárult ahhoz, hogy valamennyi tanulócsoport (osztály) 2—2 tanórát töltsön a könyvtárban, s az intézet irodalmi szakmai munkaközössége kidolgozta a két óra tanmenetét.

A könyvtári tanórák során a tanulók először megismerkedtek a katalógusok használatával és a polcokon való tájékozódással, majd könyvek megkeresését kapták feladatul. Ezek után eddigi tanulmányaikra, ismereteikre épülő szellemi totó következett. Minden osztályban az első három helyezett a könyvtártól egy-egy könyvet kapott ajándékba. (Összesen 850 Ft értékű könyvet osztottunk ki jutalomként.)

A következő feladat a kézikönyvtárban való tájékozódás, illetve a kézikönyvek használatának gyakorlása volt. A tanulócsoport nagyságától függően 2—3 fős csoportoknak vagy egyes tanulóknak egy-egy fogalmat kellett kikeresniük a kézikönyvekből, majd kiírni jelentését, megjelölve a forrást is.

A fogalmak közhasználatú, illetve tanulmányaik során használt idegen szavak voltak. (Pl. kronológia, integráció, monopólium, elektród, vulkanizálás, opus, filmproducer, parafálás stb.) Feladatként szerepelt a térképen való tájékozódás is. (Pl. Karlov Vary megkeresése.) Figyelmeztető tény, hogy a világtalasz használatát egyetlen tanuló sem ismerte. A keresésben a könyvtárosok segítettek a tanulóknak. A feladatok megoldását a pedagógusok azonnal értékelték. (Volt olyan pedagógus, aki érdemjegyeket is adott.) A feladatok között szünet nem volt közbeiktatva. Így 15—20 perc fel szabadult a könyvtárban való szabad böngészésre. Különösen a folyóiratoknak, az ifjúsági polcnak és a műszaki könyvek polcának volt nagy sikere, ahonnan sok könyvet kölcsönöztek. (Összesen 86-an iratkoztak be a könyvtárba.) Valamennyi tanulócsoport nagy érdeklődéssel végezte a feladatokat, fegyelmezésre nem volt szükség.

A tanulók közül több vidéki felvetette, hogy mivel reggel korán, 7 órakor érkeznek a városba, nem jöhetnének-e ilyenkor a könyvtárba. Ezt természetesen megengedtük, és azóta hetenként 20—25 szakmunkástanuló olvasgat vagy készíti feladatát reggelente a felnőtt-részlegben.

Sajnos, olvasótermünk nincs, a kölcsönzőben pedig csak 14 ülőhely volt. de az egész kölcsönző átrendezésével sikerült az ülőhelyek számát 22-re felemelni, így reggelente ma már valamennyi szakmunkástanuló asztal mellett foglalhat helyet.

Varga Sándor,

a Törökszentmiklósi Városi-Járási Könyvtár igazgatója

Pótlások a lexikonokhoz az 1972. évről

Összeállításunk ugyanolyan rendszerű, mint a lap hasábjain 1971 decemberében és 1972 januárjában megjelent előzménye. A változás csak annyi, hogy néhány új lexikon is napvilágot látott 1972-ben, s ezeket is figyelembe kellett vennünk, valamint megfogadva *Pröhle Jenő* könyvtáros javaslatát, a halálozás helyét is közöljük, ha megállapítható.

Mivel az újságok gyakran mellőzik a halálozás napjának pontos közlését, kénytelenek vagyunk mi is körülbelüli adatot adni: ilyenkor a közlést megelőző nap dátumát vesszük föl.

Mivel adataink mind az 1972. évre vonatkoznak, így az évszámot főlegesenek tartottuk föltüntetni, csak a hónapot, napot jelöljük arab számokkal.

RÖVIDÍTÉSEK

†	<i>Halálozás</i>
BB	<i>Balázs Béla-díj</i>
EF	<i>Erkel Ferenc-díj</i>
ÉM	<i>Érdemes művész</i>
FKL	<i>Film kislexikon. 1964.</i>
FL	<i>Fotólexikon. 1963.</i>
HKI	<i>A huszadik század külföldi írói. 1968.</i>
JA	<i>József Attila-díj</i>
JM	<i>Jászai Mari-díj</i>
KK1	<i>Ki kicsoda? 1969.</i>
KK2	<i>Ki kicsoda? 2. kiad. 1972.</i>
KL	<i>Kislexikon. 1968.</i>
KM	<i>Kiváló művész</i>
LF	<i>Liszt Ferenc-díj</i>
MIL	<i>Magyar irodalmi lexikon. 1963—1965.</i>
ML	<i>Művészeti lexikon. 1965—1968.</i>
MM	<i>Munkácsy Mihály-díj</i>
OL	<i>Orvosi lexikon. 1967—1972.</i>
RF	<i>Rózsa Ferenc-díj</i>
SZKL	<i>Színházi kislexikon. 1969.</i>
SZOT	<i>SZOT-díj</i>
TTL	<i>Természettudományi lexikon. 1964—1968.</i>
ÚFL	<i>Új filmlexikon. 1971.</i>
ÚML	<i>Új magyar lexikon. 1959—1962.</i>
ÚML7	<i>Új magyar lexikon. 7., kiegészítő köt. 1972.</i>
VL	<i>Világirodalmi lexikon. 1970—1972.</i>
ZL	<i>Zenei lexikon. 1965.</i>

KIEGÉSZÍTÉSEK

Andor Ilona KM, KK1, ZL	Buzzati, Dino † ? 1. 28. KK1, VL
Avar István ÉM, FKL, KK1, SZKL, ÚFL	Chevalier, Maurice † Párizs, 1. 1. FKL, KK1, KL, SZKL, ÚFL, ÚML
Bacsó Péter ÉM, FKL, ÚFL	Cieplinski, Jan † Brooklyn, 6. 7? ÚML
Balázs Anna SZOT, KK1, MIL, ÚML	Csatorday Károly † Bp., 7. 23. KK1—2
Bársony Dóra † Bp., 9. 7? ZL	Csen Ji † Peking, 1. 6. KK1
Bednař, Kamil † ? 5. 24? VL	Császár Vilmos † Bp., 9. 12. TTL, ÚML7
Bek, Alekszandr Alfredovics † ? 11. 2. HKI, KK1—2, ÚML	Csohány Gabriella † Bp., 9. 22? KK1—2, MIL, ÚML
Békésy György † Honolulu, 6. 13. KK1—2, KL, TTL, ÚML	Csorba Győző JA, KK1, MIL, ÚML
Benjámín László SZOT, KK1, MIL, ÚML	Czigány Tamás BB, FKL, ÚFL
Bibó Lajos † Hódmezővásárhely, 10. 27. MIL	Deák Sándor SZOT, FKL, KK1, SZKL, ÚFL
Borsos Miklós KM, KK1, ML, ÚML	Dezsényi Béla † Bp., 9. 12? MIL, ÚML
Brasseur, Pierre † Brunico, 8. 15. FKL, KK1—2, SZKL, ÚFL	Domján Edit † Bp., 12. 26. FKL, KK1—2, SZKL, ÚFL
Brezanóczy Pál † ? 2. 11. KK1	Drahota Andrea JM, SZKL

- Drégely László BB, ML, SZKL
 Drumaux, Marc † ? 11. 15? KK1—2
 Dutka Ákos † Bp., 12. 27. KK1—2, MIL,
 ÚML
 Eckhardt Tibor † USA, 10. ? KK1—2,
 ÚML
 Egri Gyula † Pécs, 1. 11. KK1
 Eigel István MM, ML
 Eörsi Béla † Bp., 12. 18? KL, ÚML
 Farkas Aladár SZOT, KK1, ML, ÚML
 Fekete Sándor † Bp., 9. 15. ÚML
 Felkai Ferenc † Bp., 12. 8. MIL
 Fényes Szabolcs ÉM, KK1, ÚML, ZL
 Fenyő Miksa † Bécs, 4. 5? MIL
 Ferand, Ernst T. † Bazel, 6. 15? ZL
 Fischer, Ernst † ? 8. 1. KK1—2, ÚML
 Fonó Albert † Bp., 11. 21. KK1—2, KL,
 ÚML
 IX. Frigyes † Koppenhága, 1. 14. KK1
 Fűzes Anna † Bp., 12. 18? SZKL
 Gábor Pál BB, FKL, ÚFL
 Gál István JM, SZKL
 Galamb Sándor † Bp., 11. 9? MIL, SZKL,
 ÚML
 Gerzson Pál MM, ML
 Gosztonyi János JM, SZKL
 Gózon Gyula † Bp., 10. 8. FKL, KK1—2,
 KL, SZKL, ÚFL, ÚML
 Greguss Zoltán KM, FKL, KK1, SZKL,
 ÚFL, ÚML
 Gruber József † Bp., 11. 27? KK1—2,
 ÚML7
 Gyóry Dezső (szobrász) MM, ML
 Hajós György † Bp., 3. 17? KK1, KL,
 ÚML
 Haumann Péter JM, SZKL
 Herman Lipót † Bp., 7. 1. KK1—2, ML,
 ÚML
 Huszti Péter SZOT, SZKL, ÚFL
 Inber, Vera Mihajlovna † ? 11. ? HKI,
 KK2, KL, ÚML
 Istók János † Bp., 2. 23? KK1, ML, ÚML
 Iványi József ÉM, SZKL
 Jámbor László SZOT, KK1, ÚML, ZL
 Jász Dezső SZOT, KK1, ÚML7
 Julesz Miklós † Szeged, 10. 18. KK1—2,
 KL, OL, ÚML
 Kádár György ÉM, KK1, ML, ÚML
 Kádár Imre † Bp., 11. 13. MIL
 Kálmán György KM, FKL, KK1, SZKL,
 ÚFL, ÚML7
 Kálnoky László JA, KK1, MIL, ÚML
 Kamondy László † Bp., 10. 23. KK1—2,
 MIL
 Karai József EF, ZL
 Kavabata Jaszunari † ? 4. 16. HKI, KK1
 Keleti László † Bp., 8. 28. KK1—2, SZKL
 Kemény György † Bp., 7. 10. SZKL
 Kirszanov, Szemjon Iszakovics † ? 12. ?
 HKI
 Kiss Nagy András ÉM, ML
 Kling György SZOT, ML
 Kocsis András ÉM, KK1, ML, ÚML
 Kolbai Károly † Bp., 11. 25? KK1—2, KL,
 ÚML
 Kollányi Ágoston KM, FKL, ÚFL, ÚML
 Kondor Béla † Bp., 12. 12. KK1—2, ML,
 ÚML7
 Kónya Lajos † Bp., 7. 13. KK1—2. KL,
 MIL, ÚML
 Kormos István JA, MIL, ÚML
 Kormos Lajos † Szeged, 12. 17. KK1—2,
 SZKL
 Kornyejcsuk, Alekszandr Jevdokimovics
 † ? 5. 14. HKI, KK1, KL, ÚML
 Kósa György KM, KK1, ÚML, ZL
 Kovács Béla ÉM, KK1
 Kovács Máté † Bp., 8. 29. MIL, ÚML
 Kürthy György † Bp., 12. 20. SZKL
 Lajos Attila LF, KK1
 Lányi Sarolta JA, KK1, MIL, ÚML
 Lator László JA, MIL
 Lendvay Ernő EF, ÚML, ZL
 Losonczy György † Bp., 5. 4. KK1, KL,
 ÚML, ZL
 Lübke, Heinrich † ? 4. 6. KK1, ÚML
 Mahendra, Bir Bikram Sah Deva † Kat-
 mandu, 1. 30. KK1
 Makrisz Agamemnon KM, KK1. ML,
 ÚML
 Maleczky Oszkár † Bp., 2. 22. KK1, KL,
 ÚML, ZL
 Mándi Andor † Bp., 8. 21? KK1—2. KL,
 ÚML
 Márkus László JM, FKL, KK1, SZKL
 Masereel, Frans † Avignon, 1. 3. KK1,
 KL, ML, ÚML
 Medgyaszay Vilma † Bp., 4. 5. KK1, KL,
 SZKL, ÚML
 Mensáros László ÉM, KK1, SZKL, ÚML7
 Mészáros Sándor László † Bp., 9. 13?
 SZKL
 Mezei András SZOT, KK1, MIL
 Mihály András LF, KK1, ÚML, ZL
 Mihályfi Ernő † Bp., 11. 20. KK1—2, KL,
 MIL, ÚML
 Mihályfi Imre ÉM, FKL, KK1, ÚML7
 Miłski, Stanislaw † Varsó, 9. 12? FKL
 Molnár Zoltán JA, MIL
 Montherlant, Henry de † Párizs, 9. 21.
 HKI, KK1—2, ÚML
 Moravcsik Gyula † Bp., 12. 11? KK1—2,
 KL, ÚML
 Mura Péter ÉM, KK1
 Nádass József SZOT, KK1, MIL, ÚML
 Nemes György RF, KK1, ÚML7
 Nielsen, Asta † Koppenhága, 5. 24? FKL,
 KK1—2, KL, SZKL, ÚML
 Nkrumah, Kwame † Bukarest, 4. 27. KK1,
 ÚML
 Orosz Adél ÉM, KK1
 Pallagvin, Alekszandr Vlagyimirovics
 † Kiev, 12. 7? KK1—2, TTL, ÚML
 Pantó Gábor † Debrecen? 10. 30? KK1—2,
 ÚML7
 Papp Éva JM, SZKL
 Papp István † Debrecen? 4. 11. ÚML
 Pécsi László MM, ML
 Pécsi Sándor † Bp., 11. 4. KK1—2. KL,
 SZKL, ÚML
 Pikéthy Tibor † Vác, 7. 21. ZL
 Piros Tibor MM, ML

Plasztov, Arkagyij Alekszandrovics † ? 5. 12? KK1, ML
 Podedworny, Boleslaw † Varsó, 11. 19. KK1
 Pound, Ezra † Velence, 11. 1. HKI, KK1—2, KL, ÚML
 Radnai György KM, KK1, ZL
 Radó István † Bp., 8. 12. FKL
 Ranódy László SZOT, FKL, KK1, ÚML
 Redó Ferenc SZOT, ML, ÚML
 Reich Károly ÉM, KK1, ML, ÚML7
 Reschöfsky Sándor † Bp., 4. 5? ZL
 Romains, Jules † ? 8. 14. HKI, KK1—2, ÚML
 Róna Viktor ÉM, KK1, ÚML7
 Rossa Ernő † Bp., 6. 1? ZL
 Roswaenge, Helge † München, 6. 19. KK1—2, ZL
 Rubányi Vilmos † Debrecen? 12. 14. ÚML, ZL
 Sándor Árpád † Bp., 2. 8. ZL
 Sándor János JM, SZKL
 Sándor Pál † Bp., 2. 21. KK1, ÚML
 Schaár Erzsébet ÉM, KK1, ML, ÚML
 Seregi László ÉM, SZKL
 Sinkó László JM, SZKL
 Sitkey Irén † Bp., 9. 16. SZKL
 Sólyom Janka † Bp., 3. 15. SZKL
 Somfai László (író) † Szeged, 2. 12? MIL
 Somfai László (zenetörténész) EF, ZL
 Soós Lajos † Bp., 8. 28. TTL, ÚML7
 Stettner Béla ÉM, ML
 Szabó Gyula (színész) ÉM, FKL, KK1, SZKL
 Szabó Gyula (festőművész) † Prága, 5. 25. KK2
 Szabó Magda JA, KK1, MIL, ÚML
 Szalay Ferenc SZOT, ML

Szárján, Martirosz † Jereván, 5. 5. KK1, ML, ÚML
 Széchy Károly † Bp., 5. 22. KK1—2, ÚML
 Szelényi István † Bp., 2. 2? KK1, ZL
 Szendrő Ferenc ÉM, KK1—2
 Szervánszky Endre ÉM, KK1, ÚML, ZL
 Szinnai Tivadar † Bp., 7. 18? MIL
 Szirmai Károly † Verbász, 10. 5. MIL
 Tátrai Vilmos LF, KK1, ÚML, ZL
 Tolnay Klári SZOT, FKL, KK1, SZKL, ÚML
 Tomanek Nándor JM, KK1, SZKL
 Tóth Judit JA, MIL
 Truman, Harry S. † Kansas City, 12. 26. KK2, ÚML
 Tupoljev, Andrej Nyikolajevics † Moszkva, 12. 23. KK1—2, KL, ÚML
 Uitz Béla † Bp., 1. 26. KK1, KL, ML, ÚML
 Újfalussy József SZOT, KK1, ÚML, ZL
 Ungár Imre † Bp., 11. 22. KK1—2, KL, ÚML, ZL
 Vágó Nelli JM, SZKL
 Vámos László BB, FL
 Vastagh László † Bp., 2. 14? ML
 Vasvári István † Bp., 4. 4. MIL
 Vaszy Viktor KM, KK1, SZKL, ÚML, ZL
 Vozári Dezső † Bp., 11. 20? MIL
 Windsor hercege † Neuilly, 5. 28. KK1
 Wittman Tibor † Szeged, 7. 31. KK2
 Zách János ÉM, SZKL
 Zaharov, Matvej Vasziljevics † Moszkva, 1. 31. KK1
 Zsoldos Jenő † Bp., 11. 22? MIL
 Zsombolyai János BB, FKL

Összeállította: Gyuris György

Fery Antal ex libris

Hírek a Magyar Könyvtárosok Egyesületének munkájáról

A Magyar Könyvtárosok Egyesületének a múlt év decemberében megválasztott új elnöksége január 29-én tartotta első ülését. Ebből az alkalomból az elnökség véglegesítette az új alapszabálynak a Művelődésügyi Minisztériumba felterjesztendő szövegét, figyelembe véve a decemberi küldöttközgyűlésen elhangzott javaslatokat. Ezután került sor a tisztviselők megválasztására. Aelnökökké *Fügedi Péternét*, az OSZK osztályvezetőjét és *Takács Miklóst*, a szombathelyi Berzsényi Dániel Megyei Könyvtár igazgatóját, főtitkárrá *Kovács Dezsőt*, az Építészeti Tájékoztató Központ osztályvezetőjét választották meg. A központi apparátus megerősítését szolgálja a három titkár megválasztása: *Dienes Gedeonnának*, a Központi Statisztikai Hivatal könyvtári munkatársának feladatkörébe tartozik a nemzetközi kapcsolatok ápolása, *Faragó Lászlóné*, az OSZK osztályvezetője a képzési és továbbképzési ügyeket tartja kézben, és *Sándor Ottóné*, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár munkatársa foglalkozik majd a területi szervezetekkel. A gazdasági és adminisztratív teendők végzésével az elnökség *Szepesi Zoltánnét*, az Országos Orvostudományi Könyvtár és Dokumentációs Központ osztályvezetőjét bízta meg. Az új tisztviselők máris hozzáálltak az 1973. évi munkaterv kidolgozásához.

Az egyesület műszaki szekciója már ki is alakította 1973. évi programját. A továbbképzést szolgáló előadások között ilyen témák szerepelnek:

— újabb eredmények és tapasztalatok a kézi lyukkártyák alkalmazásában,

— a hazai számítógépes dokumentáció problematikája és irányai,

— a műszaki és a szakszervezeti könyvtárak együttműködésének kérdései:

— a szakkönyvtáros személyisége, helyzete és hatása a szakkönyvtári, illetve a tájékoztató munka vállalati (intézeti) helyére és szerepére,

— a szabadalmi tájékoztatás hazai helyzete, a szabadalmi leírások kezelése és hasznosítása,

— a szakirodalom használatának szociológiája, tájékoztatói szokások,

— területi információs rendszerek (adatbankok),

— a tudomány és technika jövője a számítógépek alkalmazásának perspektíváiból kiindulva.

A szekció vezetősége azt tervezi, hogy az előadások egy részét vidéken rendezi meg.

A zenei szekció március 23—25 között a zenei könyvtárosok első vándorgyűlését Miskolcon tartja meg. A vándorgyűlésen *Gráfné Forrai Magda* a magyar zeneoktatási intézmények könyvtárainak történetéről és helyzetéről, *Skaliczki Józsefné* a zenei részlegek és fonotékák szerepéről és gyűjtőköréről, *Szép Zoltán* pedig a létesítendő új Magyar Nemzeti Hangtár feladatáról és tevékenységéről tart előadást.

Az egyesület Komárom megyei szervezete utazási tervekkel foglalkozik, az NDK-ba vezetne csoportos utazást. Az útvonal: Berlin—Eisenach—Weimar—Erfurt—Drezda.

A Fejér megyei szervezet január 17-én taggyűlést tartott. *Székelly Sándor*, a Magyar Könyvtárosok Egyesületének elnöke a tavaly szerzett tapasztalatok alapján ismertette az egyesület tevékenységének várható alakulását. A megyei szervezet elnökévé *Tóth Györgyöt*, a megyei könyvtár igazgatóhelyettesét, titkárává *Murányi Lajost*, a Megyei Pedagógiai Továbbképző Kabinet könyvtárosát választották.

A JÓ EGESZSÉG KÖNYVEI címmel 175 egészségügyi felvilágosító és ismeretterjesztő könyvre hívja föl a figyelmet az ajánló bibliográfia, amelyet Adonyi Máté György állított össze, és az Egészségügyi Minisztérium Egészségügyi Felvilágosító Központja, valamint a Pest megyei Egészségnevelési Csoport adott ki 1972-ben. A 20 000 példányban megjelentetett, annotált bibliográfiát a kiadó a megyei tanácsok egészségügyi osztálya mellett működő megyei egészségnevelési csoportok között osztja szét, ezért a füzet iránt érdeklődő könyvtárak is hozzájuk forduljanak példányokért. A bibliográfiát a kibocsátók első sorban a körzeti és az üzemi orvosoknak, az egészségügyi ismeretterjesztő előadóknak, a beteggondozóknak, vöröskeresztes aktivistáknak ajánlják. A felsorolt művek többsége az elmúlt 12 év során jelent meg, egy részük tehát csak a könyvtárakban lelhető fel. Az annotációk, melyek részben az Új Könyvek recenzióinak felhasználásával készültek, azt is megmondják, hogy az adott mű mely olvasóréteg számára ajánlható.

Eltűnt olvasók nyomában...

Ahogy az év elején az újonnan beiratkozott olvasókat, a régi ismerősöket a könyvtáros örömeiben alig győzi újra nyilvántartásba venni, oly szomorúan néz a *tavalyról maradt üres személyi lapok* garmadájára: hová lettek ezek az olvasói lettek volna, el lehetett volna érni a tíz év előtti eredményt: ugyanis akkor ez a hirtelen fejlődött kis falusi könyvtár első lett a Fejér megyei könyvtárak versenyében.

De hol vagyunk már ettől! A megváltozott kulturális körülmények, az olvasók életformája, a közöny vagy a könyvtáros az oka a lemaradásnak? Így tőpreng a könyvtáros azon, hogy az olvasók húsz százaléka miért nem iratkozott be újra. Pontosán: az 1971. évi 499 olvasóból 99 miért nem kereste fel újra a könyvtárt? Tehát minden ötödik olvasó elmaradt. Nem vigasztaló, hogy ezek helyébe új olvasók léptek majdnem azonos számban; meg kellett volna tartani az elmaradókat is!

Hogy megtudjam, vádolnom kell-e vagy felmentenem magamat, elhatároztam, hogy egyenként végignézem a személyi lapokat, s kikutatom: ki miért maradt el a könyvtárból. Rossz érzés volt látni: akadt, aki még olvasójegyet sem vitte magával.

Természetes, hogy az oknyomozás városi könyvtárban így lehetetlen. Csak falun lehetséges, ahol szinte lélekközösségben él a könyvtáros a község dolgozóival, különösen, ha már évtizedeket eltöltött közöttük. Nem volt hát nehéz megoldani a 99 olvasó elmaradásának rejtélyét, hiszen többségüket tanfolttam is.

Az elmaradások okai

A 168 általános iskolás olvasó közül tizennégyen nem iratkoztak be újra (az iskolai tanulók létszáma 400), de ezek számát újabb jelentkezők fölösen pótolták, s talán vigasztaló, hogy túlnyomó többségük alsótagozatos. Néhálynak a személyi lapja már 7—10 éves. Tulajdonosuk mosolyogva tiltakozik a kicserélés ellen: hadd lássák, hogy ő milyen régi olvasó. (Mikor végül mégis újjal kell pótolni személyi lapját, elteszi emlékül azzal a kérelemmel, hogy az újonnan felfektetett lapon is az első beiratkozás keltezése legyen.)

Kilencen csak addig olvastak, amíg iskolába jártak, később semmiféle módon

nem lehetett őket könyvtárba csábítani. Szomorú, hogy legtöbbjüket *szüleik riasztották el* a művelődéstől: „kenyerkereső vagy már, minek neked a könyv!”

Öt iparitanulónak nyoma veszett, négy szakmunkássá lett, így már nincs szüksége kötelező olvasmányra, más könyvet pedig nem óhajt. Ezzel szemben a 31 középiskolai tanuló száma évek óta nem csökken, mindnyájan olvasói a könyvtárnak.

A városba bejárók közül hatan mentek olyan új állásba, amelynek időbeosztása miatt alig jutna alkalmuk az olvasásra. Pedig az ilyen olvasók miatt tartom nyitva a könyvtárt vasárnap délelőtt.

Házasság „miatt” öten maradtak el a könyvtárból. Ha férfi volt az olvasó, egykét év múlva általában viszontlátom a könyvtárban, de a feleséget csak akkor, ha gyermeke már óvodás. Vagy még aztán sem.

Csak egy évig volt olvasója a könyvtárnak öt felnőtt, harman közülük tv-készüléket vettek. (Ezeknél többen vannak, akik a tv műsorára panaszkodva beiratkoznak!) Nagyon magas a száma (12) azoknak a főleg öreg olvasóknak, akiknek már nem visz könyvet gyermekük vagy unokájuk, mert az utóbbiak új életformája ezt lehetetlenné teszi. Sajnos, nagyon ritkán tudtam ezeken az öregeken mások által segíteni.

Négy olyan olvasó akadt, aki beszélgetésünk hatására beiratkozott, néhány könyvet el is vitt, aztán végleg elmaradt. Pedig ezeknek magam szoktam könyvet válogatni.

Bármilyen mosolyra készítő, de tény, hogy három ifjú azért hagyta ott a könyvtárt, mert szerelmes lett. Pedig egyik közülük a *Kell a jó könyv* olvasómozgalom esélyes pályázójaként indult. Három nyugdíjas olvasó betegeskedni kezdett, s többé nem jött a könyvtárba. Egyiknek a látása teljesen megromlott. Nehéz fizikai munkával járó új állást vállalt három olvasó: az esti fáradtság nem engedi meg nekik az olvasást. Két ifjú katonai bevonulásakor elbúcsúzott a könyvtártól. Három leány — 16—17 évesek — személyi okok miatt hagyta ott a könyvtárt. Két nőolvasó esetében a szülés, egy másik olvasónál pedig súlyos családi probléma szakította meg a könyvtári tagságot. A városba két olvasó költözött el. Ugyanennyi került főiskolára. Három

kisdiák szepege kérte „kiiratkozását”, mert szülei *a várható jobb tanulás érdekében nem engedik* többé könyvtárba őket.

De felmerültek különleges okok is, amelyek miatt némelyik olvasó nem óhajt újra beiratkozni. Két asszonyka levelező úton értecsigzett: nincs többé szüksége a kötelező olvasmányokra, hát feléje sem néz a könyvtárnak. Két értelmiségi olvasót munkakörében *előléptettek*, s ettől kezdve nem látta őket a könyvtár. Még ennél is érdekesebb — vagy jellemzőbb? — két másik értelmiségi távolmaradása: mindkettő azért nézett be évente néhányzor a könyvtárba, mert úgy érezte, hogy *hivatali állása ezt megköveteli*, esetleg a fölöttesei jó néven veszik. Az egyik rájött, hogy a könyvtárban való „megjelenését” nem kéri tőle senki számon, ettől kezdve elmaradt. A másik nyugdíjba

ment: tőle aztán senki nem követelheti a könyvtárba járást!

Nem sikerült kideríteni a könyvtártól való elmaradását öt olvasónak.

Úgy gondolom, nincsen híja a 99 be nem iratkozott olvasónak. Bármelyikük könyvtárból való elmaradása mögött az említett indokok egyike rejlik. Azt hiszem, *tanulságos elemzés volt!*

Amikor a tanács még nem küszködött munkaerőhiánnyal, az elmaradt olvasóknak sokszorosított felszólításokat hordtak szét a hivatalsegédék — eredménytelenül. Vigasztaló, hogy évről évre nő a 15—19 éves olvasók száma; arányuk legutóbb az olvasók 25 százaléka volt. S ők majdnem annyi könyvet kölcsönöznek, mint az összes többi olvasó. Főlösképpen hát a könyvtárosnak elkeserednie!

Tanka János
községi könyvtáros, Aba (Fejér m.)

a könyvtárak történetéből

„Falukönyvtárak” szervezése Vas megyében

Az 1972-ben húszéves tanácsi könyvtárak szervezéséről, létrejöttéről és működéséről aránylag sokat tudunk. Nem így az előzményekről, a felszabadulást követő hónapok és évek könyvtári törekvéseiről. Az 1945—48 közötti időszakkal eddig keveset foglalkoztunk. Mivel a két világháború közti évtizedek közkönyvtárügye is ismert, a folyamatosság megteremtése, a hiányzó láncszem beillesztése időszerű feladat.

A közvetlenül a felszabadulás utáni államhatalmi gépezetben is a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztériumnak, a törvényhatóságoknál pedig az alispáni, illetve a polgármesteri hivatal *iskolánkívüli népművelési bizottságának*, majd pedig *szabadművelődési tanácsának* hatáskörében volt a közkönyvtárügy irányítása, gondozása.

Az természetes, hogy a háború gyötrelmeitől megszabadult ország legfőbb gondja az élet, a termelés megindítása, a romok eltakarítása, az újjáépítés elkezdése volt. A politikai csatározások is vontak el figyelmet, kötöttek le energiákat, de mindezek ellenére a szellemi újjáépítés, a kulturális élet, ezen belül a könyvtárügy fejlesztése is foglalkoztatta az illetékeseket.

A Vas megyei Iskolánkívüli Népművelési Bizottság 1945 szeptember 11-én készítette el 1944/45. évi jelentését. A Rhosóczy Rezső tanfelügyelő és Réffy Antal népművelési titkár által aláírt beszámoló fontos tényeket és adatokat rögzít:

„A népkönyvtárak nagy része megsemmisült. A könyvtárak helyzetéről szóló jelentések alapján a vármegye területén megsemmisült 266, maradt 154 könyvtár, elvesztett 43 772, maradt 17 984 könyv. Az elmúlt tanévben a könyvek forgalma csekély volt. 4868 olvasó a tanévben kivett 11 992 kötetet.”

A forgalom alakulását magyarázó szövegből megtudjuk, hogy a könyvtárhelyiségek többségét lefoglalták, a könyvtárak kezelőit katonai szolgálatra hívták be, így nem volt mód és alkalom a könyvtárak működtetésére.

A vasi könyvtárak háborús kára igen jelentékeny volt. Hetven százalékos pusztulásuk még akkor is nagy, ha figyelembe vesszük, hogy Szombathely kivételével 80—120 kötetet tett ki átlagosan egy-egy könyvtár könyvvállománya, így teljes megsemmisülésük könnyen bekövetkezhetett. Egyébként a szombathelyi közkönyvtárt ért háborús kár is meghaladta a 2000 kötetet.

Vas megye alispánjának október 10-én kelt „Útmutatások, irányelvek az iskolánkívüli népművelési tevékenység megszervezéséhez” című részletes eligazításában foglalkozott a könyvtárralgyel is; Helytelenítette az általános helyzetet, s kifogásolta, hogy sok helyütt alkalmatlan a könyvtár kezelője, így aztán „nincsenek leltárkönyvek, nem vezetik a kölcsönzési jegyzékeket s nem tartanak rendszeres könyvtári órákat”.

A népkönyvtárak helyzetének megismerése érdekében az alispán már a nyár folyamán jelentést kért a körjegyzőségektől. Ezek képezik az alapját a tanfelügyelő beszámolójában szereplő statisztikának és a VKM-nek október 24-én küldött jelentésnek.

A Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium többször foglalkozott a népkönyvtárakkal, és 71 293/1945. VI./a. számú rendeletében újjászervezésükről intézkedett. Erdemes idézni belőle:

„Mintthogy az iskolán kívüli nevelésben a jövőben is igen jelentős szerep vár a népkönyvtárakra, ezért azok újjászervezését és továbbfejlesztését különösen fontosnak tartom... Az iskolán kívüli nevelés elsősorban a társadalom öntevékenysége, s ezért a népkönyvtárak fenntartására is csak ott kell és szabad az állam részéről anyagi segítséget nyújtani, ahol a társadalom szabad művelődési vágya is meghozza e tekintetben a maga alapvető áldozatát.”

A Gombos Ferenc miniszteri tanácsos által aláírt dokumentum tehát — elismerve a könyvtárak jelentőségét — társadalmi ügyé tette a népkönyvtárak újjászervezését, működtetését. A „szabadművelődési korszak” szemléletét tükröző rendeletben előremutató volt az a kitétel, mely az egy községben levő könyvtárak összevonását ajánlotta.

A két világháború közti időben sokféle könyvtár élt egymás mellett falun-városon egyaránt. Vas megye alispánja a minisztériumi ajánlást a november 8-án 941/1945. szám alatt a „községi, illetőleg körjegyző úrnak, általuk a tantestületek minden tagjának” így továbbította:

„Ha lehetséges, a népkönyvtárakat egyesítsék (gazdakör, földművelésügyi minisztérium, levente stb.) s az adatgyűjtésben már egyetlen népkönyvtárként szerepeltesék, mint a Szabadművelődési Tanács tulajdonát.”

A hivatkozott alispáni leirat intézkedett a szabadművelődési tanácsok megalakításáról, és a következő hetekben létre is jöttek az új szervek. Szombathelyen november 20-án szerveződött meg a „Törvényhatósági Szabad Művelődési Tanács”. A legtöbb helyen megtörtént a könyvtárak egyesítése is az év utolsó hónapjaiban. A Sömjénmihályfán november 21-én felvett jegyzőkönyv szerint Endrédi János tanító lett az összevont könyvtár vezetője. A tanács hat megrongált művet kiselejtezett, hármát pedig kivont az állományból. Horvátlövőn a népművelési, a gazdasági és a Julian-könyvtár egyesítésével 174 kötetet vett át Huller József tanító.

A következő évben már a kiépült szabadművelődési szervezet — megyei és városi felügyelet, a községiekben ügyvezető — szervezte, intézte a népművelést, a könyvtárügyet. Vasvármegye felügyelője 1946. november 14-i keltezéssel a következő szövegű körlevelet küldte valamennyi ügyvezetőnek:

„A könyvtárat haladéktalanul szíveskedjék átadni a Szabadművelődési Tanács valamely tagjának, vagy alkalmas gazdaifjúnak. Az átadást abc szerint betűsorba szedett jegyzékkel jegyzőkönyvileg kérem foganatosítani. A jegyzőkönyvet a Tanács elnöke, könyvtáros és az ügyvezető írja alá! Ahol nincsen könyv, ott is ki kell jelölni a könyvtárost és jegyzőkönyvben kell megállapítani a könyvtár hiányát. A jegyzőkönyv indigóval 4 példányban készüljön és 1 példányt kérek hozzám felterjeszteni. A 3 példányt az illetékesek kapják meg.

Az alant levő űrlapot kitöltve f. hó 20-ig kérem feltétlenül postára adni! (Még akkor is, ha az adatokat előzőleg jelentette volna.)”

Az űrlap az ügyvezető, a könyvtáros és a Tanács elnökének személyi adatait is tudakolta. A népművelési gépezet beindulásának nehézségére enged következtetni, hogy a szabadművelődési tanácsok megalakulását követő egy évre is ismételtlen tudakolni kellett a kulcsszerepet betöltők személyi adatait.

Alig két évvel a felszabadulás után a fokozatosan magához térő ország a társadalmi akciókon kívül megnyitotta az állami elgondolások, tervek megvalósítását segítő anyagi erőforrásokat is.

A művelődésnek nyújtott támogatás ugyan még szerény volt, de a könyvtárügy állami feladattá válásának kezdeti, a lehetőségekhez mért lépéseként értékelhetjük azt a törekvést, amely Rajk László belügyminiszter 1947. október 24-én aláírt 167 907/1947. III./2. számú, valamennyi alispánnak megküldött leiratában így fejeződik ki:

„A Vallás és Közoktatásügyi Miniszter Úr hozzám intézett átiratában közölte, hogy a falusi lakosság kulturális szükségleteinek intézményes biztosítására irányuló munkaterv keretében egyelőre 20—25 kötetes ún. falukönyvtár létesítését határozta el. A tervek szerint a falukönyvtár egyelőre a következő könyvekből állana: A parasztság története, Magyarország története, A 48-as szabadságharc története, Hajdani világok (Világtörténelmi olvasókönyv), Jogi tanácsadó, Mi a szocializmus, Miből élünk? (közgazdaságtan), Szomszédaink (Szomszéd országok és népek ismertetése), A Szovjetunió, Hogyan élnek Amerikában?, Gazdag parasztok országa, Nagy íróink, A

színjátszás kézikönyve, Kóruskönyv, Képeskönyv (A képzőművészet ismertetése), Miből lett a világ? (természettudomány), Kis biológia, Testi, lelki egészségünk (egészségtan), Híres találmányok, A gépek belseje (technikai ismeretek). Egy-egy kötet kb. 15 íves erős kötésű, illusztrált könyv lenne kb. 10 Ft, önköltségi árban. A falukönyvtár elhelyezése és megszervezése a községek feladata lenne. Tekintettel arra a nagy jelentőségre, amelyet a falukönyvtár a magyar nép kulturális egyenjogúsításában képvisel, a magam részéről nem teszek észrevételt az ellen, ha a falukönyvtár létesítésére az 1947/48. évi költségvetésben az államsegélyre nem szoruló községek 200 Ft, az államsegélyes községek pedig 50 Ft hitelt biztosítanak. Felhívom Alispán Urat, hogy a szükséges intézkedéseket saját hatáskörében tegye meg.”

A költségvetések elkészülte után a jegyzőségek jelentették a képviselőtestületi döntéseket. A községek többsége megszavazta az összegeket. Az első összesítő kimutatás 1948. február 25-én készült. Erről ránézéssel is megállapítható, hogy a nagyobb községek 200, a kisebbek pedig az engedélyezett 50 Ft-ot állították be költségvetésükbe. A falukönyvtár létesítésével kapcsolatos kísérő iratok érdekes kortörténeti dokumentumok. A határozatok indokolásai segítik megismerni a községek vélekedését, álláspontját a falukönyvtárról, általában a könyvtárakról. A legjellemzőkből néhány:

Herény: „...a demokratikus nevelés egyik előfeltétele, hogy a mostani idők szelme által kiválogatott könyvekkel megrakott községi könyvtár létesüljön.”

Kám: „...Elsőrendű kulturális célt szolgál a falukönyvtár, másrészt pedig ismeretterjesztő szolgálatot teszünk azáltal, hogy ezen könyveket, melyeket az akciók során kapunk, a nép között terjesztjük.”

Szentpéterfa: „Örömmel vettük, hogy a falusi lakosság kulturális fejlesztéséhez nélkülözhetetlenül szükséges könyvtári anyaghoz tudunk jutni, mely anyag közelebb fogja hozni a lakosságot a népi demokráciához és a szocializmus magas eszméihez.”

Táplánszentkereszt: „...a parasztság művelődése szempontjából fontos, hogy minden falu legalább 20—25 kötetes könyvtárral rendelkezzen, amely a korszerű műveltség rövid, közérthető összefoglalását tartalmazó kötetekből áll.”

Vép: „...amikor felettes hatóság segít támogatással a községek könyvtárral való ellátásához, elsőrendű kötelessége a képviselőtestületnek a község kulturális színvonalának elősegítése, különösen olyan könyvtár beszerzésével, amely a falusi lakosság szaktudását s gondolkodásmódját, a magyar kulturális színvonal felemelését segíti elő.”

Sárvár: „...a falukönyvtárak létesítésére községem 1947/48. évi költségvetésbe 300 Ft-ot újból előirányoztatott. Sárvár községben már 1946/47. költségvetési évben létesült népkönyvtár s annak jelenleg 130 kötete van. A most előirányzott 300 Ft már ezen könyvtár gyarapítása céljára lesz felhasználva.”

A helyeslő és lelkesedő állásfoglalások mellett akadnak elutasítók is. Érdemes ezekből is idézni:

Kisunyom: „...a községi elöljáróság nem vitte a képviselőtestület elé, mert a két községben van a földművelésügyi miniszter által juttatott könyvtár, azokból kölcsönöznek. A könyvtárakat a községeim továbbfejlesztik.”

Mikosszéplak: „...van a községben mintegy 80 könyvet tartalmazó modern könyvtár, azonban többszörös propagálás ellenére sem akad olvasója, tehát újabb beszerzésnek célja nincs.”

Bérbaltavár: „Községi képviselőtestület az előadó javaslatát el nem fogadja, a falukönyvtár létesítését nem kívánja, fedezetet nem biztosít hivatkozva takarékosági szempontokra.”

Pácsony: „Falukönyvtár céljára semmit sem szavazunk meg. Megokolás: a meglévő könyvtár iránt sem mutatkozik érdeklődés a községben, ezért teljesen felesleges újabb befektetés.”

Köszegszerdahely: „Községeinkben falukönyvtárak nincsenek, 50 Ft-ból nem lehet könyvtárt létesíteni.”

Nárai: „...a község anyagi helyzete nem engedi meg az újabb kiadásokat. A legnagyobb takarékoságot kell mindenben követnünk. Továbbá még kultúrház-könyvtár szoba sincs a községben, ahol a létesítendő könyvtárt el lehetne helyezni.”

Nárai képviselőtestületének takarékosága — valószínűleg — nem volt indokolt. Legalábbis erre következtethetünk a jegyző eljárásából. A határozattal ugyanis nem értett egyet. Az alispánhoz küldött beadványában ezt írta:

„Alispán Úr! Alulírott Sipos Gyula nárai lakos, jegyző a Nárai nagyközség képviselőtestület 17. kgy. határozata ellen ezúton fellebbezéssel élek. A falu kultúrájának, szellemi fejlődésének elengedhetetlen feltétele, hogy jó könyv — könyvtár legyen a községben. A falukönyvtár létesítésére kért 50 Ft igen csekély, ami a község

háztartási helyzetét nem befolyásolja. Amennyiben az előirányzott államsegélyt megkapja, úgy igen szükséges a nemes célra kért összeg beállítását az 1947/48. évi költségvetésbe. Igaz, hogy kultúrház nincsen, azonban a könyvtárt az iskolában el lehet helyezni.”

A jegyző fellebbezése érdekes adaléka a felszabadulást követő évek művelődés-történetének. A könyvtárhelyiségre hivatkozás erőltetett, hiszen ebben az időben még kevés községben akadt „kultúrház-könyvtárszoba”, (A VKM-nek 1945. október 24-i kelttel küldött jelentés szerint a megye területén 26 kultúrház volt.) Nárai esetében a szűkös anyagi helyzet sem volt igazi ok, hiszen Szombathely közelsége, a lakosság birtokviszonyai és más adottságok révén a falu a tehetősebbek közé tartozott. Nárainak tehát 1947-ben nem anyagi okok miatt nem kellett a könyvtár, hanem egyszerűen azért, mert a *falu vezető testületének nem volt igénye a könyvre, az olvasásra.* (A múlt és a jelen összehasonlítására: Nárai község tanácsa 1970-ben 23 634 Ft-ot fordított költségvetéséből könyvtárára.)

A könyvtár alapítására irányuló állami törekvéseket részben megelőzték, részben pedig követték a különféle társadalmi szervezetek, mint például az UFOSZ, a Paraszt-szövetség, majd az EPOSZ és mások által kezdeményezett mozgalmak. A kommunista párt is részt vett a könyvtárszervezésben. A *Szabad Vasmegeye* 1947. július 1-én hírül adta, hogy a párt megyei bizottsága eljárt az Országos Könyvtárszervező Bizottságnál, s 150 kötetes könyvtárhoz juttatta Csöngye lakosságát. A faluban 10 tagú *nép-könyvtári bizottság* alakult, mely ünnepélyesen vette át a korszerű összetételű könyv-állományt. Ikervárról 1948. január 15-én jelentették, hogy a Földművelésügyi Minisztériumtól 56 kötetes könyvtárt kaptak. Vönöckön 1948. december 20-án rendkívüli ülésen tárgyalta a falu vezetősége az EPOSZ kérelmét, melyben a *községi könyvtár* átadását kérték a fiatalok. Indokolásuk kézenfekvő: az ő helyiségükből szívesebben kölcsönzik a könyveket, mint a jegyzői irodából. Az EPOSZ egyébként Vönöckön kívül Nemeskeresztúron és több más faluban is átvette a könyvtár kezelését, működtetését.

A „falukönyvtárak” létesítésére tett hivatalos lépések még azokban a községekben sem jártak eredménnyel, amelyek biztosították költségvetésükben az engedélyezett összegeket. A főokot a gyökértelenségben gyaníthatjuk. Az olvasóköri hagyományokhoz szokott olvasók ugyanis nem fogadták el, nem érezték sajátjuknak a szokatlan módon szervezett s elnevezésében idegenszerűen ható könyvtárakat. Kétségtelen, hogy Vas megyében a községi eljáróságok jegyzőkönyvein és a költségvetési tételeken kívül sehol, semmilyen nyomot sem hagytak a „falukönyvtárak”.

Kuntár Lajos

Pályázat

A Mohácsi Városi-Járási Könyvtár pályázatot hirdet könyvtárosi állásra. A pályázónak legalább középfokú könyvtárosi képesítéssel kell rendelkeznie, előzetes szakmai gyakorlat azonban nem feltétel. Illetmény a 134/1962. (M. K. 12.) MIM utasítás szerint. A pályázatot a könyvtárhoz (Eötvös u. 2.) kell benyújtani a megjelenéstől számított 15 napon belül. Lakást nem tudnak adni.

73. Winklbauer

Winklbauer Pál ex librise

NYUGDÍJBA VONULT KIRSCHNER MÁRTON, a Csongrád megyei könyvtár igazgatója. 1949-ben szülőfaluja, Pitvaros népkönyvtárának megszervezésével kapcsolódott be a könyvtári tevékenységbe. 1950-től a Makói Körzeti Könyvtárt vezette, majd 1952-től 54-ig Prágában a Magyar Kultúra vezetőjeként dolgozott. Ezt követően rövid veszprémi könyvtárigazgatói tevékenykedés után a Csongrád megyei Könyvtár igazgatójává nevezték ki. Irányításával szerveződtek hálózattá a megye könyvtárai. 1959-ben megkapta a Szocialista Kulturáért kitüntetést, 1964-ben a Munkaéremrend ezüst fokozatával tüntették ki, négy ízben elnyerte az MSZBT aranykoszorús jelvényét.

HÁROM FORDULÓS VETELKEDŐ során adott számot szakmai, tsz-politikai és művelődési ismereteiről a nagykunsági tsz-ek 115 szocialista brigádja. A területi tsz szövetség a tanácsai és a társadalmi szervekkel, a megyei újsággal, a művelődési központtal, valamint a Szolnoki Megyei Könyvtárral karöltve hirdette meg a vetélkedősorozatot. A megyei könyvtár munkatársai részt vettek a hónapokig tartó szervezésben, eljuttatták a versenyzőkhöz a felkészüléshez szükséges irodalmat, s közreműködtek az értékelésben is. A tsz szövetség a versenyzők között a nyilvános döntő alkalmával 39 ezer forintot osztott szét jutalomként. (L. G.)

MEZŐHEGYESEN új könyvtárépület tervezésére adott megbízást a községi tanács. A költségetesre eddig 750 000 Ft fedezetet biztosítottak vállalati összefogással és megyei támogatással. (B. F.)

Hírek

KINEVEZÉS. A Művelődésügyi Minisztérium könyvtárügyi osztályának helyettes vezetőjévé Zircz Pétert nevezték ki.

BEKÉSCSABÁN a múlt év végén nyílt meg az ún. „jaminai” munkásnegyedben az 5. sz. fiókkönyvtár. A szépen berendezett, 5000 kötetes könyvtárba egy hónap alatt 373 olvasó iratkozott be. A fiókkönyvtárba 20 újság és folyóirat jár. (B. F.)

TÖRZSGÁRDA JELVÉNYT kaptak a győri Kisfaludy Károly Megyei Könyvtár régi dolgozói az intézmény húszéves fennállása alkalmából. Két évtizedes munkájáért arany fokozatú jelvénnel jutalmazták Bay Ferencet, a könyvtár nyugdíjban levő volt igazgatóját, aki ma is tevékenyen részt vesz a könyvtár munkájában, valamint Mezei György igazgatóhelyettesét, továbbá Hegedűs Pálnét és Sikabonyi Györgynét, a könyvtár munkatársait. Ezüst fokozatú törzsgárda jelvényt három, bronzot tizenkét dolgozó kapott.

EX LIBRIS
POORFERENC

Sólyom Sándor ex librise

GYERMEKKÖNYVTÁRT LÉTESÍTETEK Tapolcán a járási pártbizottság volt székházában. Az új, 130 négyzetméter alapterületű, tágas, világos helyiségben csaknem 6 ezer kötet könyv, gazdag választékot kínáló folyóirat-állomány és játékok várják az ifjú olvasókat. Sajnálatos azonban, hogy az épületfelújítás költségein felül a korszerű könyvtári berendezésre már nem futotta a tanács pénzéből, s így a gyermekeknek létrát kell használniuk, ha a felső polcokról akarnak könyvet levenni. Kepeinket lásd a borító III. oldalán. (H. B.)

A XIII. KERÜLETBEN MŰKÖDŐ, 4. sz. Szabó Ervin Könyvtár klubfoglalkozások keretében előadásokat rendez a kerület két MŰM intézetének fiataljai részére, akiket megelőzően ismeretterjesztő sétákra visz, hogy közelebről megismerkedjenek a megvitatásra kerülő témákkal. Így például A keréktől az űrhajóig c. előadás előtt meglátogatták a Közlekedési Múzeumot. A Huba utcai intézet ötvöstanulói a Százados úti művésztelepen Kamotsay István, Szabó Iván, Várady Sándor, valamint Szabó Gábor szobrászművész műtermét keresték fel. Szabó Gábor, aki a látogatásokat is vezette, a következő napon a modern művészeti törekvésekről tartott előadást a 6. sz. MŰM intézetben. (B. É.)

PETŐFI VERSIDÉZETTEL és a költő képmásával díszített jubileumi olvasójegyeket készítettett 5 ezer példányban a GANZ-MÁVAG gyár szakszervezeti könyvtára. A Szederkényi Attila grafikusművész által tervezett olvasójegyeket a vállalat háziyomdája állította elő xerox sokszorosítással, fekete és piros színben. (A. K.)

A cél: a szocializmus

Hazánk politikai, gazdasági és kulturális helyzete a párt és az állam vezetőinek könyveiben

Bonyolult korban élünk. A szocializmus és a kapitalizmus világméretű versen-gése folyik; s ebben mi is részt veszünk. Nem vagyunk kívülálló szemlélők. Az emberiség igazi ügyének, a jobb, a szebb életért indított társadalmi méretű összefogásnak, a szocializmus felépítésének elkötelezettjei vagyunk. Amint *Kádár János* mondotta: „A szocialista társadalom lényegénél fogva a legmagasabbrendű, a leg-humánusabb és a legdemokratikusabb rendszer mindazon rendszerek közül, amelye- ket az emberiség eddigi történelme során megismerhetett.” (*Kádár J.: A szocialista Magyarországért.* 113. l.) Ennek a társadalmi rendszernek egy láncszeme, alkotó cse- lekvő részese a mi népünk is, több mint negyedszázada. Hosszú volt az út a máig, amíg a kapitalizmusból eljuthattunk a szocializmus jobb, emberibb világának kezde- téig. Hazánk történetének mérföldköve 1945, a felszabadulás és az új társadalmi rend megteremtésére irányuló küzdelmek kezdetének éve. Az azóta eltelt 28 év számos problémát, buktatót, de óriási eredményeket is hozott. E csaknem három évtized utolsó harmadába, napjaink életébe enged bepillantást a politikai bizottság tagjainak a közelmúltban megjelent egy-egy kötete: *Kádár János, Biszku Béla, Fock Jenő, Ko- mócsin Zoltán, Aczél György, Kállai Gyula* könyve. A korszak krónikásai ismeretük nélkül nem írhatják meg az utóbbi évek történetét.

A kötetek elolvasása után sokoldalú és tiszta kép áll előttünk a párt eddigi, min- den lényeges kérdést átfogó politikájáról, e politika végrehajtásáról. A szocialista építőmunka eredményei, az 1957 utáni időszak kiemelkedő és lényeges nemzetközi eseményei, a Magyar Szocialista Munkáspárt és a kormány állásfoglalásai ezekben a kérdésekben — a legilletékesebb személyek tollából — csakúgy nyomon követhetők a kötetek tanulmányozása közben, mint népünk, hazánk érdekeinek következetes védelme, a párt internacionalista, elvhű politikája, a kulturális életre vonatkozó párt- állásfoglalások, a munkásosztály vezető szerepének, a szövetségi politikának gyakor- lati kérdései. A felsorolt címszavak mindegyike külön-külön tanulmánykötetet is megtölthetne, ezért itt csak néhány gondolattal foglalkozunk. Ezek mindegyik kötet- ben megtalálhatók, de a válaszok, a több oldalú és mégis egységes értelmezések egy nagy, döntő kérdés köré csoportosulnak: a szocializmus építése hazánkban.

A sokszínű írások tartalmilag teljes összhangot képeznek. Mindegyik kötetre jel- lemző a benne foglalt beszédek, cikkek, interjúk, különböző megnyilatkozások őszin- tesége. Ez az őszinteség a záloga a párt és a nép közötti bizalomnak; ennek alapján lehet nyílt vitában meggyőzni és a párt politikájának megértésére ösztönözni azokat is, akik ma még nem hívei a szocializmusnak. „Régebben azt mondták, hogy ahol há- rom magyar él, ott három párt is van. Ez azonban nem a magyarság elátkozott ter- mészetéből következett, hanem a múlt társadalmi viszonyaiból. A modern munkás- osztály emberei, a forradalmárok, a kommunisták harcai nyomán, a kiéleződött osz- tályharc végső eredményeként történelmileg egypártrendszer alakult ki. Nem minden szocialista országban van szükségszerűen így, s valószínűleg a jövőben szocialista útra lépő országokban is másképp alakulhat a helyzet. — Hozzátartozik mindehhez, hogy mi nemcsak harcot hoztunk, hanem megbékélést is: a végbement kiélezett osz- tályharc rendezte a társadalom viszonyait és most az egyes embereket is másképpen ítélniük meg, mint korábban, a kiélezett harc időszakában. Ne ragasszunk címké- ket az emberekre, erre nincs szükség, ez a módszer nem vált be. Harcoljunk a hibák, a túrhetetlen és helytelen magatartás ellen, ösztönözzünk a jóra. És ha az illető meg- változik, s beáll a sorba, akkor minden rendben van. Egyes embereket ellen utóvéd- harcot folytatni nem kell, nincs értelme. Társadalmunk ezen túljutott, ennél fejlet- tebb.” (*Kádár J.* 454. l.)

Az új gazdaságirányítási rendszer gondolatának kialakulásától a Magyar Nép- köztársaság Alkotmányának módosításáig eltelt időszakot fogják át a párt vezetőinek kötetei. Az időszak nagyobbik felére már „a szocializmus építésének folytatása ma- gasabb szinten” meghatározás a jellemző. Ez magában foglalja a gazdasági építés, az

államélet, a szocialista demokrácia fejlesztésének kérdéseit. E nem „látványos” dolgokat produkáló évek során olyan belpolitikai események zajlottak le, mint a Népfront IV. kongresszusa 1968. áprilisában, a párt X. kongresszusa 1970. novemberében, az országgyűlési és tanácsválasztások 1971 tavaszán, a párt megalakulásának és a Magyar Tanácsköztársaság kikiáltásának félévszázados, hazánk felszabadításának 25., Lenin születésének 100. évfordulója. A nemzetközi életben pedig erre az időszakra esik a kommunista és munkáspártok 1969. júniusi moszkvai értekezlete, az SZKP XXIV. és számos testvérpárt kongresszusa is. Mindegyik évforduló, esemény jó alkalom arra, hogy összefoglalás készüljön az ország társadalmi, politikai, gazdasági, kulturális helyzetéről.

Az államélet és a szocialista demokrácia fejlesztése nem a gazdasági reform következménye. Viszont a gazdasági reform és a szocialista demokrácia fejlesztése szorosan összefügg, mindkettő közös talajról ered, a szocializmus teljes felépítésének feltételeit teremti meg. A gazdasági építőmunka, a szocialista demokrácia mind szélesebb körű kiteljesítése a dolgozó emberért van. A szocializmus és a nép, a párt és a tömegek viszonyának vizsgálata mindegyik kötet alapvető mondanivalója. „A párt nem egyedül, hanem a rokonszenvezők millióival összefogva vívja harcát. A lenini szövetségi politika alkalmazásával, a szocializmus építésének céljából, a Hazafias Népfront keretében nemzeti egységbe tömöríti társadalmunk minden alapvető osztályát, minden rétegét. Ez a mozgalom átfogja a munkások, a parasztok, az értelmiségiek széles tömegeit, a kispolgárokat, kommunistákat és pártonkívülieket, hívőket és nem hívőket, mindenkit, aki magáénak tekinti a közös célt, a szocialista Magyarország felépítését.

Pártunk meggyőződéssel vallja azt, a mély marxista igazságot, hogy a történelem tényleges formálói a milliós tömegek. Huszonöt éves szabad hazánk, a Magyar Népköztársaság a dolgozó nép műve. A szocialista forradalom nagy győzelmeiért, az építés nagy eredményeiért a tisztelet és a köszönet mindenekelőtt a dolgozó népet illeti meg; a százezreket, a milliőkat, azokat az embereket, férfiakat és nőket, fiatalokat és időseket, akik lelkesen, odaadással, olykor nagyon nehéz körülmények között harcoltak, erőiket soha nem kímélve dolgoztak hazánkért, a szocialista Magyarorszáért.” (Kádár J. 273. l.)

A párt és az állam feladata az, hogy szakadatlanul munkálkodjék a dolgozó nép anyagi és kulturális életkörülményeinek javításán. A pártnak, mint a munkáosztály élcsapatának a megnövekedett feladatokhoz nemcsak alkalmazkodnia kell, hanem irányító, vezető munkája által a soron következő feladatok kijelölésében élen is kell járnia.

„A kommunista párt csak akkor teljesítheti történelmi hivatását, ha szüntelenül lépést tart a fejlődéssel, a változó gazdasági és politikai viszonyokkal. Ez nem irreális követelmény. Ha a párt célkitűzésében, felépítésében, mindennapi munkájában következetesen megtartja a lenini elveket, a legnehezebb feladatokkal is meg tud birkóznai. A lenini tanításokhoz — és erről nem szabad elfeledkeznünk — az is hozzátartozik, hogy minden pártnak jól kell ismernie saját népét, országát és hazája fejlesztésének nemzeti lehetőségeit. A lenini tanítások sajátos magyarországi problémáink megoldásához is rendkívül értékes útbaigazítást adnak. De minden pártnak — így a miénknek is — magának kell megtalálnia a lenini tanítások alkalmazásának legcélszerűbb formáit. Saját problémáink megoldását nem várhatjuk másról, és más szocialista országok tapasztalatait sem tekinthetjük automatikusan alkalmazhatónak. Hazánk történelmi múltja, országunk nemzeti sajátosságai és sok más tényező arra kötelez bennünket, hogy a hazai feltételeknek legjobban megfelelő módon érvényesítsük a lenini elveket. Hazánk jelenlegi helyzete, a szocializmus építésének soron levő feladatai ma azt követelik tőlünk, hogy tegyük még alkalmasabbá a pártot történelmi hivatásának teljesítésére. A pártnak — mint már volt róla szó — lépést kell tartania a változó körülményekkel, ezekhez kell igazítania tevékenységét.” (Biszkü B. A párt és az állam a nép szolgálatában. 185—186. l.)

Szocialista fejlődésünk nap mint nap új problémákat hoz. Ezek helyes értelmezése nagyon alapos és gondos körültekintést igényel. A szocializmus építése során a bonyolult, ellentmondásokat tartalmazó folyamatokat tisztázni csak a realitásokra figyelő, az élet által felvetett kérdésekre idejében válaszoló politikai vezetés képes.

Mindegyik kötetben megtaláljuk a gazdaság és a politika összefüggésének vizsgálatát. *Biszkü Béla* rámutat, hogy a gazdaságirányítás rendszerének reformja sem pusztán közgazdasági, hanem társadalompolitikai jellegű intézkedés, amely a párt politikájának részeként került bevezetésre. Végrehajtásában fontos szerepet játszanak a politikai tényezők, megfontolások s eredményében, következményében jelentékeny politikai hatást gyakorol a pártra és az egész társadalomra. A gazdasági reform is telítve van tehát politikai tartalommal.

A gazdaság és politika összefüggését *Fock Jenő* úgy értelmezi, ahogyan a gazda-

ság részt vesz a politika formálásában. Természetes, hogy a gazdaságpolitikát a párt-politikából kell levezetni, viszont a pártpolitikát is objektív törvények, közöttük gazdasági törvények szabályozzák. A gazdaságpolitika és pártpolitika szoros kapcsolatát jellemzi az is, hogy lényegbevágó, alapos változtatásra csak együtt kerülhet sor. Ennek a tételnek alapvető helyességét éppen a múlt év novemberi párt-állásfoglalás is megerősítette.

A gazdaságpolitika, akárcsak a pártpolitika, áttekint a határokon. A szocialista közösség országai nemcsak gazdasági, s elsősorban nem gazdasági kapcsolataik révén kerültek szoros szövetségbe egymással. Míg a KGST országok gazdasági integrációjának, a fejlődés fő irányainak kifejtését *Fock Jenő* A szocializmus építésének gazdaságpolitikája c. könyvében találjuk, addig hazánk külpolitikai tevékenységének ismertetését és a kérdés részletes elemzését *Komócsin Zoltán* kötetében (Nemzeti érdekek, internacionalista célok) olvashatjuk. A párt és a kormány nemzetközi kérdésekben elfoglalt marxista—leninista alapú állásfoglalásának hű tükrö a könyv. Három nagyobb témakört ölel fel a válogatás, amely tematikus elrendezésben ad választ az alábbi nemzetközi kérdésekre. 1. Osztályszemlélet, nemzeti érdek, internacionalizmus; 2. Az MSZMP és a Magyar Népköztársaság nemzetközi politikája. A magyar—szovjet barátság; 3. A nemzetközi kommunista mozgalom egysége, az imperialistaellenes erők összefogása.

A párt általános politikája, külpolitikai vonalvezetése, hazai gazdaságpolitikája együttesen biztosítja a szocialista művelődéspolitikai érvényrejtését, kiterjesztését. E nagyon bonyolult, sokrétű kérdésnek összefoglalását *Aczél György* Eszménk erejével c. könyvében találjuk. Lapunk jellegének megfelelően e kérdéscsoporttal valamivel többet foglalkozunk.

Aczél György könyvének első kiadása 1970-ben, a X. pártkongresszus előtt jelent meg. Azóta a könyv második kiadása is az üzletkebe került, sőt Franciaországban és a múlt év végén Olaszországban is kiadták beszédeinek, cikkeinek válogatását. Könyve négy fő csoportosításban közli beszédeit, cikkeit. Itt most a könyv ismertetése helyett egyetlen kérdést emelnénk ki, amely — úgy véljük — nagyon alapvető és lényeges mondanivalója ellenére — sajnos — elkerülte nemcsak a kritikusok, de azok figyelmét is, akikhez közvetlenül szólt, és szól ma is. Mondanivalója hosszú-hosszú évekre megszívlelendő a kultúra, a művelődés, az oktatás munkásai, de általában minden magyarul beszélő és értő ember számára is. Ez a kérdés: anyanyelvünk ápolása.

Az anyanyelv szerepéről, jelentőségéről az utóbbi években először 1968-ban a párt Politikai Akadémiáján tartott előadásában beszélt *Aczél György*. Idézte *Ilyés Gyulának* a Népszabadságban megjelent Hajszálgyökerek c. cikksorozatát s ennek elemzése kapcsán szólt az anyanyelv jelentőségéről. A gondolat kifejezése során rámutat a helyes marxista álláspontra ebben a kérdésben. Történelmi példával bizonyítja, hogy a közös nyelv nem állította tartósan egy oldalra az osztályharc szemben álló frontján küzdő erőket, még akkor sem, amikor nemzeti sorskérdések voltak napirenden. Ellenkezőleg: a burzsoá nacionalizmus és sovinizmus éppen a közös nemzeti múltra és nyelvre hivatkozva igyekezett leszerelni a Horthy-rendszerben a munkás-és paraszttömegek osztályöntudatát és harcát. „A máról szólva pedig azt mondhatjuk: fontos, nagyon fontos számunkra a magyar szó, a magyar nyelv, bárhol hangozék az fel a világban. De világosan, félreérthetetlenül ki kell jelenteni: a nemzetközi reakció zsoldjában álló ellenforradalmi sajtó és »irodalmi« termékek, ha magyar nyelven szólalnak is meg, szemben állnak népünkkel, rendszerünkkel. Mindenkinék mondjuk: közelebb áll hozzánk egy szerb, szlovák, orosz vagy angol nyelven beszélő forradalmár, mint egy magyar nyelven beszélő ellenforradalmár.” (*Aczél Gy.* 26. l.)

A gondolatmenetet folytatva kifejti: az Osztrák—Magyar Monarchia rendszeresen kihasználta azt a lehetőséget, hogy a Közép- és Kelet-Európa térségében élő népeket, nemzeteket, nemzetiségeket politikájának érdekében egymás ellen uszítsa. S ennek nyomai a monarchia szétesése után nem tűntek el, sőt a fasiszmus körülményei között felerősödtek. „A mi nemzedékünk nehéz és magasztos történelmi feladata, hogy felszámolja ezt az átkos örökséget. Nemcsak a magyar, hanem a cseh, szlovák, román, szerb, horvát nép élő nemzedékeire is gondolok. A szocializmus közös ügye a lehető legjobb alap a nemzeti gyűlölködés, elnyomás felszámolásához. Bízunk abban, hogy népeink, pártjaink és kormányaink közös erőfeszítése nyomán a jövőben energikusabban bontakoznak ki a pozitív lenini tendenciák, s még gyorsabb ütemben adjuk át végleg a múltnak a káros örökség továbbélő ártalmait.” (27. l.)

Itt fejtette ki a párt Központi Bizottságának titkára a szomszédos szocialista államokban élő magyarság kulturális helyzetével kapcsolatos állásfoglalását is. Rámutatott, hogy a Kárpát-Ukrajnában, Csehszlovákiában, Romániában és Jugoszláviában élő magyarság és hazánk kapcsolatainak történelmi feltételei ma merőben mások, mint a felszabadulás előtt voltak. Alapvető különbség az, hogy nálunk is, náluk is a

szocializmus épül. Állami érdekeink — véleményünk szerint — a lényeges kérdések tekintetében rövidebb és hosszabb távon is közösek. Természetes tehát, hogy az itt és szomszédainknál élő azonos nyelven beszélő emberek nemcsak elvi, hanem a nyelvi közösség alapján is ápolják kapcsolataikat a másik országban élő testvéreikkel. „Ugyanígy mi is törekszünk kapcsolatainkat ápolni a szomszédos szocialista országokban élő magyarsággal, tankönyvek, általában a szellemi élet cseréjének fejlesztésével. Ezt a sajátos kulturális missziót arra az elvi alapra építjük, hogy a szomszédos szocialista országok magyar nemzeti kisebbségeinek kultúrája nemcsak az illető ország szellemi életének, hanem az egyetemes magyar kultúrájának is része. A szocialista országokban élő magyarok feladata, hogy ápolva és fejlesztve nemzeti kultúrájukat, segítsék odaadással a szocializmus építését abban az országban, amelynek állampolgárai.” (27. l.)

E kultúra ápolásának és közvetítésének eszköze a magyar nyelv. Anyanyelvünk-ről a magyar nyelv hete alkalmából tartott emlékezetes előadása a kötet záró írása. Néhány szót a cikk főbb gondolatköreiről. Bevezetőben visszatekint a magyar nyelv nemzetivé tételéért vívott évszázados harcokra, amelyek a nemzeti függetlenségért és társadalmi haladásért is folytak. A társadalmi-politikai fejlődés együtt jár a nyelv változásával is. Mai társadalmi helyzetünket is hűen tükrözi a nyelv. Később a kor nyelvi emlékeiből is következtetni lehet az utóbbi negyedszázad társadalmi változásaira. A szavak jelentése gyökeres változáson megy át, némelyek elhalnak, újak keletkeznek. Ebben a változásban, gazdagodásban és „szegényedésben” híven tükröződik a magyar történet új iránya, tartalma. A továbbiakban arról szól, hogy a kiejtési sznobizmus ijesztő méretekben terjed. A nyelvi tisztaság fogalmi tisztaságot is jelelt. „A világos, tiszta beszéd tudást, ismeretet, kultúrát követel attól, aki megnyilatkozik, éppúgy, mint attól, aki a megnyilatkozást hallgatja vagy olvassa.” (338. l.) Számos példát hoz annak illusztrálására, hogy némelyek verejtékes igyekezettel „igazi” angolok, franciák módjára próbálják kiejteni az idegen tulajdonneveket. Kisebb baj, ha ez magántársaságban történik, annál nagyobb, ha a sajtó, a tv, a rádió nagy nyilvánossága előtt. Megrontja ez a nyelvi érzéket és a nyelvi önállóságtudatot is. Ez a kiejtési sznobizmus, bár előkelősködni akar, csak megszégyenül s az ilyen jelenségek ellen való fellépés korántsem elhanyagolható része annak az általános törekvésnek, hogy „kiszorítsuk a kispolgári divatimádát, műveltségmajmolás, a mind nevétségesebbé váló arisztokratizmus valamennyi formáját”. (339. l.) A továbbiakban szól a reklám és a sajtó nyelvről, a tudományos nyelvről, a „mozgalmi” nyelvről, a nyelvi durvaságokról és a „naturalizmusról”, valamint az ifjúság nyelvről. A kötet befejező sorai a kulturális élet területén dolgozó, alkotó emberhez szólnak, rajtuk keresztül pedig mindenkihez ebben az országban.

„A magyar nyelv használatának kultúrája, és szüntelen gazdagítása, fejlesztése mindazoknak a gondja, felelőssége kell hogy legyen, akik hivatásuknál, helyzetüknél fogva szóban vagy írásban lépnek a nyilvánosság elé. Mindannyiunknak együttesen kell nyelvünk épségét óvni, szellemének korszerű érvényesülését, fejlődését segíteni.” (348. l.)

Az élet hétköznapijai álltak össze történelemm ezekben a kötetekben. Minden egyes megnyilatkozás, legyen az beszéd, interjú, előadás vagy a külföldi sajtó számára írt tanulmány, egységes képet ad hazánk fejlődésének utóbbi évtizedéről. Ebben az időszakban teljesedett ki a Hazafias Népfront mozgalom és a különböző tömegszervezetek igazi szerepe.

Kállai Gyula írja: „A proletárdiktatúra rendszerében egyre növekszik a társadalmi, a tömegszervezetek és mozgalmak szerepe. Elősegíti ezt az a tény, hogy társadalmunk alapvető osztályainak és rétegeinek érdekei lényegében azonosak. A tömegszervezetekben és mozgalmakban, a szakszervezetekben, az ifjúsági szervezetekben, a Hazafias Népfrontban, a népmozgalomban, a termelőszövetkezetek érdekképviseleti szerveiben tömörült dolgozók önként vállalják pártunk politikáját, mert meggyőződtek róla, hogy az helyesen fejezi ki alapvető érdekeiket. Ezért képesek e tömegszervezetek a párt politikája alapján önállóan és teljes politikai felelősséggel dolgozni.” (Szocializmus, népfront, demokrácia, 311. l.)

Mindegyik kötetben — szóljon az gazdaságpolitikáról, állami életről, belpolitikáról — vörös fonalként húzódik végig a Szovjetunióhoz és a szocialista világ országaihoz fűződő szövetségünk hangsúlyozása. „Magyarország számára az egyedüli helyes nemzeti politika az eltéphetetlen szövetség és barátság a Szovjetunióval és a szocialista világrendszerrel; együttműködés és szolidaritás a nemzetközi kommunista mozgalommal, a világ haladó erőivel. Helyünket a világban a jövőben is ez határozza meg. A Szovjetunióval, a szocialista világrendszer többi országával, a világ haladó embereivel együtt küzdünk a békéért, a társadalmi haladásért, a demokráciáért, a szocializmus további győzelméért.” (81. l.)

Korántsem lehet egy cikk keretében felsorolni mindazt, amiről a párt és az ál-

lam vezetői kötetekben felelősséggel szóltak. Éppen ezért érdemes és szükséges is kézbevenni könyveiket. Ezek a ma krónikái, de holnap már történelemmé válnak.

Vida Sándor

AZ ISMERTETETT MŰVEK

Aczél György: Esménk erejével. 2., bőv. kiadás. 1971. Kossuth, 437 l.

Biszku Béla: A párt és az állam a nép szolgálatában. 1972. Kossuth, 284 l.

Fock Jenő: A szocializmus építésének gazdaságpolitikája. Beszédek és cikkek 1963—1972. 1972. Kossuth, 467 l.

Kádár János: A szocialista Magyarorszáért. Beszédek és cikkek 1968—1972. 1972. Kossuth, 547 l.

Kállai Gyula: Szocializmus, népfront, demokrácia. 1971. Kossuth, 415 l.

Kornocsin Zoltán: Nemzeti érdekek, internacionalista célok. 1972. Kossuth, 318 l.

Magyar nyelvű könyvkiadás Csehszlovákiában

A felszabadult Csehszlovákiában a magyar nyelvű könyvkiadás kissé késve, csak a munkásosztály 1948-as februári győzelme után indult meg. A magyar nyelvű könyveket kezdetben a Pravda Kiadóvállalat kötelékébe tartozó Magyar Könyvtár jelentette meg. A marxizmus-leninizmus klasszikusainak egy-egy műve, a szlovák és a cseh szépróza, valamint a világirodalom néhány jelesebb alkotása látott elsőnek napvilágot.

A Magyar Könyvtár a hangsúlyt főleg a szlovák és a cseh nyelvű művek átültetésére fordította. Indulásának első évében (1949) *Julius Fučík*: Üzenet az élőknek és *Peter Jilemnický*: Garammenti krónika; a második évben (1950) *Frano Král*: Az eltorlaszolt út, *Ludo Ondrejov*: Hegyek alján és *Iván Olbracht*: Anna című művét adta ki. A fordítások száma 1951-ben és 1952-ben ugrásszerűen megnőtt: a Magyar Könyvtár e két év alatt szlovákból és csehből összesen tizenhat művet — később még többet — jelentetett meg. A csehszlovákiai könyvkiadók a szlovák és cseh széprózából jelenleg évente tizennyolc-húsz művet adnak ki, ezenkívül megjelentetnek szlovákból és csehből magyarra fordított különféle szakkönyveket, politikai és társadalomtudományi kérdésekkel foglalkozó kiadványokat is.

Csehszlovákiai magyar írótl elsőnek *Egri Viktor* Sovánka című regénye jelent meg (1950). A párbeszédéből álló munka jeleneteket kívánt bemutatni az akkori falu életéből. E kissé sematikus írást *Fábry Zoltán* „a szövetkezeti élet pro és kontra pedagógiai párbeszédé”-nek nevezte. (Fábry Zoltán: Harmadvirágzás. Szlovákiai Szépirodalmi Könyvkiadó, 1963. 15 l.)

Egri Viktor későbbi művei mind mondanivalójukat, mind művészi megformálásukat tekintve messze túllépték a Sovánka értékét. A csehszlovákiai magyar novellisták, költők, és történész-kritikusok közül önálló kötettel elsőnek *Szabó Béla*, *Dénes György* és *Sas Andor* jelentkezett. (Szabó Béla: Az első ajándék. Magyar Könyvtár, 1951; Dénes György: Magra vár a föld. Magyar Könyvtár, 1952; Sas Andor: Irodalmi és történelmi tanulmányok. Csehszlovákiai Magyar Könyvkiadó, 1953.)

Előnyösen befolyásolta a csehszlovákiai magyar nyelvű könyvkiadást, hogy Prágában 1950 február végén, Pozsonyban pedig 1950 augusztus derekán magyar könyvesbolt kezdte meg működését. Mind a prágai, mind a pozsonyi üzlet egyaránt árusította a Csehszlovákiában és a Magyarországon megjelent magyar nyelvű könyveket.

Elősegítette az új kiadás magyar nyelvű könyvek megismerését az is, hogy 1950 májusában a Magyar Népművelési Minisztérium több ezer kötetet ajándékozott a Csehszlovákiai Magyar Dolgozók Kulturális Egyesületének, a CSEMADOK-nak. A könyvek átadása alkalmából a komáromi hídon — magasrangú magyarországi és csehszlovákiai tisztségviselők részvételével — nagyszabású ünnepséget rendeztek. A szónokok hangsúlyozták: a nép ellenségei a múltban azt a körülményt, hogy Magyarországon szlovákok, Csehszlovákiában magyarok élnek, a nacionalista gyűlölködés szítására használták fel. A nép hazájává vált országokban viszont mind a szlovák, mind a magyar dolgozók — itt is, ott is — a szocializmust építik, azonos célért küzdenek.

A két ország közötti barátság elmélyítésének ez a jele azért bizonyult kedves és fontos gesztusnak, mert a csehszlovákiai magyarok számára akkor a könyvnél nem létezett becsebb ajándék. Bizonyítja ezt az is, hogy az 1950-ben alakult *Magyar Könyvbarátok Köre* már kezdetben több ezer taggal rendelkezett. Jelenleg 5507 tagot számlál. A kiadó a tagok részére eddig összesen kilencvenkét kötetet jelentetett meg.

Eredményesen tevékenykedik az 1964-ben alakult *Versbarátok Köre* is. A Versbarátok Körének jelenleg 1569 tagja van. A kiadó a tagok számára eddig harminckét kötetet jelentetett meg. (Az 1972 októberében készült kimutatás adatai.)

A Magyar Könyvtár — a fordításokkal együtt — 1949-ben hat, 1950-ben tizenhárom, 1951-ben huszonöt, 1952-ben harmincegy kötetet jelentetett meg. Utóda, a Csehszlovákiai Magyar Könyvkiadó indulásának első évében (1953-ban) negyvenkét művet adott ki. A Pravda-val, a Magyar Könyvtár-ral, illetve a Csehszlovákiai Magyar Könyvkiadó-val párhuzamosan megjelentetett magyar nyelvű könyveket a Práca, a Svet Socializmu, az Orač, a Smena, valamint a Szlovákiai Politikai Könyvkiadó is. Csehszlovákiában ma is több kiadó jelentetett meg magyar nyelvű könyveket. A Magyarországról átkerült könyvek száma 1949-ben 5300, 1950-ben 88 000, 1951-ben 360 000, 1952-ben 275 000, 1963-ban csaknem 300 000 példány. (A CSEMADOK IV. országos közgyűlésen elhangzott elnöki beszámoló adatai.) Ma e szám minden tekintetben jóval nagyobb.

A csehszlovákiai magyar könyvkiadás egyik legfontosabb állomása: 1953. Ebben az évben született meg Magyarország és Csehszlovákia között a közös könyvkiadásról szóló egyezmény. Előzőleg mind a magyarországi, mind a csehszlovákiai könyvkiadás több tekintetben ésszerűtlenül dolgozott: több esetben megtörtént, hogy ugyanazt a könyvet lefordították és kiadták Budapesten is, Pozsonyban is. A csehszlovák—magyar közös könyvkiadási egyezmény azzal a céllal született, hogy megszüntesse ezt a kettősséget, összehangolja és tervszerűvé tegye a két felet egyaránt érintő kiadáspolitikát, ugyanakkor okosabb munkamegosztást teremtsen; igényesebben készítet könyvek kerülhessenek az olvasókhöz. Az egyezmény ma is előnyösen befolyásolja a könyvek kivitelét és behozatalát. Ha az olvasók érdeklődését mindenben még nem is elégítik ki, a közösen kiadott könyvek között nagy a választék. Jó jel az is, hogy a csehszlovákiai magyar szerzők műveit már a magyarországi könyvpiacra is forgalomba hozzák.

A Magyar Könyvtár szerepét 1953-ban átvette a Csehszlovákiai Magyar Könyvkiadó. A Csehszlovákiai Magyar Dolgozók Kulturális Egyesülete mellett működő kiadó később (1956) beolvadt a Szlovákiai Szépirodalmi Könyvkiadóba, ennek magyar szerkesztőségévé. A Szlovákiai Szépirodalmi Könyvkiadó 1967-ben felvette a Tatran nevet. Magyar részlege 1969-ben újra önállósult. Azóta *Madách Könyvkiadó* néven jelenteti meg mind a csehszlovákiai magyar szerzők műveit, mind a fordított, és a közös könyvkiadási egyezmény keretében kiadott műveket.

Az önállósulás minden tekintetben kedvezően hatott a kiadó munkájára. Fejlődését az bizonyítja legjobban, hogy míg az ötvenes években átlag csupán nyolc—tíz, a hatvanas évek elején és derekán tizenkettő—tizennégy eredeti művet jelentetett meg évente, az 1967—71 közötti időszak évi termése átlag tizenhatra, 1971-ben pedig húszra emelkedett. Hasonló szép munkával és jó eredménnyel zárult 1972 is. A Madách az elmúlt esztendőben összesen 42 művet adott ki. Ebből 18 eredeti, azaz csehszlovákiai magyar író alkotása. A közös könyvkiadási egyezmény keretében tavaly 270 mű jelent meg.

A csehszlovákiai magyar könyvkiadás külön érdeme, hogy nemcsak új írói, költői, kritikusai, hanem új fordítói generációt is nevelt. Erőssége, hogy figyelemmel kíséri a kortárs irodalmat, és a legjobb szlovák és cseh nyelvű alkotásokat igényes tolmácsolásban jelenteti meg. Legjobb fordítóinak munkássága mind Csehszlovákiában, mind Magyarországon elismert, és számottevően gazdagítja a fordítás-irodalmat.

Tóth Tibor, a jeles, sajnos fiatalon elhunyt csehszlovákiai magyar fordító találoán írta: „A Csehszlovákiában élő és munkálkodó magyar írók és írástudók kezdetől fogva tudatosan vállalták a híd szerepét. Figyelemreméltó munkát végeztek már a két háború között is annak érdekében, hogy közelebb hozzák egymáshoz a két országot, a három nép irodalmát, kultúráját — természetesen elsősorban a magyar kultúra körének tolmácsolva a cseh és a szlovák műveket. Persze a másik irányba sem voltak télenek, gondoljunk azokra a szlovákul megjelent költői antológiákra, szlovákra vagy csehre fordított magyar szépirodalmi művekre, amelyek formálásában, megjelenítésében, népszerűsítésében, ismertetésében a Csehszlovákiában élő magyar értelmiségieknek, tolforgatóknak nemegyszer aktív részük volt... Műfordítási irodalmunk a múltban komoly szerepet játszott abban, hogy eloszlassuk a mesterségesen szított előítéleteket, amelyek egymás ellen kívánták állítani népeinket. Most, hogy nem kell a mesterségesen gerjesztett gyűlölködés ellen harcolnunk, az irodalomnak ez az ága mit sem veszít jelentőségéből: az egymás barátságát megtalált népek kölcsönös megismerését, közeledését, kapcsolataik elmélyítését szolgálja.” (Tanulmányok a csehszlovák—magyar irodalmi kapcsolatok köréből. Akadémiai, Budapest, 1956. 493. 502. l.)

A magyar tankönyvekről és a különféle pedagógiai könyvek kiadásáról a Szlovák Pedagógiai Könyvkiadó magyar szerkesztősége, a politikai kiadványok (kong-

resszusi beszédek, párthatározatok stb.) megjelentetéséről a Pravda Könyvkiadó, amely előzőleg Politikai Könyvkiadó, majd Epoque néven dolgozott, jelenteti meg a társadalomtudományi kérdésekkel foglalkozó irodalmat is. Az utóbbi években a nemzetiségek sajátos problémáival foglalkozó műveket is kiadott. (Juraj Zvara: A magyar nemzetiségi kérdés megoldása Szlovákiában, Egri Viktor: Megmondom mindenkinek, Magyarok Csehszlovákiában, Közös hazában stb.) Ténykedésének eddigi legnagyobb vállalkozása a Klement Gottwald életmű 14 kötetből álló sorozatának az 1950-es évek elején magyarul történt megjelentetése. A Pravda Könyvkiadó magyar szerkesztősége legutóbb is több fontos művet jelentetett meg a csehszlovák párt- és az állami élet mai vezetőinek tollából.

Érdemes megemlíteni, hogy az 1948 óta eltelt negyedszázad alatt a csehszlovákiai könyvkiadók csehszlovákiai magyar szerzőktől összesen mintegy négyszáz művet jelentettek meg.

Az íróknak az utóbbi években rendszeresített cserelátogatása több tekintetben eredményesen befolyásolta mindkét ország könyvkiadási politikáját.

A magyar nyelvű könyveket megjelentető csehszlovákiai kiadók az első nagyobb közös akciót 1965-ben, a másodikban megtartott Jókai-napok alkalmából, Komáromban rendezték. A csehszlovákiai magyar könyvkiadás A felszabadulás huszadik évfordulóján című kiállításon a Szlovákiai Szépirodalmi Könyvkiadó, a Politikai Könyvkiadó, a Szlovákiai Pedagógiai Kiadó és a Szlovákiai Mezőgazdasági Kiadó mintegy négyszáz (az előző években megjelent) magyar nyelvű kiadványát mutatta be. A tablókön a könyveket témakörök szerint csoportosították. Külön-külön helyezték el a szépirodalmi, a politikai és a mezőgazdasági könyveket, valamint a tankönyveket. A nézők láthatták, hogy a csehszlovákiai kiadású magyar nyelvű könyvek nemcsak tekintélyes mennyiséget képviselnek, hanem grafikailag is a legjobb hagyományt követik.

Szívesen emlékszünk a Csehszlovákiai Magyar Könyv Hete címmel első ízben 1968 májusában megtartott akcióra is. A Tatran Könyvkiadó magyar üzeme, a Szlovákiai Írószövetség magyar tagozata, a CSEMADOK járási titkárságai és a Slovenska kniha (Szlovák Könyv) kerületi igazgatóságai által rendezett négy napos eseménysorozat alkalmából a magyarok lakta városokban és falvakban mintegy ötszáz helyen árusítással egybekapcsolts kiállítást, valamint a csehszlovákiai magyar írók részvételével irodalmi vitadélutánokat, író-olvasó találkozókot rendeztek.

A Csehszlovákiai Magyar Könyv Hetét, amely, sajnos, nem vált rendszeressé, a szervezők azzal a szándékkal hirdették meg, hogy népszerűsítsék a csehszlovákiai magyar irodalmat, szorosabbá fűzzék az írók és az alkotók közötti viszonyt, jobban megismerjék az olvasók igényét.

Az olvasók a Csehszlovákiai Magyar Könyv Hete alkalmából is megállapították, hogy a csehszlovákiai magyar könyvkiadás nagy utat tett meg. Az egykor minden tekintetben igénytelen kiadványok helyett az utóbbi években megjelenő kötetek legtöbbször — a tipográfiát, a kötet és a védőborítót tekintve — egyaránt szép, ízléses.

A csehszlovákiai magyar írók és fordítók legjobb alkotásait a Szlovák Irodalmi Alap és a Szlovák Írószövetség 1966, illetve 1968 óta évente Madách-díjjal és nemzetiségi díjjal jutalmazta. Az anyagi ösztönzés a könyvkiadást is kedvezően érinti. Az írók már nemcsak több, de jobb kéziratokkal is jelentkeznek.

A csehszlovákiai magyar könyvkiadás legrangosabb műveit *Fábry Zoltán* írta. De sok szép munka jelent már meg a fiatal írók, költők, kritikusok tollából is. Az utóbbiak közül elsősorban *Duba Gyula*, *Dénes György*, *Bábi Tibor*, *Ozsváld Árpád*, *Tőzsér Árpád*, *Csanda Sándor* és *Gál Sándor* nevét érdemes megjegyezni.

Mostanában már a csehszlovákiai magyar írók könyvei is mélyebben, művészi-
leg magasabb színvonalon ábrázolják az életet, mint régebben, de még mindig kevés könyvön érződik a sajátos atmoszféra, a jellegzetesen csehszlovákiai magyar problematika. Biztató viszont, hogy a színvonalas esszé, a rangos líra és az ígéretes regény és dráma mellett jelenleg már a csehszlovákiai magyar publicisztika és társadalomtudományi irodalom is eredményesen bontogatja a szárnyát.

Balázs Béla

A DER BIBLIOTHEKAR, az NDK könyvtárügyi szakfolyóirata 1972. évi 12. számában hosszú recenzió méltatja Pipics Zoltán húsz nyelvű könyvtári szakszótárát, mely 1971-ben már 5. kiadásban jelent meg; ismerteti ezenkívül Tasnádi Éva: *Ócsike c. könyvét* (Corvina); és beszámol a magyar műszaki könyvnapokról is.

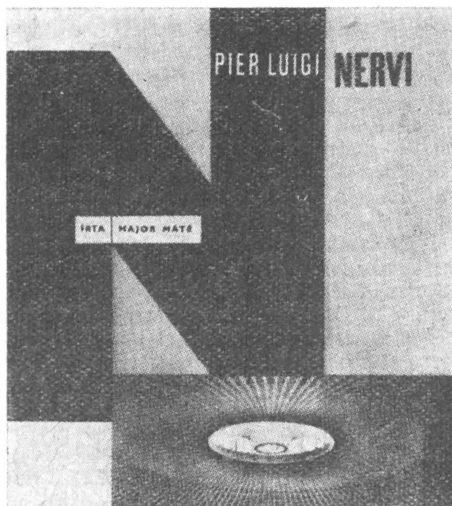
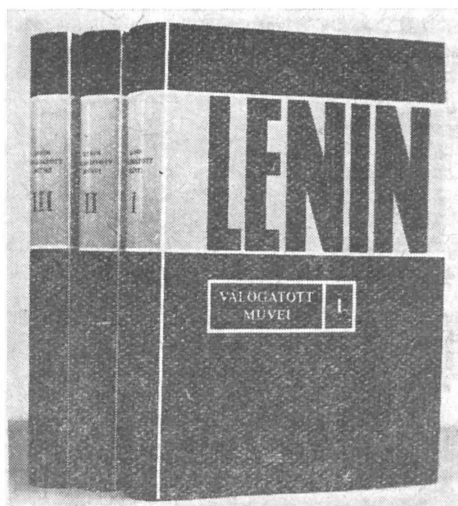
Lengyel Lajos és Szántó Tibor könyvtervezői munkássága két kiállítás tükrében

Budapest művészeti életét sok szobrász, festő és grafikus kiállítása teszi mozgalmassá, s ebbe az eleven képbe most új szín vegyült, két kiváló tipográfusunk könyvművészeti kiállítása: Lengyel Lajosé a Nemzeti Galériában és Szántó Tiboré a Műcsarnokban.

Az első Magyarországon nyomtatott könyv, a *Budai Krónika* megjelenésének ötszázadik évfordulóját ünnepeljük az idén, s ennek eseménysorába illeszkednek könyvtervező művészeink gyűjteményes kiállításai. Eddig ilyenekre nem került sor, új vonása ez művészeti életünknek. S mivel nálunk is egyre népesebb az igényesen megformált, szépen nyomott, kötött és illusztrált könyvekben esztétikai élményt keresők tábora, s mert könyvtervezőink közül a Kossuth- és Gutenberg-díjas Lengyel Lajos és a Magyar Helikon vezetője, Szántó Tibor a legismertebb, érthető, hogy a két kiállítás megnyitóján több százan vettek részt. Szántó kiállításán *Ortutay Gyula* mondott bevezető beszédet, a Nemzeti Galériában pedig *Major Máté* köszöntötte Lengyel Lajost.

Két kitűnő könyvtervezőnk az alkotói módszer szempontjából nagyon is különbözik egymástól. Lengyel nagy alapossággal mérlegeli egy-egy könyv tipográfiai tervének több változatát, elmélyülten dolgozik, és így érleli remekbe készülő munkáit. Szántót is nagyfokú igényesség jellemzi mind önmagával, mind a nyomdákkal szemben, de ő inkább a felvillanó ötletek mestere. Szívesen kísérletezik más-más formákkal és anyagokkal. Mindkettőjük közös vonása azonban a kielégíthetetlen tudásszomj és felkészültség, ez adott nekik erőt arra, hogy évtizedeken át kitaratóan folytassák a felkészülést, mintha csak sejtették volna, hogy milyen nagy feladatok várnak rájuk a magyar könyvművészet kibontakoztatásában.

Lengyel Lajos makói származású, és 1919-ben a makói Vörös Hírlap nyomdájában kezdte tanulni a mesterséget. 1927-ben került fel Budapestre. Előbb a Fővárosi Nyomdában helyezkedett el, majd átment a Hungária Nyomdába, ahol a harmincas években *Kner Imre* törekvéseit követő, színvonalas munka folyt. 1928-ban ismerkedett meg *Kassák Lajossal* és avantgarde művészeti törekvéseivel. Ebben az időben kezdett kísérletezni a szociofotóval, és meghökkenítő hatású fényképei, amelyekkel az volt a célja, hogy ráirányítsa a figyelmet a magyar proletariátus akkori sanyarú helyzetére, többször szerepeltek *Kassák Munka* című folyóiratának kiállításain. Még 1928 őszén beiratkozott az Atelier művészeti iskolába, ahol *Kozma Lajos* és *Végh Gusztáv* is tanított, és ahol a *Nyolcak* antiimpresszionista irányzatának szellemében folyt az oktatás, ugyanis ezt a kitűnő iskolát *Orbán Dezső*, a neves festőművész, a *Nyolcak* egyik tagja alapította és vezette. S 1935-ben — már túl a harmincadik élet-

Lenin válogatott műveinek 1967. évi kiadása. Védőborítóját és szövegének tipográfiai elrendezését Lengyel Lajos tervezte; Major Máté: Pier Luigi Nervi c. kötetének védőborítója szintén Lengyel Lajos munkája

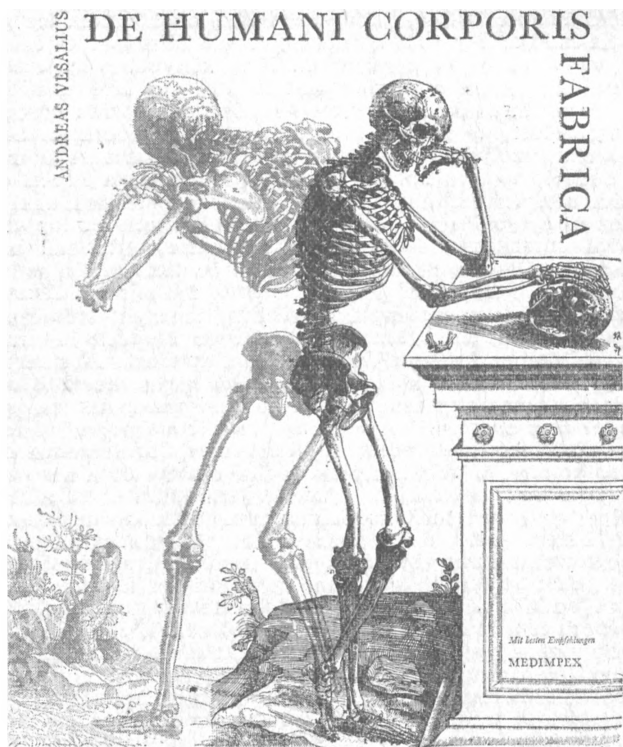
évén — kezdett Lengyel Lajos a magyar munkásmozgalomban is fontos szerepet betöltő szobrásztól, Goldmann Györgytől alakrajzot tanulni.

Legkorábbi emlékezetes sikereit jellegzetes gyógyszer-csomagolási terveivel, majd Murányi-Kovács Endre Börtön című könyvének kötésével, Kosztolányi Dezső több kötetének burkolójával és a Babits-émlékkönyv védőborítójával aratta. Pályafutása és könyvtervezői munkássága azonban csak a felszabadulás után teljesedett ki. 1949-től 1969-ig húsz éven át igazgatta a Kossuth Nyomdát és fejlesztette a művészi igényű könyvek előállításának legjobb hazai műhelyévé. 1970-től kezdve a Nyomdaipari Egyesülés élén áll. Könyvtervezői sikerei pedig szakadatlan sorban követik egymást. 1955 óta 28 munkáját díjazták a Szép magyar könyv-versenyeken. Külföldi sikerei közül megemlítjük a *lipcsei nemzetközi könyvkiállítás*on 1964-ben nyert *aranyérmét*, amellyel Alberto című albumát jutalmazták; Lenin válogatott műveinek 1967-ben megjelent magyar kiadásával pedig 1970-ben a *Moszkvában rendezett könyvművészeti verseny nagydíját* nyerte el. A magunk részéről azonban legsikerültebb alkotásának a *Képes Krónika* 1964. évi kiadását tartjuk. Ennek a tipografálását, kötését és védőborítóját is ő tervezte.

Kiállításán természetesen bemutatja a harmincas évek elején készült és a tőkés rend ellen lázító fényképfelvételeit és montázsait is. Hozzáértése a fotografáláshoz magyarázatot ad arra, hogy Lengyel Lajos miért komponál bele előszeretettel fényképeket védőborítóinak terveibe. Ilyen jellegű munkáiból ki kell emelnünk Simonov Nappalok és éjszakák című regényéhez és Lev Tolsztoj Kreutzer szonátájához készített burkolóit, mindkettőt finom líraiság hatja át. Igen megragadóak, és szintén a könyvek tartalmára utaló fényképek és a könyvcímek mesteri összekapcsolására mutatnak példát azok a védőborítói is, amelyeket magyar szerzőknek *hat világhírű építész*t, Nervi-t, Breuer Marcellt, Adolf Loost, Le Corbusier-t, Neutrát és Gropiust bemutató kötetéhez tervezett. S tegyük hozzá, hogy védőborítói többnyire aszimmetrikus és oldaltengelyes megoldásúak.

Szántó Tibor munkásságának kibontakozását ugyancsak hosszas fölkészülés előzte meg. Tizennégy éves korában — 1926-ban — kezdte egy budapesti nyomdában a mesterség elsajátítását, és húsz éves korában már a Globus Nyomda mesterszedője. Működött akkor Pesten egy reklámművészeti iskola: *Bortnyik Sándoré*, aki a Tanácsköztársaság bukása után éveket töltött emigrációban, s hazatérése után nyitotta meg ezt az iskolát. Szántó Tibor belépett Bortnyik tanítványai közé, s három és fél éven át tanult tőle rajzolni, betűt és reklámot tervezni. Utána *Kner Izidor* ösztöndíjával hosszabb tanulmányutat tett külföldön. S már elmúlt negyven éves, amikor a felszabadulás után beiratkozott az Eötvös Loránd Tudományegyetem bölcsészkarára, és esti hallgatóként elvégezte a művészettörténeti szakot.

Az 1945-ben felszabadult ország nyitotta meg előtte az érvényesülés útját. Előbb képszerű volt a Népszavánál, majd 1948-ban rábízták az új tankönyvek nyomdai munkálatainak irányítását. Pályafutása szempontjából igen jelentősek azok az évek, amelyeket a Szikra Nyomdában töltött műszaki vezetőként. Innen átlépett a

Andreas Vesalius *De humani corporis fabrica* c. munkájának védőborítója. Szántó Tibor terve

Móra Ferenc Ifjúsági Könyvkiadóhoz, ahol sok színes gyermekkönyv megtervezésére nyílt módja. Így 1963-ban kellő tapasztaltsággal és kiforrott elképzelésekkel vehette át a *Magyar Helikon* vezetését. Több könyvet is írt, ezek közül legjelesebbnek *A betű* című kétkötetes munkáját tartjuk, de igen értékes a *Tipográfia* című tankönyve is.

Kiállításának látogatóit elsősorban anyagának bőségével és változatosságával lepi meg, holott így is csak kisebb részét állt módjában bemutatni mindazoknak a műveknek, amelyeknek a megtervezésében részt vett akár mint a tipográfia, akár mint a burkoló vagy a kötésterv készítője. Alaposan ismeri és tiszteli a magyar és a külföldi könyvnyomtatás múltját, de a hagyományok nem kötik meg képzeletét. A merész új megoldások egész sorával találkozunk címlapjain és védőborítóin, és nem ismétli önmagát. Gyökeresen különböznek egymástól a *Garcia Lorca*, *Hemingway*, *Babel* és *Thomas Mann* munkáihoz készített borítói, és különösen megnyerő az a belső címlap és kőtestábla, amelyet *Goethe* Faustjának *Jékely Zoltán* fordításában megjelent kiadásához tervezett. Egyébként is egyik erőssége Szántónak a drámai művek tipografálása, ezért kiemelkedően szép *Madách* két nagy alkotásának, a *Mózesnek* és *Az ember tragédiájának* helikoni kiadása. A sikert természetesen az is növeli, hogy e két kötetet a könyvillusztrálás virtuózának, *Kass Jánosnak* a rajzai gazdagítják. Ha nemcsak hazai, hanem európai viszonylatban is csúcsteljesítménynek számító munkákat akarunk kiemelni *Szántó Tibor* tipográfiai remekei közül, akkor két műre kell feltétlenül utalnunk, a *Bibliotheca Corviniana*ra és az *Átváltozások* című *Ovidius*-kötetre. Újabban erősen foglalkoztatja őt a könyvkötés korszerűsítésének problémája. Két tárlóban is csupa egyedi kötéstervet állított ki. Fémrátéses kötésekkel folytatott kísérletei kétségkívül tetszetősek, de ugyanakkor vitathatók is.

Befejezésül szólnunk kell a két kiállítás katalógusáról is. Az az igen jó ízléssel megformált füzet (*Erdeélyi János* munkája), amely *Szántó Tibor* kiállításán szolgált a látogatók kalauzolására, nem térkezezi fel a bemutatott műveket, inkább csak izelítőt ad a Szántó tervezte védőborítókból, címlapokból és kötéstervekből. *Horváth György* írta a lendületes, tömör bevezetést, s ugyanő fűz néhány soros kommentárt a katalógus egyes oldalain bemutatott munkákhoz. A másik katalógusban Major Máté üdvözlő sorai után *P. Brestyánszky Ilonának* Lengyel Lajos munkásságáról szóló alapos tanulmányát olvashatjuk, majd ennek az írásnak a német nyelvű kivonata után életrajzi és irodalmi adatok következnek, s végül a műtárgyjegyzékben megtaláljuk Lengyel Lajos munkásságának teljes bibliográfiáját. Ez a katalógus tehát tudományos forrásértékű műként használható. A füzetet Molnár László tervezte nagy gondal és szakértelemmel.

K é k i B é l a

Egy ankétsorozat tanulságai

A nemzetközi könyvév hasznos kezdeményezései közé tartozott a Könyvtártudományi és Módszertani Központ kísérleti ankétsorozata, a *Kultúránk mérőföldkövei* is. A kísérlet célja az irányított önképzés útjainak keresése könyvtári módszerekkel. A sorozat 8 ankétből állt, amelyek programját 12 témapárból választották ki a résztvevők. A választásban nagy segítséget nyújtott az ajánló bibliográfia, melyet *Verkerdy László* közreműködésével *S. Lángh Zsuzsa* szerkesztett.

Kísérlet volt a sorozat abban az értelemben, hogy módszer bevalik-e. A könyvtárak kiváló és kevésbé kiváló előadókkal, színművészekkel sok irodalmi estet, előadást szerveznek, de mindezeknek az olvasók nem cselekvő részesei, hanem csak hallgatói, közönsége. Gyönyörködni, befogadni jönnek ezekre a rendezvényekre, nem közreműködni. Az író—olvasó találkozókon is nagyon ritkán alakul ki megfelelő légkör ahhoz, hogy a résztvevők valóban termékeny és értékes beszélgetést folytathassanak a megjelent íróval. A témakör, az író egész addigi életműve túlságosan tág ahhoz, hogy élénk eszmecsere, hangos gondolkodás alakulhasson ki.

A meghirdetett ankétsorozatnak ezeket a buktatókat kellett kikerülnie, s azokat az elveket, módszereket összegeznie, amelyek lehetővé teszik az ilyenfajta ankétok szervezését, továbbfejlesztését. Mivel a kísérletben résztvett könyvtárunk, a *Szekszárdi Megyei Könyvtár* is, a továbbiakban ennek tapasztalatai alapján megpróbáljuk összefoglalni az ankétsorozat tanulságait.

A szervezés, a téma, a résztvevők kiválasztása

A szervezés akkor szerencsés, ha a közönség teljesen önkéntesen vesz részt az ankétokon. Szükség van ugyan egy törzsgárdára, de ez nem jelenti azt, hogy bizonyos témák megvitatására ne hívjunk meg más érdeklődőket is. Ezzel a módszerrel csak

emelni lehet az anket színvonalát. Az a néhány „idegen”, aki többnyire szakember az adott kérdések valamelyikében, nem zavarja az összeszokott társaságot, de több oldalról, más összefüggésekben fejtheti ki véleményét. Mindez persze feltételezi azt, hogy az anket szervezője ismerje olvasóit. Első lépésként tehát kapcsolatot kell létesítenie azokkal az olvasókkal, akiknek részvételére számítani lehet a sorozat indulásakor. Beszélgetés formájában kell információt adni az anketek céljáról, tartalmáról, nem feledkezvén meg a követelményekről sem. (A könyv elolvasása, az anketokon való tevékeny részvétel stb.)

Leszögezhetjük, hogy az anket nem kíván eleve összeforrott csoportot (magának kell érlelnie a közösséget!), de nagyon fontos a résztvevők csoporttá alakulásának folyamata. „Az anketok ‚sikerének’ — művek és témák közös feldolgozásának, megvitatásának, problémák meglátásának és közös, alkotó megválaszolásának — feltétele pszichológiailag az, hogy a véletlenszerűen összeverődött társaságok csoporttá alakuljanak. Olyan együttessé, amelynek minden tag integráns része, kialakult pozíciója és szerepe van a csoportban, a tagok egymással meghatározott viszonyban vannak, közük van egymáshoz. Ez nem úgy jön létre, mint a pompás vacsora a ‚terülj asztalkám’ mesében, hanem fejlődés következményeként.” (Dr. Pálhegyi Ferenc: Könyvankét — pszichológus szemmel. = Tolnai Könyvtáros, 1971. 3. sz.)

E folyamat feltételeit meg kell teremteni. Kezdődik már azzal, hogy a programot írásban mindenki megkapja, az anket előtt egy-két nappal pedig emlékeztető meghívót küldünk. Fontos, hogy az anketok minden hónapban *ugyanazon a napon, helyen és időben* legyenek. Az anket napjainak kiválasztásakor figyelembe kell venni a helyi kulturális rendezvényeket (színház, hangverseny, művészfilm-sorozat, TIT-klub stb.).

Még egy fontos szempont: az együttlét klub jellegű legyen. A résztvevők ne sorba rendezett székeken üljenek, az előadóval szemben, hanem kis asztalok mellett, amelyek egyikénél ül az előadó. Lehetővé kell tenni és megengedni, hogy a résztvevők ismerkedjenek, meghitt, bensőséges hangulatban, kötetlenül társalogjanak egymással. Az anket tagjainak úgy kell érezniük, hogy aki éppen beszél, az csak közülük egy. Így a beszélgetést nem kell elkezdni, hanem csak folytatni. Bevált az a módszer, hogy a 35—40 perces bevezető előadás után kávét, üdítőt italt adtunk a résztvevőknek, ami olyan feloldódást eredményezett, hogy minden kérdés, kérés, unszolgatás nélkül indult meg a beszélgetés. Nem volt szükség arra, hogy valaki „terelgesse” a gondolatokat valamilyen kívánt vagy elképzelt irányba, mert az magától kialakult.

Az anket sorozat tematikájának kiválasztásában az olvasók is közreműködtek, mégsem sikerült olyan jól összeválogatni a műveket, hogy az anket résztvevői mind-egyikkel elégedettek lettek volna. A témák a következők voltak: *Balzac*: Elveszett illúziók; *Dosztojevszkij*: Bűn és bűnhődés; *Reed*: Tíz nap, amely megrengette a világot; *Kafka*: A per; *Ílyés*: Puszták népe; *Bohr*: Atomfizika és emberi megismerés; *Selye*: Életünk és a stressz; *Baade*: Versenyfutás a 2000-ik évig.

„A sorozat keretében ismertetett könyvekről nem merném azt állítani, hogy a század hetvenes éveinek elején az érdeklődés gyújtópontjában állnak. Ismerőseink között — őszintén szólva — alig akad olyan, aki Reed, Kafka, Bohr, Selye könyveit maradandó irodalmi élményei közé sorolná. Az olvasóközönség nagyobbik fele bizonyára hírből is alig ismeri az említett szerzők műveit. Ha valakinek egy lakatlan szigetre könyvlistát kellene összeállítanom, bizonyos, hogy a tíz legjobb könyv közé az anket sorozat könyveinek szerzői közül csak Dosztojevszkij kerülne.

Nos, e tekintetben az alapművek kiválasztása nem mondható éppenséggel szerencsésnek, ám a kitűnő előadók — köztük Bakcsi György és Bata Imre irodalomtörténészek — bevezetője elfeledtette a témaválasztás fogyatékoságait” — írta az anket sorozat egyik közgazdász résztvevője. (Dr. Szilágyi Mihály: Kultúránk mérőföldkövei. = Könyvtáros, 1972. 7. sz.)

A közelmúlttal, korunk problémáival és a futurologiával kapcsolatos irodalom nagyobb érdeklődést váltott ki, ezért is folytatjuk 1973. januártól, most már nem kísérletinek nevezett anket sorozatunkat (*Korunk problémái* címmel) a következő témákkal: *Nemeskürty István*: Requiem egy hadseregért; *Szentgyörgyi Albert*: Egy biológus feljegyzései; *Ferge Zsuzsa*: Társadalmunk rétegződése; *Moldova György*: Tisztelet Komlónak; *Bulgakov*: A mester és Margarita.

Ezeket a műveket a könyvtáros választotta ki, hisz irányított önképzésről van szó, s remélhető, hogy megfelelő előadókkal elérjük célunkat.

A résztvevők kiválasztása a könyvtár olvasóiból történik, de független az iskolai végzettségtől és az életkortól, mert egyik sem olyan meghatározó tényező a jó közösség kialakításában, amely kivételes szerepet játszhatna.

Erdemes meghívni a középiskola negyedik osztályának néhány érdeklődő tanuló-ját is, mert ők ezt megtiszteltetésként fogadják, és jó vitapartnernek is.

A bevezető előadás és a vita

Nagyon fontos az előadónak — aki egyben vitavezető is — megválasztása és felkészítése. Tájékoztatni kell a csoport összetételéről, s arról, hogy ők mit tudnak a műről. A bevezető előadás ne legyen 35—45 percnél hosszabb, s akkor számíthat sikerre, ha problémákat vet fel. Tételjeze fel a mű elolvasását, ismeretanyagban adjon többet annál, ami a kritikákból megudható (bibliográfiát is mellékelünk a műhöz!), de számoljunk azzal is, hogy nem mindenki olvasott hozzá kritikát. Fő dolog, hogy a téma problémafelvetése sikerüljön, maradjanak nyitvahagyott kérdések, s ezeket az előadó akár jelezheti is.

Az anket résztvevői szívesen vitáznak egymással. Ilyenkor az előadónak, vitavezetőnek kissé háttérbe kell vonulnia, nem szabad arra törekednie, hogy egységes szabványképbe terelje a vitát a műről, a témáról, de annál inkább figyelnie kell arra, hogy a téves, hamis adatok, állítások ne maradjanak helyreigazítás nélkül.

A beszélgetés, megbeszélés, hangos gondolkodás kiterjedhet műfaji, nyelvi és más kérdésekre, a leírások szépségének meglátására, a fő- és mellékszereplők ábrázolásának elemzésére és olyan képzettársításokra is, amelyek segítenek eligazodni „korunk problémáiban”, megmutatván a helyes utat.

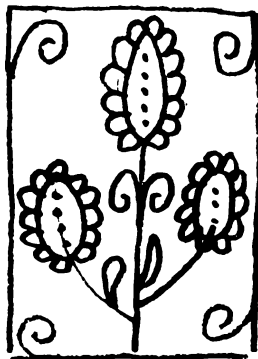
Nyújtson a könyvankéton lefolyt előadás és a vita közös élményt. A szerveződé, érésnek induló csoport fejlődésének jelei a vitában mutatkoznak meg: a hallottak önálló továbbgondolása, a szenvedélyes állásfoglalás és nem utolsósorban az, hogy a különböző tartalmú és színvonalú vélemények harmonikus egységbe épülnek-e, azaz a vita nem állt-e összetakolt darabokból, mutatják az együttműködés eredményes voltát.

Javaslat

A tapasztalatok, a tanulságok öszegezése feljogosíthat bennünket arra, hogy az így szervezett könyvankétkokra az olvasómozgalom új formáit építsük. Az ankétkok rendezése kis csoportokkal (20—25 fő) történjék, hogy mindenkinek lehetősége legyen véleményt nyilvánítani, „szerepelni”. Ezzel a létszámmal legalább két óras vitákra számíthatunk. Az elhelyezés legyen klubszerű, külön vitavezető nem kell, mert a más hangszin, más stílus csak gátlásokat idézne elő. Szakmai vezetőnek egyébként is legjobb az előadó. Fontos, hogy az anketon mindig csak egy mű szerepeljen, nem kell attól félni, hogy ez beszűkülést okoz, mert a bevezető előadás, a vita olyan sok érintkezési pontot hoz felszínre, hogy ezek elemzése is alig fér bele két órába. (Ez szinten azt bizonyítja, hogy elengedhetetlen a bibliográfia kézbeadása.)

Mivel irányított önképzésről van szó, a könyvtáros „merje” kiválasztani a műveket és gondoskodjék arról is, hogy megfelelő példányszámban a könyvtárban megtalálhatók legyenek. Álljon elegendő idő rendelkezésre, hogy a résztvevők el tudják olvasni a művet, tanulmányozhassák a kritikákat. A könyv terjedelmét is figyelembe kell venni, s egyáltalán nem kizáró ok a kisebb terjedelmű könyvek programra tűzése sem (például Nemeskürty: Requiem egy hadseregért). Ha megoldható, az ankétkok végén sorsoljunk ki 2—3 könyvet a résztvevők között. Mindezek eredményességét, hatását pontosan lemérhettük Dosztojevszkij: Bűn és bűnhődés c. könyvének anketján: ez a Dosztojevszkij évfordulóval esett egybe, s a résztvevők hivatkoztak a különböző helyeken megjelent írásokra, olyanokra is, amelyek a bibliográfiában még nem szerepeltek. De ugyanezt tapasztaltuk más témáknál is. A legjobb „kritika” viszont az, hogy a résztvevők „követelésére” tovább kell folytatni az ankétsorozatot most már minden kísérleti jelleg nélkül.

Pacsai László

„A fiaim ne legyenek maradi cigányok”

Lassan már öreg asszony leszek, elmúltam harmincéves. 1942-ben születtem B-n és ott is nevelkedtem. Szép kis város ez, nyáron, a nagy balatoni forgalom idején meg valóságos világváros, annyi ott a mindenféle ember. A családom idevaló, a nagyapám is itt voltak zenészek. Az apám is zenész, jobban mondva cigányzenész, nagyon szépen hegedül, primás. Most még télen is elég rendszeren keres, de gyerekkoromban bizony nem álltunk valami jól. Egyedül keresett, és tessék elképzelni, nyolcan éltünk belőle. Hatam voltunk testvérek, hatan, hat lány! Én voltam közülük a legidősebb. Uramisten, hat lány, tessék csak elképzelni, mi volt abban a csöpp lakásban!

Amúgy nem voltak olyan maradi emberek a szüleim. Az anyukámnak is, meg az apukámnak is megvolt a hat iskolája, mert tetszik tudni, akkor még csak hat osztály volt, és mondták, hogy még az ismétlőt is kijárták rendszeren. Hát ők azt szerették volna, ha mi is tanulunk, hogy legyen belőlünk valami. Az apám is azt szerette volna, ha ki tud bennünket iskoláztatni, az anyám is mindig azt mondta: hát édes gyerekeim, valami szakma legyen a kezetekben! De hiába mondogatta, nem ment. Nem voltunk rossz tanulók, mert általában hármas tanuló voltam én is, csak nem szeretünk iskolába járni. Én kimaradtam az ötödikből, két húgom a negyedikből, de a többiek már tovább jártak, egyikük hatot, a másik hét osztályt végzett, a legkisebb meg már mind a nyolcat kijárta. Mikor az apám látta, hogy hiába minden, kimaradozunk az iskolából, azt mondta: nem baj feleségem, majd férjhezmennek és eltartja őket az uruk.

Pedig mikor iskolába kerültem, nagyon örültem neki. De aztán mikor már úgy kamaszodni kezdtem, nagyobb lettem, akkor jobbára már csak az iskola mellé jártam. Nem annyira a tanulás miatt, hanem inkább azért, mert volt egy ronda tanító néni, azt nem szerettem. Lenézte az embert, pedig tessék elhinni, nem voltunk ám koszosak vagy rongyosak, mert ha sokan voltunk is, azért szépen föl tudunk öltözködni az iskolába. Hanem hogy cigány vagyok, ezért nyomott mindig félre. Ha tudtam felelni, akkor se adott jó jegyet, aztán elment a kedvem a tanulástól. Ez olyan öreg leány volt, mindig csak azt mondta: — na fiam, te maradjál csak szépen ülve, te úgyse tudsz semmit. És tessék elképzelni, külön ültetett a többiektől! Azt el se tudom mondani, hogy mit éreztem. Sokszor sírva mentem haza és azt mondtam, nézd anyukám, én nem megyek többet iskolába. Az anyukám aztán bement és megmondta neki: Nézze tanító néni, itt nincsen lenézés, mert minden gyermek egyforma... De hát beszélhetett annak! Mindig úgy mentem el, hogy az anyám elkísért, máskülönben el se mentem volna!

Így ment ez egész ötödikig, mert egészen ötödikig ő tanított, de még a hatodikban is ez lett volna. Így aztán én a hatodikba már nem is mentem. Annyira tudtam tanulni és mégis mindig csak kettést, hármast adott. Jaj, annyira örültem, hogy megszabadultam az iskolától, hogy azt ki sem tudom mondani.

Pedig utána is nehéz volt ám. Olyan vékony kis leányka voltam, és tetszik tudni, azonnal elkerültem dolgozni. Először a mezőgazdaságba. Ez nagyon nehéz munka volt. Utána elmentem a Ládagyárba, ott dolgoztam egészen addig, míg csak férjhez nem mentem.

1966 augusztusában mentem férjhez, akkor kerültem ide V-be. A férjem is zenész, cimbalmos, itt muzsikál a borozóban. Van két kis gyermekem. Hét évig az anyósoméknál laktunk egy kis kamrában, ott született a két kisgyermek is. Ezt a lakást az idén vettük, szépen be is rendeztük. Akárki megnézheti, mindenünk van, ami kell egy családnak.

Hogy mi szerettem volna lenni kiskoromban? — Hát zenész, tangóharmonikás. Szerettem volna, ha az apám vesz nekem egy harmonikát. Meg is ígérte, de sajnos, füstbe ment a terv. Volt egy nagy disznónk, azon akart az apám nekem harmonikát venni. De aztán a régi, nagyon kicsi helyett kaptunk egy nagyobb lakást, volt benne másfél szoba, konyha, még előszoba is, hát a disznó árán abba kellett bűtört venni.

Színházban? Lány koromban sose voltam, nálunk nem is volt színház. Moziba szoktam járni. De mire hazaértem, annyira el voltam fáradva az erős, nehéz munkától, hogy oda is csak néha mentem el. Sovány voltam, vékony, aztán annyira kimerített a munka, hogy a szabad időmet én majdnem mindig otthon töltöttem. Múzeumban? Gyerekkoromban az iskolával voltam, úgy magamtól azóta még nem.

A rádiót szoktam hallgatni, a tánczenéket meg a cigányzenét, ezek a kedvenc műsoraim. Van televíziónk, azt is sokat nézem. Megnézem minden nap a híradót, az első kiadást, utána meg a filmet, vagy ami csak van, nézem egészen a műsor végéig,

mert a férjem éjszaka van műszakban, este megy el hazulról, egyedül maradok a kisgyerekekkel, és mikor lefeksznek, más programom nincs. Nézem a tévét, ami csak van, mindent. Nem, nem, előre nem szoktam válogatni, ami csak jön, mindent megnézek.

Hogy mi tetszik legjobban? — Hát énnekem tetszik a *Hét* műsora, aztán az esti krónika, vagyis hát a tévé híradó, aztán a jó kis filmek... Nagyon szeretem a kis rövidfilm-sorozatokat, ezeket még a kisgyerekek is annyira várják. Aztán a jó szerelmes filmek... Most meg az *Odüsszeusz*, ez nagyon tetszik. Ma este is lesz, ezt minden nap megnézném. Szóval az ilyen filmek tetszenek. Nem, nem, az *Odüsszeusz*-ről eddig még nem hallottam, csak most a filmen, de ha könyvben is megvan, majd el is olvasom.

Hangversenyen? Nem, ott még nem voltam. Nem érdekel engem a hangverseny, azt a rádióban vagy a tévében se szoktam meghallgatni, ha ilyen van, akkor elzárom. Néha-néha elmegyek a férjem után egy pohár sör mellett egy kis cigányzenét hallgatni, azt szeretem, a jó kis cigányzenét.

Kiállításon még nem voltam. De itt a tévében is szokott lenni ilyen kiállítás, Igen, igen, a tévé-tárlat, azt mindig meg szoktam nézni.

Hogy mikor volt először könyv a kezemben? Hát mikor az anyukám megvette azt a kis iskolai csomagot, amikor az elsőbe mentem. Nylonba volt csomagolva, és én annyira örültem a kis könyvemnek. Olvasni még nem tudtam, csak nézegettem benne a képeket. Képeskönyvet vagy meséskönyvet? Nem, sose kaptunk mi ilyesmit gyermekkorunkban. Ilyenre nem került, sokan voltunk testvérek... Iskolás koromban se volt nekem a kezemben a tankönyvön kívül más, nem olvastam én másféle könyvet semmilyen, semmit, se mesét, se regényt.

Mikor is olvastam az első könyvet? Azt hiszem, hat évvel ezelőtt, mikor idekerültem a férjemhez. Még nem voltak a kisgyerekek, minden este egyedül ültem otthon és nagyon unatkoztam. Volt ott egy szomszédasszonyunk, azt mondja egyszer nekem: Hát Teca, gyere el a könyvtárba, hozz valami olvasnivalót, ne unatkozz mindig! Mondom neki: te, de én még sose voltam könyvtárban, én nem merek oda bemenni. Azt mondja erre: ne butáskodj, gyere csak el, majd én elkísérlek. Hát így is lett, de én még vele is valósággal félve mentem, de ő karonfogott, elhozott. Akkor beiratkoztam, azóta hordom a könyveket és olvasok.

Mikor beléptünk a könyvtárba, csak eltátottam számat. Híj, mondom, mennyi könyv! Most melyikből válasszak? Nem értettem, még most se értek én azért ahhoz, hogy ki milyen könyveket írt. Még most is csak a könyv címét nézem, de az író se. Ha tetszik a címe, beleforgatok, legtöbbször meg azoknak a kis könyvtáros lányoknak szólok: legyenek szívesek keressenek nekem valami jó könyvet, valami jó kis szerelmeset.

De először még nem az érdekelt, hanem a mese. Nem tudom hogyan, de valahogyan nekem annyira tetszettek, meg még ma is tetszenek a mesék. Már tudtam, hogy mi lesz a vége, hogy utoljára egymásé lesznek a királyfi meg a királykisasszony, mégis az ilyen meséskönyveket szerettem. Négyet-ötöt kivittem egyszerre, aztán még nappal is olvastam, nem csak este, annyira le tudott kötni a mese. És még most is viszem a regényt, de viszek egy meséskönyvet is. És először mindig a mesét kezdem el olvasni, csak utána a regényt. De ha a regénynek nem jó a bevezetése vagy mi, akkor azt már nem is olvasom el, de a mesét mindig.

Mennyit olvasok? — Hát minden két-három hétben viszek ki 4–5 könyvet. Néha az is előfordul, hogy elkések a könyvekkel. Nem azért, mert nehezen olvasok, elég jól olvasok én szemmel, hanem van úgy, hogy nem érek rá. Nappal boltba, ide-oda, piacra futkosni, akkor gyorsan nekiállni főzni, takarítani, sokszor azt se tudom, hogy mihez kapjak hirtelen. Így aztán csak este tudok olvasni, mikor elaltattam a gyerekeket és vége van a tévének. Ilyenkor aztán 10–11 óráig, sokszor 12-ig is olvasok. Habár tavaly olyan is volt, hogy 4–5 hónapig kiiratkoztam a könyvtárból. Nem mintha nem szerettem volna olvasni, hanem kétszer-háromszor olyan könyveket választottam, hogy egyáltalán nem érdekelték. Szóval olyan furcsa nevek voltak benne, hogy egyáltalán nem értettem ki rajta magamat. Aztán akkor letettem, nem is olvastam tovább, hanem visszavittem a könyvtárba. Mondom: hát legyen szíves válaszson nekem valami jó könyvet. Választottak nekem Fehér Klárától valamit, már nem tudom, mi volt a címe. El is olvastam, de ez se volt valami jó, így aztán egy darabig nem is mentem a könyvtárba. Mert én csak a nagyon jó könyveket szeretem, a nagyon jót, ami elejétől végig izgalmas...

Hogyan választok könyvet? Hát ugye a könyvtárban különböző helyeken vannak a könyvek. Ki van írva, hogy szépirodalom, meg nem is tudom mi. Nem is tudom, hogy ott az ablak mellett mi van kiírva, de én egyenesen oda megyek és ott néze-

getem a könyveket. Kiveszem, belenézek, belelapozok, olvasok belőle egy pár sort... aztán hogyha látom, hogy na ez jó lesz! — akkor elviszem.

Miből látom, hogy ez jó lesz-e? — Hát ha itt-ott belenézek, rögtön látom, hogy jó izgalmas, vagy szép szerelmes-e? Én az olyant szeretem, amelyik már azzal is kezdődik, mint amibe a múltkor is belelapozgattam, a Fehér asszony vagy mi is a címe... Szóval zárdában nőtt a leány, de nem szeretett ott lenni, és mikor hazament, az apukája a farmra vitte. Szép lány volt és akkor jött az orvos, megszerették egymást, el is vette, de ő az urát nem szerette... Szóval, ha ilyesmiről szól, ha ilyen van benne, akkor tetszik nekem.

Hogyan olvasok? — Szemmel nagyon gyorsan tudok olvasni, de ha fölolvassok, akkor negyedrésznnyire se tudok olyan gyorsan. És én elejétől végig elolvasom a könyvet, nem szoktam átlapozgatni. Ha pedig nagyon tetszik egy könyv, akkor még egyszer végigolvasom az egészet. Aztán az is sokszor megtörténik, hogy olvasás közben elgondolom, hogy én bizony másként csinálnám. Mikor olyan szerelmesek egymásba és akkor olyan buták, hogy hol a fiú veszíti el a leányt, hol a leány a fiút, holott egybekerülhetnek, de olyan nem jól fogják föl az egészet. Ej — mondom ilyenkor — milyen buták!

Kinek szoktam fölolvasni a könyvekből? — Hát az anyósomat is nagyon érdekli a könyv, de az nem tud olvasni, nem járt iskolába. Állandóan mesélteti: na most mit olvastál? Mikor mesélem neki, mondogatja: aj szegény, aj szegény és sír, annyira beleéli magát. Hát neki szoktam mesélni meg fölolvasni. Meg a sógornőnek. Mert az is olyan, hogy csak két osztályt járt, egy évvel fiatalabb nálam, csak 29 éves, de nem tud olvasni, annyira elmaradi... Aztán annak is én szoktam fölolvasni a legjobb részeket a könyvekből. A gyerekeknek meg meséket. A gyerekek!... Most is azt mondja a fiam: anyukám, beírassál ám a gyerekkönyvtárba! Hozzál nekem színes meséskönyvet! Mert azt annyira szereti. És én magam is. Szégyellem, hogy én meséskönyveket viszek ki, mindig azt mondom, hogy a fiainak viszem, aztán sokszor nem is annak, hanem magamnak.

En a regényben is csak a szépet szeretem. Amelyikben olyan sok nyomorról, szenvedésről írnak, azt nem szeretem. Az ilyeneken mindjárt elszorul a szívem, aztán sírni akarok. Én csak a szerelmes könyvet meg a sexbombát, az ilyesmit szeretem. A szerelmesből is az olyan zsírosabbat, ahol már tettekre is sor kerül. Most a múltkor is mi történt! Elmentünk ketten a könyvtárba és velem ott volt a kisfiam is. Mondtuk annak a kis nőnek, hogy sietünk, mert megyünk moziba, legyen szíves adjon nekünk valami jó zsíros könyvet. Hát akkor adta a sexbombát. Először a zsvány barátnőm vitte el, csak akkor adta át nekem, mikor már elolvasta. Hát ez nekem nagyon tetszett, ezt annyira szerettem olvasni, hogy mikor főztem, még akkor is azt néztem. Azt mondja az uram: hát Teca, most oda figyelj az ételre, ne azt a könyvet bújd! De én azt annyira szerettem olvasni, hogy csoda!

De ne tessék ám azt hinni, hogy azért tetszenek az ilyen könyvek, mert megmozgatják a fantáziámat. Á, nem! Öreg vagyok én már ahhoz. De ha megindítanak is a fantáziámat, mire mennék vele, nincs itthon az uram, mindig egyedül vagyok 12 óráig, sokszor meg még el is csavarog, nem jön idejében haza, csak hajnali 3—4 óra felé, akkor meg már alszom, mint a tej...

A krimiket is szeretem. Hát olyan, olyan izgalmasak. A vonaton megölik a lányt... A múltkor azt olvastam, hogy fölszállt egy szerelmespár a vonatra, és a fiú már nem tudta, hogyan rázza le a leányt, mert nagyon erőszakos volt rajta. És akkor... izé... kidobta az ablakon a robogó vonatból... Olyan izgalmas... Az ilyeneket is szeretem.

Aztán olvastam én már olyan régi, igazi ponyvákat is. Itt lakik a folyosó végén egy öreg tanárnő, már 72 éves és mindig azzal dicsekszik, hogy neki bizony még nem volt dolga férfiakkal. Pedig mutatja a régi fényképeken, hogy milyen csodaszép lány volt. Na, ennek vannak olyan régi szerelmes könyvei, ettől szoktam ilyeneket kapni. Most is adott egyet, nem tudom, mi a címe, de nagyon érdekes címe van neki... Nagyon jó volt ez is. Ez is ilyen szép szerelmes, és utoljára a leány megöli magát, mert nem szereti a férjét... Szóval ilyesmi, de nagyon szép...

Melyiket tudnám megmondani cím szerint azokból, amik az utóbbi időben tetszettek? — Hát a Három testőr, az nagyon tetszett. Utána láttam filmen is a tévében, de a regény sokkal jobb volt. Így voltam régebben a Twist Olivérrel is. Az is sokkal jobban tetszett regényben. Más a könyv, mint a film. A film nagyon összetömöríti, a könyv meg sokkal jobban és szebben leírja.

A három testőrt előbb olvastam, mint ahogy most a tévében adták. Igen, igen, láttam a György barát-ot is a tévében, de nekem A három testőr sokkal jobban tetszett. Hogy miért? Hát a György barát-ban igen sokat beszéltek, A három testőr meg

olyan jó kalandos volt. A György barát-ban állandóan azt az öreg papot mutogatták, ezt nem szerettem. Azt szeretem, ha csinálnak is valamit. A könyvekkel is úgy vagyok, hogy elolvasom én azt is, amikor a ruhákról, vagy a városról ír az író, de ezt a részt nem szeretem, nem tud lekötni.

Mikszáth Kálmántól?... Nem emlékszem, hogy olvastam volna. A Noszty fiú esete? Azt ő írta? Ezt olvastam, olvastam bizony, és tetszett is. Az is szerelmes könyv. szép volt, tetszett. Móricz Zsigmondtól? Nem, attól se olvastam. A Rózsa Sándort? Nem olvastam, de a tévében láttam, úgy nagyon jó volt. A Pillangó? Azt is az írta? Nem olvastam, de láttam a tévében, és hát az nagyon szép volt.

Jaj, ezeket a külföldi írókat hiába is tetszik kérdezni. Lehet, hogy olvastam már könyvüket, de az íróra nem emlékszem, mert mondtam, hogy nem szoktam megnézni. Elég buta vagyok, hogy nem nézem meg, meg különben is, ha megnézem, akkor is elfelejtem, mert ezeknek a külföldi íróknak olyan furcsa nevük van.

Verseket? A verseket nem szeretem, nem is olvasom. Petőfit se olvastam még. A János vitézt? Azt tanultam még az iskolában, meg szerepeltem is a János vitézben a színpadon. De azóta nem olvastam. A Toldit?... Mintha már olvastam volna. Az egy híres betyár volt ugye? Nem betyár volt? Akkor nem olvastam... Na, ha olyan szép mint mondja, majd akkor kiviszem és még föl is olvasom a többieknek... Es ugye Jókai is verseket írt?... Nem? Meseszerű kalandos történeteket? Nahát, ezt nem is tudtam... Akkor majd azt is viszek...

A férjem? Áh. Az nem olvas, csak az újságot. Azt járátja, az nagyon leköti, szereti olvasni, de mást nem. Engem nem érdekel az újság. Csak mikor mondja az uram, hogy milyen balesetről vagy bűnügyi esetről írnak, azt elolvasom, de csak azt a részt. A politikát meg ilyesmiket nem szeretem.

Milyen terveim vannak a gyerekekkel? Két fiam van, a nagyobbik most hat éves és már nagyon szépen cimbalmozik. De ezek már ne legyenek maradi cigányok. Ki kell neki járni a nyolc osztályt. Tetszik tudni, ma már a zenészeknél is kell az általános műveltség, mert ugye külföldiekkel meg mindenkivel foglalkoznak, még németet meg más nyelveket is kell nekik tanulni. Szóval azt szeretném, ha a két kis gyerekemnek a zene mellett meglenne az érettségije meg még valami szakmája is. Nem irodába akarom őket dugni, hanem valami jó kis szakmába, tévészerelő vagy valami ilyesfajta jobb kis szakmába. Meg még külön a zene, az is legyen meg nekik. A pici zongorista lesz, már mondja, hogy ő zongorázni akar tanulni. A nagyobbik meg cimbalmos akar lenni.

Az is jó szakma ám, tessék elhinni. A múltkor orvosnál voltam egy kis hízlalót iratni, és erről is előjött a szó. És tessék elképzelni mit mondott, nem ám akárki, hanem a főorvos: édes fiam, magának az ura többet keres, mint én főorvos létemre. Hát érdemes akkor tanulni? Ezt kérdezte tőlem... Mert ugye van ez, hogy zenész sok van, de cimbalmos kevés. És a fiam még többre is viheti. Tessék elképzelni, még csak akkora, még csak hatéves, ágaskodik, hogy fölérdje a cimbalmot, és már a kánkánt csinálja. A kánkánt.

Hát így terveztem a jövőjüket. Már mi sem vagyunk olyanok, mint a régi cigányok. Van szép lakásunk, szép bútorunk, az úri családoké se különb. Szépen öltözködünk, megkeresi az uram a rávalót, igazán nem panaszkodhatok. De azért mi mégis csak olyanok vagyunk, mint akinek öt osztályuk van. Hát azt szeretném, ha a fiam már többre vinnék, sokkal többre...

Lejegyezte: *Könczöl Imre*

Sólyom Sándor ex librise

Könyvek a könyvről

A romániai Kriterion Könyvkiadó két kiadványa
a nemzetközi könyvév alkalmából

A romániai nemzeti kiadó két kötetet jelentetett meg a könyvév tiszteletére: mindkettő méltán érdemli meg az egész magyar nyelvterület figyelmét.

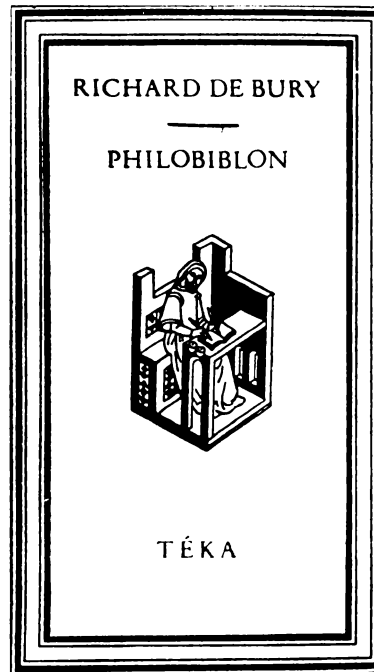
Az első, *Richard de Bury Philobiblonja*, magyar nyelven most látott először napvilágot. A másik, a könyvvel kapcsolatos aforizmák gyűjteménye is jórészt újdonságnak tekinthető. Mindkettő a Magyarországon kevésbé ismert „Téka” sorozatban jelent meg.

A *Philobiblon* az európai irodalom legkorábbi alkotása a bibliofiliáról. Nem csoda, hogy Európa szinte minden nyelvére lefordították. A magyar fordítás nehéz munkáját *Bodor Adám* végezte, kitűnően, elsősorban jegyzetapparátussal. *Jakó Zsigmond*, a legnagyobb élő romániai magyar történész félszáz oldalas alapos bevezetője is nagyban hozzájárult, hogy a kis, zsebkönyv formátumú kötet igazi könyvcsemegévé vált. (Szép az illusztrációs anyag is: XI—XV. századi könyvek, miniatűrök, könyvtárak képei Durham két képe, Richard de Bury síremléke.)

A bevezetés a könyvkultúra történetének alakulását ábrázolja a római birodalom bukásától a XIV. századig. Ez az időszak a betű, a könyv nagy defenzívájával kezdődött. Kezdetben csak az ír kolostorok jelentettek oázist, itt folyt könyvgyűjtő és másoló tevékenység, innen indult újra hódító útjára a könyv. Az V—XII. század így a kolostori könyvgyűjtés fénykora lett. A XIII—XIV. században az egyetemek és — kisebb mértékben — a főrangú világi körök veszik át a stafétabotot. Ebbe a folyamatba illeszti be Jakó Richard de Bury alakját.

A *Philobiblon* írója 1287-ben született Angliában, normann eredetű családból. Klerikusnak nevelték Oxfordban, majd II. Edward király fiának nevelője lett. Politikai babérokra tört. nem egyháziakra. Tanítványának trónra kerülésével megnyílt előtte az érvényesülés útja: lordkancellár, majd főkinccstartó lett. Eredményes diplomáciai tevékenységéért a durhami püspökséget kapta. Sokat utazott, mindenütt megfordult a művelődés korabeli központjaiban.

Személyes kapcsolatait könyvek gyűjtésére használta fel, kéziratokat másoltatott könyvtára számára, mely valószínűleg a kor legnagyobb magánkönyvtára volt. Gyűjtőszeszvedélyét mindenütt ismerték, s noha sokan értetlenül nézték, sok könyvet kapott ajándékba, és minden könyvtár megnyílt előtte. 1341-ben visszavonult a politikai élettől és 1345. április 14-én bekövetkezett haláláig minden idejét szeretett könyveinek szentelte, azokat katalogizálta, s az egyik oxfordi kollégiumra akarta hagyni őket. De az nem nyílt meg idejében, így a nagy könyvtár szétszóródott, ma már csak alig néhány példány ismeretes belőle. De megmaradt a halála előtt egy évvel befejezett *Philobiblon*, melyet meg nem értő kortársai ellen, vitairatként alkotott. A lehetetlenre vállalkozott: meg akarta értetni velük könyvszeretetét, kifejezni azt

a mindennél csodálatosabb érzést, amit az olvasás okoz. Írásában így ritka érzelmi fűtöttséget találunk. Egy évszázad múlt el, míg igazán értékelni tudták művét, a XV. században sorra másolták — 46 kéziratos példánya jórészt ebből az időből származik —, és már 1473-ban ki nyomtatták Kölnben, másodszor alig 10 évvel később Speyerben.

A *Philobiblon* (a görög szó jelentése: könyvbarát) húsz fejezetre oszlik. Sokatmondó már az első fejezet cím: „Mely szerint a bölcsesség kincsestára leginkább a könyvekben rejlik.” Richard de Bury a tudományt mindennél többre becsülte. A könyv, a betű erejét is világosan látta: „A tornyok földre omlanak, a városok romba dőlnek, a diadalívek szétmállnak. Senki, legyen pápa, vagy király, semmit nem találhat, amivel könnyebben elnyerhetné az örökkévalóság kiváltságát, mint könyvekkel.” Azt tartotta, hogy a jó könyvért ne sajnáljuk a pénzt, mert az mindent megér. Külön, több fejezetre terjedő rész a „könyvek panasza” — voltaképpen műveletlen kortársainak pelengésre állítása. Könyvecskéje az egyik legmegragadóbb vallomás a könyv mellett. (200 l.)

A másik kötet 1972. végén jelent meg, de a magyarországi könyvpiacra még nem jutott el. (A *Philobiblon* igen, de sajnos, kis példányszámban.)

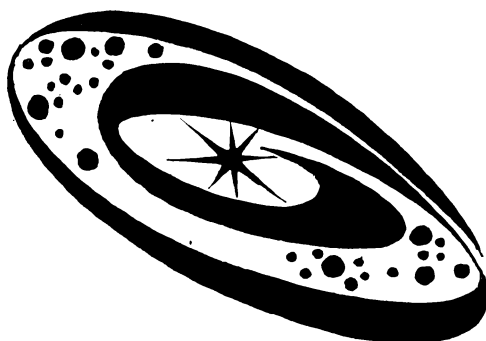
Mészáros József *aforizmagyűjteménye* (Gondolatok a könyvről) már nem olyan egyértelműen dicsérhető kiadói vállalkozás, mint a *Philobiblon* közrebocsátása. A világirodalomból és a romániai irodalomból félezer szerző könyvről, olvasásról szóló mondásait találjuk együtt időrend szerint, négyes tagolásban: ókor, középkor, újkor, XX. század. A korszakbeosztáson belül a szerzők eléggé szeszélyes sorban követik egymást. Van ugyan betűrendes névmutató (a szerzők születési, illetve halálozási évszámaival), de a vonatkozó oldalszámokat már hiába keressük. Talán rövid bemutatás nem ár-

tott volna a nevek után (a romániai magyarság körében, ahol magyar nyelvű lexikonokhoz elég nehéz jutni, bizonyára sokan nem tudják, hogy ki lehet Dámaso Alonso, Isaak Barrow, Isidore Lautréamont, Vauvenargues stb.).

Érdeemes lett volna azon is elgondolkozni az összeállítónak, hogy az aforizma és az epigramma (pl. Martialis vagy Janus Pannonius) nem ugyanaz, ha néhány esetben közel is állhat egymáshoz. De egyik közé sem sorolható a Vörösmarty „Gondolatok a könyvtárban” c. költeményéből kiragadott néhány szakasz, csakúgy, mint Rimay János egyik ajánlása sem. De nemcsak itt találkozunk megcsonkított gondolatokkal. Feltehető a kérdés: nem lett volna jobb félezer szerző helyett legfeljebb csak félszázat szerepeltetni, de csonkítás nélkül?

A gyűjtemény mindazonáltal értékes. A továbbiakban néhány példával is igazoljuk ezt: Ma is sok magyartanárra megszívlelhetné pl. Riedl Frigyes szavait: *Az irodalomtanárnak az a hivatása, hogy megtanítsa a növendékeit — olvasni! A sznoboknak Maugham megállapítását ajánljuk: Tapasztalatból tudom, ha egy könyv feltűnést kelt, jobb, ha az ember vár egy évet, amíg elolvassa. Meglepő, hogy mennyi olyan könyv van, amelyet akkor már egyáltalán nem szükséges elolvasni.* A „szocialista ponyva” védőinek Kodolányi János lehet figyelmeztetője: *A ponyvairódalom közönsége sohasem válik olvasóvá. Ez lélektani képtelenség.* A mai könyváradatban botladozókat Szerb Antal szavai jőzaníthatják ki: *Az igazi világirodalom, azt lehetne mondani, elfér egy gondosan s helyesen megválogatott magánkönyvtárban.* Végül Mikó Imrénének egy fájdalmasan igaz töprengése: *A könyvek rendszerint nyugatról keletre rándoroltak, az emberek századokon át keletről nyugatra. Mintha emberekkel kellett volna fizetni, azért, amit a nagyvilágtól könyvekben kaptunk.* (224 l.)

C s o r b a C s a b a

Szepes Magda rajza

Magyar értelmező kéziszótár

A szótárak közül gyakrabban találkozunk kétnyelvűekkel, tehát azokkal, amelyek két nyelv egymásnak megfelelő szavait tartalmazzák, mint az egynyelvűekkel, amelyek közé a most megjelent szótár is tartozik. Pedig nem kevésbé hasznos, mint a kétnyelvűek, hiszen azzal, hogy anyanyelvünk szavait, kifejezéseit, illetve pontosabban ezek jelentését magyarázza, *értelmezi* a magyar nyelv más szavai segítségével, megkönnyíti számunkra annak a nyelvnek mélyebb megértését, amelyet a leggyakrabban használunk.

A szótár szerkezetéről részletes és szakszerű „Tájékoztató” ad leírást, ismerteti a szócikkek felépítésének rendjét, elveit. A viszonylag kiterjedelmű szótárba bámulatatosan sok információt sikerült belesűríteni, anyanyelvi ismereteink valóban gazdag tárházává tették az összeállítások. Az egyes cikkek élén álló ún. szócikkfejben a szó szótári alakjában áll, utána következnek az esetleges homonimák, az azonos alakú, de különböző értelmű szavak. A magyartalanságot csilag jelöli, szögletes zárójelben a helyes kiejtés, majd rövidítve a szófaji megjelölés (ige, főnév, melléknév, számnév, névmás, igenév, határozószó, igekötő, névutó, névelő, kötőszó, indulatszó) található meg; a több szófajhoz való tartozás, illetve az egy szófajon belül több alkategória római számmal van elkülönítve egymástól; kerek zárójeles utalás figyelmeztet a más szó valamely alakjával való összeesésre, s ugyancsak kerek zárójelbe kerül a nyelvtani tájékoztatás a szó mondatbeli szerepéről; ezt követik az alak- és írásváltozatok, majd az ún. „stílusmódosítások” (választékos, irodalmi, bizalmas, népnyelvi, tájnyelvi, vulgáris, kedveskedő, pejoratív, tréfás, gúnyos stb.), továbbá a sajátos fogalmi körbe, nyelvi rétegbe való tartozás jelzése (tudományos, műszaki, ipari, mezőgazdasági stb.).

Ezután jön a tulajdonképpeni értelmező és szemléltető rész. Az értelmezés általában kifejtő, ritkábban szinonimikus (rokon értelmű szavakkal történő). A szó szerepének, illetve használatának meghatározása csúcson zárójelben áll, ugyancsak ilyen zárójelbe kerülnek az értelmezéshez szervesen nem tartozó kiegészítések. A kerek zárójel ebben a részben a vaglyagosság jele, pl. az igék esetében, amelyeknek ugyanabban a jelentésben tárgyatlan használata is jellemző. A különböző önálló jelentéseket

arab számokkal különítik el, a jelentésárnyalatokat „virgula” választja külön. A szó jellemző használati körét és nyelvtani viselkedését, más szavakhoz való kapcsolódását példák mutatják be, ezeket dőlt betűvel szedték. Végül a záró rész az etimológiai tájékoztatást tartalmazza szögletes zárójelben, de általában csak az alapszók, főszók esetében. Vanak szemléltető rajzok, ábrák is, ezek száma azonban viszonylag csekély, mindössze kb. 850.

A szócikkek szerkezetének részletes ismertetésével azért foglalkoztunk, mert azokban, akik ismerik a *Magyar nyelv értelmező szótárát*, felmerülhet a kérdés: ugyan, mire jó ez a kis szótár, miféle tájékoztatást nyújthat egyetlen kötet a másik hétkötetes terjedelméhez viszonyítva? Nos, már az elmondottakból is kitűnik, hogy sok mindent tud, s kézi szótár voltából nem szabad arra következtetni, hogy a réginek egyszerűen rövidített kiadása. Az értelmezések rövidebbek, tömörebbek, a stilisztikai, szaknyelvi példák száma jóval kisebb, az irodalmi példák pedig teljesen hiányoznak, ezért azonban bőségesen kárpótol az a körülmény, hogy a szócikkek száma tizenkét ezerrel több, összesen kb. 70 000! Az irodalmi és a beszélt nyelv szavain kívül számos tudományos, műszaki, mezőgazdasági stb. kifejezés is megtalálható benne. Kíváncsiságból összehasonlítottuk a hétkötetes *Értelmező szótár* „F” betűjének első 87 szavát az új szótárral, és kiderült, hogy mindössze hét nem található meg a kézi szótárban, és pedig a következők: fabuláz, fácit, facsari, facsaros, faedény, fagyalék, fagyasztás. Van viszont 24 új szó ezek helyett (köztük ilyenek: fading, fadúc, fadugó, fagocita, fagy). A „fagyalt” szó értelmezése a kézi szótárban így hangzik: „Gyümölcsleiből, tej(szín)ből készült, kásásra fagyasztott édesség.” A hétkötetes értelmező szótárban ez jóval hosszabb: „Gyümölcsleiből v. tejszínből szilárdító v. ízesítő anyagokkal (kül. cukorszörppel) készített, megfagyasztott húsító csemege”, és utána még fel vannak sorolva a különböző fagyalt-fajták (barack, citrom, csokoládé stb.), majd következnek a példamondatok és irodalmi példák, ezek az új kötetből hiányoznak, de rájuk a nagyközönségnek ritkán van szüksége. Márpedig az előszó szerint a szerkesztők a szótárt a lehető legszélesebb kör igé-

nyelveinek kielégítésére szánták, arra törekedtek, hogy felhasználható legyen a nyelvművelés, az anyanyelvi ismeretterjesztés és a nyelvi izlésnevelés egész területén. Úgy gondoljuk, hogy ezt a célt az új értelmező szótár el is fogja érni. Még könnyebben elérné, ha a szócikkek felépítését, elemeinek jelentőségét ismeretető „Tájékoztató”-n kívül a nyelvészetben és a segédkönyvek használatában kevésbé otthonos nagyközönség számára gondoskodtak volna egy egyszerűen megírt, rövid, a szakkifejezéseket mellőző „használati utasítás”-ról, amelyet a ha-

sonló külföldi kiadványokból ismert szemléltető módszer alkalmazásával kellett volna elkészíteni: egy-két szócikket példaként „felboncolva”, nyilakkal megmagyarázni a tipográfiai megoldások, rövidítések jelentését. Talán a második kiadásban érdemes lesz ezt pótolni, és ott majd ki lehet javítani néhány kisebb hibát is (pl. a „farad” nem az elektromos teljesítmény, hanem a kapacitás mértékegységének neve). (Szerk.: Juhász József, Szőke István stb. 1972. Akadémiai XV. 1550 l. 260 Ft.)

Pálvölgyi Endre

Varga Béla: Társadalom és művelődés

A „Veszprém megyei pedagógiai könyvtár” c. sorozat 2. füzeté a megyei könyvtár igazgatójának reprezentatív felméréseken alapuló tanulmányát közli. A szerző több, kérdőíves vizsgálat alapján rajzolja meg a munkásság és a parasztság társadalmi szerkezetében, életmódjában és művelődési viszonyaiban bekövetkezett változásokat, összefüggésükben mutatja be a társadalomfejlődés tendenciáit és az alapos megismerés módszerével kívánja megközelíteni a művelődési élet jelenségeit.

A vizsgálódáshoz Veszprém megye kiváló terep, mert sokféleségében tükrözi az országos állapotokat. Egyike hazánk legfejlettebb ipari megyéinek, s egyike azoknak is, ahol a magyaránypár iparfejlesztés ideje az utóbbi három évtized volt. (Jellemző adat: 1930-ban a lakosság 60%-a dolgozott a mezőgazdaságban, 1970-ben csak 23,1%-a; viszont a megye munkásainak 85%-a a parasztságból származik.) Megnövekedett — a földrajzi fekvéstől és a közlekedéstől függően — a községekben a heterogén (iparból és mezőgazdaságból élő) családok aránya; csupán 22% a tsz-tagság; és tekintettel a minőségi borvidékekre, viszonylag nagy számban (1,1%) található itt önálló parasztsztrók is. A lakosság társadalmi átrétegződése igen dinamikus volt, s gyakran egyazon generáción belül zajlott le — bár ez igen sokszor nem járt elvándorlással, csupán a család „kétlaki” életmódját hozta magával. Az átrétegződés legkevésbé az egészségügyi és a humán értelmiséget érintette.

Az iskolázás is óriási léptekkel haladt előre az elmúlt negyedszázad alatt. Erdemes egy pillantást vetni az *aktív kereső* korosztály adataira: míg 1930-ban 22,3% végzett 5 vagy kevesebb osztályt, 1970-ben csak 6% tartozik ebbe a cso-

portba; 6—7 osztályos végzettségű 1930-ban 71% volt, 1970-ben 34%; 8 osztályos (vagy az annak megfelelő polgári iskolai) 1930-ban 3,7%, 1970-ben 43%, középiskolai végzettségű 1930-ban 2%, 1970-ben 13%; felsőfokú képzettséggel 1930-ban 1,4%, 1970-ben 4% rendelkezik.

Erdekes az általános iskolát végzettek megoszlása is: ma az iparban dolgozók 65%-a legalább 8 osztályt végzett, ám a mezőgazdaságban csak 32,5% ezeknek az aránya. A két alapvető ágazatban dolgozók között a különbségek tehát megmaradtak, s ez a tény erősen meghatározza a népművelés eltérő feladatait a két csoport tagjai között, kivált, ha tekintetbe vesszük, hogy a naponta ingázók (tehát a falun lakó ipari dolgozók) iskolai végzettsége a mezőgazdaságból élőkéhez hasonló, valamint azt is, hogy a megye lakosságának 60%-a falun él.

Elgondolkoztató, hogy a régebben oly nagy szerepet játszó felnőttoktatás iránt mennyire csökkent az érdeklődés: 1970—71-ben a tanulók száma alig 10%-a volt a nyolc évvel előbbinek.

Az alapos munkával föltárt és őszintén bemutatott társadalmi körképet a közművelődési viszonyok hasonló hűségű leírása követi. Az ismert tétel — mely szerint az olvasás elterjedtsége és igényessége elsősorban az iskolai végzettségtől függ — itt is bizonyítást nyer. A megye lakosságának 25%-a könyvtári tag, de az olvasási szokásaik felől megkérdezett lakosok ennél biztatóbb válaszokat adtak: 70% állította, hogy időnként olvas könyvet, és csupán 30% vallotta, hogy soha. Az iskolai végzettség az ismeretterjesztő művek iránti érdeklődést is befolyásolja (sajnos, a versek iránt még ez sem, mert a fizikai dolgozóknak csak 3,9%-a olvas verset), és még feltűnőbb módon az olvasmány beszer-

zési forrását: az adatok szerint minél kevesebb iskolát járt az olvasó, annál biztosabb, hogy könyvtárból viszi olvasmányait, minél magasabb végzettségű, annál több a saját könyv az olvasottak sorában.

Ez a tény is mutatja a könyvtárak fontosságát. Mégis rendkívül rossz körülmények között működik a községi könyvtárak többsége. A „rendezvény központú művelődési szemlélet” megteremtette a nagytermes, rendezvényekre szánt művelődési házakat, melyeket viszonylag rendszeresen csak a lakosság 19⁰/₀-a látogat, vagyis a fiatalság, s az is főként a könnyű szórakozás céljával (tánc, operett, mozi).

Az ismeretterjesztő előadások („verbális népművelés”) közönsége — következőképp száma is — erősen csökkent, 1962-től 1970-ig a hallgatóság csaknem harmadára apadt. (Úgy látszik, hogy ezt a szerepet a tv vette át, a műveltebbek pedig inkább könyvekből szerzik ismereteiket.)

A befejező részben Varga Béla levonja javaslattá érlelt következtetéseit, amelyek nagyjából egybeesnek Vitányi Ivánnak

egyik legutóbbi cikkében megfogalmazott gondolatával: *a népművelési irányításnak és tevékenységnek a társadalmi változásokon kell alapulnia, s azokhoz alkalmazkodnia.*

Varga Béla arra int, hogy a közművelődést *ne objektumhoz* (pl. művelődési házhoz), *hanem tevékenységhez* kapcsoljuk; a társadalom egy-egy csoportját hozzák össze élénk vitákra a különböző, az adott csoport számára vonzó ismeretágak szakemberei (pl. agronómus, orvos, pedagógus), és a könyvtár — mint a művelődés alapvető intézménye — fogja össze a szervezést, és látja el irodalommal a résztvevőket. Mindehhez viszont a könyvtár anyagi és erkölcsi elismerése, támogatása feltétlenül szükséges.

A társadalmi viszonyoknak megfelelő közművelődési szemléletet és az ebből eredő struktúra-változást az ilyen munkák készítik elő: a valóság közeli és részletes feltérképezése vezet a tettekhez. (A Veszprém megyei Tanács VB művelődésügyi osztálya és a Magyar Pedagógiai Társaság Veszprém megyei tagozata, 1972. 136 l.)

B o z ó k y É r a

bibliográfiák

Vitályos László—Orosz László: Ady-bibliográfia

1896—1970

Régi adósságot törleszt ez a kiadvány. Régóta sürgetett, régóta esedékes munka volt az Ady Endrére vonatkozó irodalom összegyűjtése, közzététele. Megvalósulását minden bizonnyal az Ady-kutatók, az irodalomtanárok, a szemináriumj és szakdolgozatokat író egyetemi hallgatók és a tájékoztató könyvtárosok felszabadult sóhaja köszönti.

Vitályos László és Orosz László személyi bibliográfiája — mint alcíme jelzi — *Ady Endre önállóan megjelent művei és az Ady-irodalom* címeírásait tartalmazza. A szerzők igen tágan értelmezték az Ady-irodalom fogalmát. Az Ady-kötetek és a róluk szóló ismertetések adatait közlik az első fejezetben. A másodikban az Ady irodalmi munkásságára, fogadtatására vonatkozó könyvek, könyvrészletek, cikkek, valamint az életrajzi jellegű tanulmányok, közlemények kaptak helyet. Ezen túlmenően feltárták azoknak az irodalmi mozgalmaknak, vitáknak az anyagát is, amelyek Adyval

kapcsolatban álltak, illetve hivatkoztak rá (A Holnap-, a Népszava-vita, az ún. kettészakadt irodalom vitája stb.). Tovább bővült a tematika a „Függelék”-nek nevezett harmadik fejezetben, amely az előzőekhez képest vázlatos, még kiegészítésre vár. Itt adnak áttekintést Ady idegen nyelvű kiadásairól és külföldi hatásáról (nyelvenként csoportosítva a címeiket). Itt szerepelnek az Ady-kultusz publikációs termékei is: a róla vagy hozzá írt szépirodalmi művek, az évfordulós és más alkalmi megemlékezések, továbbá a hagyaték kiadási jogával, Ady iskolai oktatásával és az emlékének ápolására létrehozott társaságokkal kapcsolatos írások. S végül ide sorolták az Adyról készült képzőművészeti alkotások, fényképek és a megzenésített versek irodalmát — az eredeti alkotások bibliográfiai adatainak feltüntetése nélkül.

Az anyaggyűjtés során az önálló és a rejtett bibliográfiák, könyvtári katalógu-

sok adatai alapján indultak el, s ezeket ellenőrizték, kiegészítették a monográfiák, gyűjteményes munkák, folyóiratok, hírlapok (a híradásokig) stb. kézbevételeivel, kijegyzetelésével. Csak a nyomtatott közleményeket vették számba, néhány kivétellel. Eltekintettek ugyanis az egyetemi és a főiskolai jegyzetek, az iskolai tankönyvek Ady-fejezeteinek feldolgozásától, és mellőzték az irodalomtörténeti kézikönyvek, irodalmi lexikonok Ady-címzésvait is. Ez utóbbi elgondolásuk erősen vitatható, mert a szintézisek, lexikonok mintegy összefoglalják, híven tükrözik egy-egy időszak, irányzat felfogását (pl. Pintér Jenő irodalomtörténete, Magyar Irodalmi Lexikon), s így az Ady-kép alakulásának vizsgálata aligha képzelhető el nélkülük.

Mindvégig igyekeztek érvényesíteni az autopszia-elvét, ahol ez nem sikerült, csillaggal jelzik a címléírásban. Apróbb hibák így is becsúsztak. Jellemző példa erre, hogy a Hajdú-Bihari Napló 1969-es cikkeinél sorozatosan (4466., 4519., 4524. sz. stb. tétel) Hajdú-Bihar m. Népjárásnak írják a lap címét, s ez a tévedés átkerült a periodikák címmutatójába is.

A címléírás a szokásos, azzal a többlettel, hogy a cikkeknél mindig pontosan megjelölik a megjelenés keltét, ami a személyi bibliográfiák esetében nagyon fontos (pl. ismertetések, viták hozzászólásainak egymásutánisága). A második, harmadik és további kiadásokat az első kiadás tételszáma alatt szerepeltetik, s e megoldás nagy mértékben fokozza a kötet használhatóságát. Dicséretesen mértéktartóak a szerzők az annotációk alkalmazásában: csak ott és csak olyan terjedelemben (rendszerint egész röviden) annotálnak, ahol és amennyire ez okvetlenül szükséges.

A bibliográfia fő szerkezeti vázát fentebb már ismertettük. Az összeállítás alapvető szempontja volt, hogy a fejezetek, alfejezetek, csoportok címléírásai a megjelenés időrendjében kövessék egy-

mást. Az elrendezés elvei világosak, a terjedelmes kötet viszonylag könnyen áttekinthető. (Hatékonyan segít a visszakeresésben a gondosan elkészített névmutató.) Kérdés viszont, hogy a második fejezet — amelyben az Ady munkásságáról, életéről szóló irodalmat gyűjtötték össze — tagolása megfelel-e a kutatók igényeinek. A formai bontás — külön csoportot képeznek a monografikus és gyűjteményes munkák, valamint a cikkek, s még egy csoportot a kifejezetten életrajzi vonatkozásokat tartalmazó publikációk — ugyanis alaposan megnehezíti azoknak a munkáját, akik Ady tevékenységének különféle területei (pl. elbeszélései, politikai publicisztikája) iránt érdeklődnek. Megkönnyítette volna a bibliográfia használóinak a dolgát, ha ezt az anyagot valamilyen tematikai rendben közlik.

Bámulatos a bibliográfia adatgazdagsága. Már számozott tételeinek mennyisége is tetemes: 4764; a hivatkozások száma azonban ennek többszöröse, mert egy-egy tételszám alatt néha az adatok sokasága (40—50) szerepel. Valóságos kincsesbánya ez a kötet. Kiemelkedő, fő érdeme, hogy tartalmi teljességgel feltárja a szűkebben értelmezett Ady-irodalmat, s bő válogatást ad a periférikus területekről is. Áttekinti az Ady-kérdés egész történetét, s ezzel az irodalmi, politikátörténeti problémák egész sorának tisztázásához nyújt könyvészeti segítséget. Magas színvonalú az anyag feldolgozása is, lelkiismeretesség, pontosságra törekvés jellemzi a könyv minden lapját. Könnyű megjósolni, hogy hasznos, nélkülözhetetlen segédeszköze lesz az irodalom- és esztétikai kutatásnak, oktatásnak és a könyvtári tájékoztatásnak. Nagy kár, hogy mindössze 800 példányban jelent meg, s könyvkereskedelmi forgalomba sem kerül; így féltő, hogy kevés könyvtárba jut el. (A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának kiadványai 67. 1972. XXV., 425 l.)

Bényei Miklós

Agrárszocialista mozgalmak Pest megyében

A 166 tételt felsorakoztató, annotált bibliográfia a XIX. század utolsó évtizedének helyi agrármozgalmairól szóló irodalmat dolgozza fel. Az összeállítás három forrástípus szerint tagolja az anyagot: könyvalakban közzétett önálló művek, hírlap- és folyóiratcikkek, levéltári források. (A Pest megyei Levéltár anyagából 12 irat.) A fejezeteken belül a megjelenési (kiadási) időrend szerint kerülnek egymás után a tételek, s így rész-

ben az események, részben pedig az utókor emlékezése és a történeti feldolgozás időrendjét rajzolják ki. Az egyes településekre vonatkozó közlemények a tételszámokra utaló helynévmutatóból kereshetők ki.

A kötetet kézbe vevő, méginkább a címléíró, tájékozott könyvtáros örömmel vette volna, ha a cím jelzi a téma — az agrárszocialista mozgalmakból felvett rész — időhatárait (1894—1898). Mi-

vel a mozgalomnak külön orgánuma is volt — a részben repertorizált, az annotációkban többször is elemzett *Földmívelő* c. lap — teljesebb lett volna a bibliográfia a periodika teljes és részletes könyvészeti leírásával, sőt — mint eredeti forrást — talán még mélyebben, részletesebben is ajánlatos lett volna feltárni. Az erre szolgáló terjedelmet pedig az annotációk kurtításával lehetett volna nyerni: a kiemelt — sokszor terjedelmes

— idézetek nem mindig információs értékűek. A kötet a témában kutatók — s nem csupán a Pest megyei, hanem általában az *alföldi* agrármozgalmak történetével foglalkozó helytörténészek — számára időt takarít meg, segédeszközüül szolgálhat. Megfelelő a bibliográfia nyomdai kivitele is. (Szerk.: Boros Pál. Pest megyei Könyvtár, 45 l.)

F. M.

Janka Gyula: Miniatűr könyvek bibliográfiája

1945—1970

A bibliofilek egyik kis, de növekvő táborra a kisméretű köteteket gyűjti. Őket szolgálják kiadóink, amikor mind több ilyen könyvet adnak ki: 1945 és 1956 közt csak kettőt, 1957-től 1965-ig 11-et, 1966 és 1969 közt 62-t és 1970-ben, egyetlen esztendőben már 35-öt!

Ezeknek a Magyarországon 1945 és 1970 közt megjelent miniatűr kiadványoknak 108 tételes bibliográfiáját Janka Gyula, az Egyetemi Nyomda igazgatója állította össze. Az azonosítás megkönnyítésére mindegyik könyvről egy-egy hasonmás képet is közöl. A bevezetés és a könyvészeti leírások három (magyar, orosz és angol) nyelvűek, és a szokásos adatokon kívül (szerző, cím, megjelenési hely, év, a kiadó és nyomda, lapszám) feltüntetik a kötés milyenségét, a pontos méretet és a példányszámot is. Ez utóbbiból a gyűjtők következtetni tudnak a tételek ritkaságára.

Janka összeállításából megtudjuk, hogy a könyvecskék nagysága 8×12 , illetve 10×10 mm-től 58×78 mm-ig terjed. Példányszámuk nagyon különböző, a *Boldog vadászokból* csak 10 (!) példány készült, a *Kis képek nagy művekről* című összeállításból viszont 18 500.

A miniatűr könyvek egy részét szedésnyomással állították elő, másik részét pedig normális méretről kicsinyítették. Nem tartoznak a világ legkisebb könyvei közé, szabadszemmel, nagyító nélkül is olvashatók. Tárgyuk igen változatos, találunk köztük marxista műveket (Marx, Engels, Lenin kiadások, az Internacionálé 31 nyelven), magyar klasszikusokat (Arany, Dugonics, Katona, Móricz Zsigmond), nyomdászattal foglalkozókat (nyomdatörténetek, Gutenberg ábrázolásai, Misztótfalusi Kis Miklós) és egyebeket is (pl. várostörténet, 20 év a külkereskedelemben).

A bibliográfia maga is miniatűr kiadvány, mérete 50×71 mm. (1972. Műszaki Kiadó, 235 l. 75 Ft)

V. M.

Kibocsátásának 750. évfordulója alkalmából a Fejér megyei SZMT központi könyvtárának gondozásában megjelent az *Aranybulla miniatűr kiadása*. A képen látható parányi, 60×45 milliméteres könyvecskéhez dr. Csizmadia Andor, a Pécsi Tudományegyetem jogászprofesszora írt magyarázó szöveget és jegyzeteket. A 84 oldalas könyvet a Fejér megyei Nyomdaipari Vállalat készítette ezer példányban. (Kabáczy Szilárd felvétele.)

KÖNYVTÁRI KIADVÁNYOK

A KÖNYVTÁRTUDOMÁNYI TANULMÁNYOK 1970. évi, sorrendben 3. kötetében az Országos Könyvtárügyi és Dokumentációs Tanács a 3. országos könyvtárügyi konferencia dokumentumanyagát közli. A konferenciát előkészítő tanulmányok eddig kevésbé voltak hozzáférhetők. Magáról a konferenciáról a téziseket, Gosztonyi János művelődési miniszterhelyettes megnyitó szavait, Kondor Istvánnak, a könyvtárosztály vezetőjének vitaindító előadását és vitázó beszédét, Bíró Vera zárszavát, a konferencia elfogadott ajánlásait találhatjuk a kötetben, és a felsorolást, hogy kik szövegezték fel a tanácskozáson. (A felszólalások a Könyvtáros 1971. 2—4. számában jelentek meg.) Tartalmazza a kötet **Ónódy Miklós: Könyvkiadás, könyvterjesztés a közművelődési könyvtárak, valamint Halász Béla és Katsányi Sándor: A könyvtárhasználati szokások változásai az információ iránti igényváltozások tükrében c. tanulmányát is.** A kiadványt a konferenciával kapcsolatos cikkekről, tanulmányokról készített bibliográfia zárja.

CÍM- ÉS LELŐHELYJEGYZÉKET állított össze a Szombathelyi Megyei Könyvtár azokról a szakfolyóiratokról, melyeket 1972-ben Vas megye nagyobb üzemi műszaki könyvtárai és intézményei — köztük a Berzsenyi Dániel Megyei Könyvtár és a szombathelyi Hírlapolvasó is — járattak. A Szakfolyóiratok lelőhelyjegyzéke 1972. c. kiadvány 46 vállalat, illetve kulturális, egészségügyi és egyéb intézmény bel- és külföldi folyóiratait sorolja fel.

SZOCIALISTA BRIGÁDOKNAK AJÁNLJUK címmel tájékoztatót készített a Ganz-Mávag szakszervezeti könyvtára az üzemi szocialista brigádjai részére. Az ezer példányban sokszorosított, illusztrált kiadvány előszavából kitűnik, hogy a brigádok számának növekedése miatt egyre nehezebb lesz személyes kapcsolatot létesíteni valamennyi brigádtaggal, emiatt készült a tájékoztató, amely két részből tevődik össze: megtudható belőle, mit nyújtanak olvasóiknak az üzemi szakszervezeti könyvtárhálózat tagkönyvtárai, majd ezt követően részletes ismertetés következik azokról a tevékenységekről, melyekkel kapcsolatban könyvtári vállalatást tehetnek a szocialista brigádok. Első helyen természetesen az olvasást, illetve újabb könyvbarátok toborzását említi, majd ajánlja, hogy látogassák rendszeresen a könyvtár rendezvényeit, s hívják el azokra társaikat is. S végül a központi könyvtárra és a fiókokra „lebontva” felsorolja, milyen társadalmi munkát kér a könyvtár a szocialista brigádok tagjaitól. Szerepel ezek között adminisztratív tevékenység, de kisebb-nagyobb műszaki munkák elvégzése is, melyek a könyvárhelyiségekben adódhatnak. Végül helyzetjelentés következik a könyvtár és a brigádmozgalom kapcsolatáról.

DUTKA ÁKOSRÓL halála alkalmából, gyászkeretes sorozatában bibliográfiát adott ki a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár. A jegyzék a róla szóló tanulmányokon és a sajtóban megjelent nekrológokon kívül felsorolja a fővárosi hálózatban megtalálható műveit, valamint azok kritikáit.

VERSEGHY FERENCNEK, a 150 éve meghalt költőnek, tudósnak emlékére a nevét viselő Szolnoki Megyei Könyvtár lefordította és megjelentette névadójának legterjedelmesebb latin nyelvű művéből, az *Analytica*-ból magyarra fordított első füzetet. A könyvtár köré tömörült kis munkaközösség ugyanis célul tűzte ki az egész mű magyarra fordítását, annak nagy terjedelme miatt azonban csak füzetekben tudják kiadni. A nagy magyar tudós ismert magyar és német nyelvtanait tanulók számára írta, ezt a művet (tudományos munkássága enciklopédiáját) azonban nyelvtanoknak, tudósnak szánta, benne gondolatait, indulatait, érzelmeit is kifejezte; az *Analytica* tehát nemcsak a tudománytörténészek, de az irodalmat kedvelő művelt olvasók számára is érdekes. A sokszorosításban megjelent, jól olvasható, egyszerű, de szép kivitelű első füzet az *Analytica* első részének bevezető öt fejezetét tartalmazza, ebben található Versegly nyelvfilozófiai nézetei és az elízitő nyelvtani rendszerezéséből is. A füzetet, melynek folytatása várható, Szurmay Ernő, a könyvtár igazgatója szerkesztette, ő írta az előszót is.

RÖVID ÉRTEKEZÉSEK A MUZSIKÁRÓL a címe a másik Versegly műnek, amit a jubileumra a Szolnoki Megyei Könyvtár kiadott, s ezzel az első magyar nyelvű esztétikai tanulmányok egyikét tette közzé. Kár, hogy a hasonló kiadás oldalainak festékezése egyenetlen, emiatt nehezen olvasható.

*Önálló helyiséget kapott a Tapolcai Városi-Járási Könyvtár gyermekrészele
(Borbás János felvételei)*

Ára 6,— forint